

Anna Makkonen

LINTUKOTOA UHKAAVA ULKOPUOLINEN
suvaitsevaisuuden, neuroottisuuden ja luottamuksen yhteys
suomalaisten terrorismin pelkoon mediakokeessa

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden tiedekunta
Pro gradu- tutkielma
Toukokuu 2019

TIIVISTELMÄ

Anna Makkonen: Lintukotoa uhkaava ulkopuolinen: suvaitsevaisuuden, neuroottisuuden ja luottamuksen yhteys suomalaisten terrorismin pelkoon mediakokeessa
Pro gradu- tutkielma, 103 s. + liitteet 7s.
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Sosiaalipsykologia
Toukokuu 2019

Globaalilla terrorismilla on ollut vaikutuksensa myös Suomessa. 2000-luvun aikana Suomessa on koettu useita ideologisia ja symbolisia väkivallantekoja kuten Jokelan ja Kauhajoen koulusurmat, sekä Myyrmannin kauppakeskuksen räjähdys. Näissä iskuissa on kuollut yhteensä 27 ihmistä ja lähes 200 haavoittui. Iskuissa oli paljon yhtäläisyyksiä ja kaikki saivat vaikutteita kansainvälisistä esikuvista. Teot järkyttivät turvallisuudentunnetta kouluissa ja aiheuttivat pelkoa ja huolestuneisuutta paikallisissa yhteisöissä. Koulusurmien jälkeen tehtiin lukuisia sosiaalipoliittisia muutoksia. Kuitenkaan mitään näistä "kotoperäisistä" iskuista ei ole luokiteltu terrorismiksi. Suomi on perinteisesti mielletty turvalliseksi lintukodoksi, jossa ei tapahdu terrorismia. Ennen Turun vuoden 2017 puukkoiskua, Suomen terrorismitilastot näyttävät nollaa. Vaikka terrori-iskut ovat tilastollisesti harvinaisia tapauksia niillä on hyvin kauaskantoiset ja negatiiviset seuraukset. Pahimmillaan laajalle levinnyt pelko voi heikentää ihmisten välistä luottamusta ja lisätä ryhmien välistä ennakkoluuloisuutta.

Tämän kvantitatiivisen sosiaalipsykologian pro gradu- tutkielman tarkoituksena oli selvittää minkälainen terrorismiskenaario Suomessa herättää eniten pelkoa, kun luetaan terrorismiaiheista uutista. Lisäksi selvitettiin miten sosiaalipsykologiset, persoonallisuus- ja yhteiskunnalliset taustatekijät ovat yhteydessä pelkoon eri skenaarioissa. Tutkielmassa käytettävä aineisto on monitieteisen *Disruption, Social Capital and Resilience: A Longitudinal and Comparative Approach*- tutkimuskonsortion keräämä. Vastaajat rekrytoitiin Kantar TNS:n verkkopaneelista, joka on edustava otos suomalaisesta aikuisväestöstä. Kyselyyn vastasi yhteensä 2024 henkilöä. Lopullinen vastausprosentti oli 39,1. Kysely toteutettiin tammikuussa 2017. Kyselyn sisään sijoitettiin survey-koeeasetelma, jossa neljään eri ryhmään jaetut vastaajat saivat eri tavalla manipuloidun terroristiaiheisen uutistekstin luettavakseen. Uutistekstissä varioitava elementti oli terrorismiryhmän luonne: kotikutoinen Isis, eksogeeninen Isis ja kotimainen äärioikeisto (SVL). Yksi ryhmistä oli kontrolliryhmä. Manipulaation jälkeen mitattiin uutisartikkelin herättämää pelkoa. Analyysimenetelminä käytettiin varianssianalyysia, jonka avulla selvitettiin koeryhmien keskiarvoerojen tilastollisia merkitsevyyksiä, sekä hierarkkisesti toteutettua lineaarista regressioanalyysia, jolla tarkasteltiin sitä, mitkä tekijät ovat yhteydessä koettuun pelkoon eri terrorismiskenaarioiden yhteydessä.

Keskiarvovertailun mukaan eniten pelkoa herättivät jihadistiset terrorismiskenaariot ja vähiten kotimainen äärioikeistoskenaario. Pelkoreaktioissa ei ollut lainkaan tilastollisesti merkitsevää eroa siinä oliko jihadistiryhmä kotikutoinen vai muualta tuleva. Suvaitsemattomuus etnisiä ryhmiä kohtaan oli yhteydessä pelkoon jihadistisia uutisia luettaessa ja neuroottisuus vahvemmin kotimaista äärioikeistolaista. Molempien tekijöiden yhteys pelkoon säilyi kaikissa analyysin vaiheissa merkitsevänä, vaikka malliin tuotiin muita taustamuuttujia. Tulokset osoittivat myös, että luottamus ihmisiin on pelolta suojaava tekijä. Yllättävä tulos sen sijaan oli, että instituutioluottamus oli yhteydessä pelkoon. Koulutus, ikä ja perussuomalaisten kannatus eivät olleet tilastollisesti merkitseviä pelkoa selittäviä tekijöitä missään skenaariossa. Kaikista voimakkain yksittäinen tekijä oli naissukupuoli riippumatta siitä, minkä tyyppisestä terrorismista on kyse. Persoonaltaan neuroottinen ihminen on alttiimpi kokemaan negatiivisia emootioita, kuten pelkoa ja ahdistusta. Uhkaavat uutiset aiheuttavat neuroottisella aivojen amygdalan aktivoitumista. Tuloksia voidaan hyödyntää laajasti esimerkiksi suunniteltaessa ennakkoluulojen vähentämiseen tähtääviä interventioita.

Avainsanat: terrorismi, jihadismi, äärioikeisto, emootiot, pelko, ennakkoluulot, persoonallisuus, neuroottisuus, etninen suvaitsemattomuus, sosiaalinen pääoma, yleistetty luottamus, instituutioluottamus

ABSTRACT

Anna Makkonen: Fear of the other: Association of ethnic intolerance, neuroticism and trust and fear of terrorism in media experiment
Master's thesis, 103 p. + attachments 7p.
Tampere University
School of Social Sciences and Humanities
Social psychology
May 2019

Global terrorism has had an impact in Finland. Finnish society has been confronted by several domestic acts of ideologically-motivated violence during the 21st century. There have been several massacres before Turku stabbing in 2017, including Jokela and Kauhajoki school shootings and Myyrmanni shopping centre explosion. Total of 27 people got killed and nearly 200 were injured in these acts of violence. All these three attacks had similarities and they were inspired by international examples. Sense of security at schools was shaken and local people felt extremely shocked and scared after the incidents. After the school shootings several socio-political changes were made. However, none of these massacres have been characterized as terrorism. Terrorism has been considered something unknown phenomenon in Finnish society and political life. Although terrorist attacks can be defined as low probability catastrophes, they have severe negative and dramatic consequences. Especially wide spread fear can decrease trust to other people and increase prejudice between groups.

In this quantitative social psychological master's thesis the purpose was to investigate what type of terrorism scenario is considered most scary in Finland when reading news article about terrorism. Additionally, the changes in association of ethnic intolerance, neuroticism and trust with fear were examined, while adding other control variables in the model. The data used in this study was collected by international research consortium *Disruption, Social Capital and Resilience: A Longitudinal and Comparative Approach*. The Finnish respondents were drawn from the TNS Kantar web panel, which is representative of Finnish adult population. Survey was carried out in January 2017. A total of 2024 people completed the survey. The final response rate was 39.1 percent. A survey-experiment was placed inside the questionnaire. The respondents were randomly divided into four groups. Each respondent read one of the four scenarios. Scenarios were modified in the character of the terrorist group; homegrown ISIS, exogenous ISIS or domestic far-right. One of the groups was the control group. The data was analysed using analysis of variance and hierarchical linear regression model.

The findings revealed that jihadist terrorism scenarios were considered more scary than domestic far-right. No statistically significant differences in fear reactions were found between homegrown and exogenous Isis scenarios. Analysis of regression model showed that ethnic intolerance was a stronger predictor of fear for jihadist type of terrorism, while neuroticism predicted more strongly the fear for domestic far-right terrorism. However, both predicted statistically significantly fear for both types of terrorism. The relationship of both main predictors and fear sustained strong throughout the model. The results also point out that the trust for other people protects from fear of any kind of terrorism, while surprisingly institutional trust predicted fear. Additionally, education, age or support of the Finns Party (Perussuomalaiset) were not statistically significant predictors of fear of any kind of terrorism. The strongest predictor of fear was female gender regardless of terrorism type. People high in trait neuroticism are prone to feel negative emotions including fear, due to the amygdala activation in specific brain area called fear module. Recognizing this predisposition may help to cope with the fear. The results can be utilized when designing interventions aimed at reducing prejudice and fear.

Keywords: terrorism, Salafi-jihadism, far-right extremism, emotions, fear, prejudice, big five, neuroticism, ethnic intolerance, social capital, generalized trust, institutional trust

1	JOHDANTO.....	1
2	TUTKIMUKSEN TAUSTA JA LÄHTÖKOHDAT	4
2.1	Terrorismin käsite	4
2.2	Kotikutoinen ja muualta tuleva terrorismi	6
2.3	Jihadismi Suomessa.....	8
2.4	Kouluampumistapaukset Suomessa	9
2.5	Äärioikeistolaiset ryhmittymät ja skinheadit Suomessa.....	12
2.6	Oslon ja Utøyan iskut ja uusi islaminvastainen äärioikeisto.....	14
3	EMOOTIOT JA PERUSTUNTEET	16
3.1	Pelko ja aivojen ”pelkokeskus” Amygdala	18
3.2	Rikoksen pelko.....	22
3.3	Terrorismin pelko.....	25
4	ENNAKKOLUULOT SOSIAALIPSYKOLOGISENA ILMIÖNÄ	31
4.1	Maahanmuuttajiin kohdistuvat ennakkoluulot ja kontaktit Suomessa.....	33
4.2	Ennakkoluulot ja persoonallisuustekijät	35
4.3	Ennakkoluulot, emootiot ja uhka uudemmissa teorioissa	38
4.4	Ennakkoluulojen uhka-emootioteoria	39
5	PERSONALLISUUSTEKIJÄT JA EMOOTIOT.....	44
5.1	Neuroottisuus ja pelko.....	45
6	TUTKIMUSASETELMA, TUTKIMUSKYSYMYKSET JA HYPOTEEESIT.....	48
7	TUTKIMUSAINEISTO JA MENETELMÄ	52
7.1	Aineisto	52
7.2	Survey- Koeasetelma.....	52
7.3	Muuttujat ja muuttujamuunnokset	54
7.4	Tilastolliset analyysimenetelmät	65
7.5	Riippumattomien otosten varianssianalyysi.....	65
7.6	Lineaarinen regressioanalyysi	66
8	TULOKSET	72
8.1	Varianssianalyysin tulokset.....	72
8.2	Muuttujien väliset korrelaatiot	72
8.3	Pelkoa ennustavat tekijät.....	77
9	KESKEISET TULOKSET JA POHDINTA.....	84
9.1	Tutkimuksen vahvuudet ja rajoitukset	87
9.2	Lopuksi.....	87
10	KIRJALLISUUSLUETTELO.....	91

11	LITTEET	104
-----------	----------------------	------------

1 JOHDANTO

2000-luvun globaalilla terrorismilla on ollut vaikutuksensa myös Suomessa. Suomessa on ollut ennen Turun vuoden 2017 puukkoiskua lukuisia ideologisesti motivoituneita ja symbolisia väkivallantekoja, jotka eroavat tyypillisistä väkivaltarikoksista. Näissä iskuissa on 2000-luvun aikana kuollut yhteensä 27 ihmistä ja 180 haavoittunut. (Malkki & Sallamaa 2018.) Jokelan ja Kauhajoen koulusurmat ovat suomen rikoshistorian eniten kuolonuhreja vaatineet väkivallanteot. Teot herättivät pelkoa ja järkyttivät suuresti paikallisia yhteisöjä, mutta myös suomalaiseen kouluinstituution liittyvää turvallisuudentunnetta. (Oksanen, Nurmi & Räsänen 2011; Oksanen, Nurmi, Vuori & Räsänen 2013.) Suomen terrorismitilastojen mukaan ennen Turun puukotusta Suomessa ei ole kuitenkaan ollut yhtään terrori-iskuksi luokiteltavaa tekoa. Kotoperäisistä iskuista puhuttaessa niiden poliittinen motivaatio on yleensä sivuutettu ja keskustelu käännetty tekijän psykologisiin tekijöihin. (Malkki & Sallamaa 2018; Oksanen et al. 2011.) Koulusurmaajiin on liitetty myös pahuuden retoriikka sen sijaan, että olisi tarkasteltu sosiaalipsykologisia taustatekijöitä (Oksanen et al. 2011). Terrorismi mielletään Suomessa ulkoapäin tulevana uhkana, joka on vierasta Suomen yhteiskunnalle ja poliittiselle elämälle. (Malkki & Sallamaa 2018; Malkki 2011, 221; Oksanen, Räsänen, Nurmi & Lindström 2010.) Tutkielman otsikko viittaa Suomessa edelleen vahvana elävään metaforaan Suomesta turvallisena lintukotona, jossa ei koskaan tapahdu mitään pahaa (Oksanen et al. 2011).

Vaikka maahanmuutto ei ole mikään uusi ilmiö Euroopassa tai Suomessa, se edelleen mielletään sellaiseksi. Eurooppa ja Suomi ovat olleet perinteisesti varsin ei-uskonnollisia, eli sekulaareja yhteiskuntia, ja uusien etnisten ryhmien mukana tulevat uskonnot kuten islam ovat olleet melko tuntemattomia uskontoja länsimaissa. Uudet vähemmistöryhmät koetaankin kulttuurisesti ja ulkonäöltään hyvin erilaisina, joka saattaa muodostaa uhan länsimaiselle sekulaarille yhteiskunnalle ja perinteisille kristillisille arvoille. (McLaren 2003.) Maahanmuuttajien integroituminen yhteiskuntaan on aina haaste sekä vastaanottavalle yhteiskunnalle, että maahanmuuttajille itselleen. Kotoutuminen on pitkä prosessi ja uuteen kulttuuriin samaistumista vaikeuttaa entisestään vastaanottavan maan maahanmuutonvastaiset asenteet. (Berry, Phinney, Sam & Vedder 2006; Zick, Pettigrew, & Wagner, 2008). Maahanmuuttajat ovat kohdanneet Suomessa paljon ennakkoluuloisuutta ja syrjintää. (Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Solheim 2008; Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Perhoniemi 2007.) Suomessa on tutkimusten mukaan suhtauduttu vuodesta toiseen varsin samalla tavalla eri etnisiä ryhmiä kohtaan. Meitä köyhemmistä maista tuleviin ja ulkonäöltä ja kulttuuriltaan eroaviin ryhmiin suhtautuminen on ollut kaiken aikaa torjuvampaa. Erityisesti asenteet

Somaliasta ja Irakista tulevia kohtaan ovat olleet kielteisiä jo 90-luvulta lähtien, kun ensimmäiset pakolaiset saapuivat Suomeen. Jo tuolloin muslimit nähtiin sosioekonomisena uhkana viemässä työpaikkoja ja sosiaalietuuksia kantasuomalaisilta. (Jaakkola 2000; Jaakkola 2009.) 90-luvun alusta asti oikeistopopulismi on lisännyt suosiotaan eri puolilla Eurooppaa ja samalla avoin vihamielisyys etnisiä ja muita sosiaalisia ryhmiä kohtaan on huolestuttavalla tavalla lisääntynyt. Äärioikeiston liikehdintä Euroopassa ei ole kohdistunut vain uusiin etnisiin vähemmistöihin, vaan antisemitismi on nostanut jälleen päätään viime vuosina. Maahanmuuttokriisi, Euroopan yhdentymisprosessi, poliittiset muutokset ja laajalle levinneet negatiiviset asenteet vähemmistöjä kohtaan alleviivaavat sosiaalisen kontekstin roolia ennakkoluulojen taustalla. (Zick, Pettigrew & Wagner 2008.)

Terrori-iskujen aiheuttama pelko saattaa heikentää ihmisten välistä luottamusta ja lisätä ryhmien välistä ennakkoluuloisuutta (Echebarria-Echabe & Fernandez-Guede 2006.) Pitkään jatkuvana negatiiviset emootiot, kuten pelko ovat myös yksilön terveydelle erittäin haitallisia, sillä ne alkavat kuormittamaan kehoa turhaan. (Nummenmaa 2010, 192–193.) Pitkään jatkuvana pelko saattaa heikentää myös yhteiskunnan sosiaalista pääomaa, eli sosiaalisia verkostoja ja yhteistoimintaa. Pohjoismaat ovat perinteisesti erottuneet muusta maailmasta korkean ihmisten välisen ja instituutionaalisen luottamuksen ansiosta (Oksanen, Räsänen, Nurmi & Lindström 2010). Demokraattisissa valtioissa ihmiset pelkäävät tutkitusti vähemmän ja luottavat, että hallitus kykenee suojelemaan kansalaisiaan. Mutta samaan aikaan pelko lisää hallituksen painetta tehdä nopeita päätöksiä terrorismin torjumiseksi, jotka usein saattavat kaventaa kansalaisoikeuksia. (Christensen & Aars 2017.) Terrorismin vastaiset toimenpiteet, kuten siviilitiedustelulait ja tiukennettu maahanmuutto- ja kansalaisuuspolitiikka saattavat pahimmassa tapauksessa lisätä vain pelkoa entisestään eivätkä todellisuudessa pysäytä terroristeja. (Andersen & Mayerl 2017.)

Tässä tutkielmassa tarkasteltiin sitä, miten erilaiset terrorismiskenaariot herättävät pelkoa suomalaisissa, kun he lukevat terrorismista kertovaa uutista. Lisäksi selvitettiin miten sosiaalipsykologiset tekijät ovat yhteydessä pelkoon eri skenaarioissa. Sosiaalipsykologisten tekijöiden, kuten ennakkoluulon ja suvaitsemattomuuden lisäksi selvitettiin, minkälainen yhteys big five -persoonallisuuspiirteistä neuroottisuudella on pelkoon, kun luetaan uhkaavaa uutista. Lisäksi haluttiin tutkia sitä, onko luottamus ihmisiin ja instituutioihin pelolta suojaava tekijä Suomessa. Ennakkoluulot ja stereotypiat ovat kontekstisidonnaisia, ne eivät synny koskaan tyhjiössä, vaan vallitsevan kulttuurin ja sosialisoinnin myötä, jossa ihminen kulloinkin

elää (Brown 2010, 105). Mutta myös terrorismin voidaan ajatella olevan samalla tavoin sosiaalinen konstruktio. Sen määrittely on muuttunut ajan kuluessa, joskaan vieläkin sen tarkasta määritelmästä ei olla päästy yksimielisyyteen. Siitä syytä on tärkeää ensin tarkastella sitä laajempaa sosiaalista, poliittista ja historiallista taustaa Suomessa, johon ensimmäinen tutkimuskysymys pohjautuu.

Tutkimuksessa käytettiin menetelmänä survey -koeasetelmaa, joka perustuu sosiaalipsykologiseen tutkimustraditioon. Niiden käyttö sosiaalitieteissä on yleistynyt viime vuosien aikana. Survey-koeasetelmien avulla voidaan tehdä luettavampia kausaalipäätelmiä verrattuna perinteiseen kyselytutkimukseen. (Mullinix, Leeper, Druckman & Freese 2015.) Aineisto on ajankohtainen ja ainutlaatuinen. Koeasetelmassa vastaajat raportoivat emotionaalisia reaktioitaan kuvitteelliseen uutisartikkeliin. Ryhmät saivat luettavakseen eri tavalla varioidun uutistekstin, jossa varioitava elementti oli terrorismiryhmän luonne. Uutistekstin lukemisen jälkeen tutkittavat vastasivat tunnekokemuksiaan koskeviin kysymyksiin. Aineisto on monitieteisen *Disruption, Social Capital and Resilience: A Longitudinal and Comparative Approach*- tutkimuskonsortion keräämä.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA LÄHTÖKOHDAT

2.1 Terrorismin käsite

Terrorismi on hyvin vanha ilmiö. Ensimmäinen tunnettu terroristiliike, Sikariukset (*Sicarii*), eli tikarimiehet, toimi Palestiinassa jo 2000 vuotta sitten (Paastela 2005, 10.) Terrorismi-sana juontaa juurensa latinan kielen sanaan *terrere*, pelotella. Terrorismi esiintyi ensimmäisen kerran Oxford English Dictionaryssa vuonna 1795, jossa se määriteltiin politiikaksi, jonka tarkoituksena oli saada aikaan ihmisissä pelkoa ja kauhua. Merkitys sai alkunsa Ranskan jakobiinien hirmuhallinnosta vuosina 1793–1794, jota kutsuttiin terroriksi (*la terreur*). Toisinajattelijat lähetettiin giljotiiniin varoituksena muille, mitä hallinnon vastustamisesta voi seurata. Tuolloin ajateltiin, että terrorin käyttäminen on välttämätöntä demokratian aikaansaamiseksi. (Malkki & Paastela 2007, 22–23.) Terrori-iskuja tapahtuu tänä päivänä runsaasti eri puolilla maailmaa, mutta uutiskynnyksen ylittävät ja tilastoihin päätyvät iskut keskittyvät tietyille alueille, kuten Intiaan, Lähi-Itään, Pohjois-Afrikkaan ja Venäjälle. Usein poliittiset väkivaltaisuuDET ja kansanmurhat ovat laajoja ja pitkäkestoisia, ennen kuin ne ylittävät uutiskynnyksen, kuten Ruandan ja Darfurin kansanmurhat 1990-luvulla. (Paastela 2005, 10.) Myöskään koulusurmien kaltaisia väkivallan tekoja tai järjestäytyneitä rikollisuutta, kuten Meksikossa pitkään jatkunutta huumesotaa ei mielletä terrorismiksi, vaikka ne saisivat poliittisia muotoja ja harjoitettu väkivalta täyttäisi terrorismin tunnusmerkistön. Joulukuussa 2006 alkanut Meksikon huumesota on vaatinut jopa enemmän uhreja, kuin Irakin ja Afganistanin sodat. Vuonna 2010 Meksikon huumesodassa surmattiin yli 15 000 ihmistä. Mikäli Meksiko olisi muslimimaa tapahtumia käsiteltäisiin todennäköisesti terrorismin diskurssissa. (Kullberg 2011, 15, 22.)

Terrorismi on käsitteellisiltä rajapinnoiltaan hyvin häilyväinen ja sen määrittely on edelleen ongelmallista. Määritelmästä ei ole edelleenkään päästy yksimielisyyteen sen paremmin YK:ssa, kuin tutkijayhteisössäkään. Laajaa kannatusta on kuitenkin saanut määritelmä, jonka mukaan terrorismia on väkivallalla uhkaaminen tai sen käyttö, ja siitä aiheutuvan pelon avulla poliittisten tavoitteiden läpiajaminen. Lisäksi terrorismille on ominaista, että iskujen vaikutukset ulottuvat paljon laajemmille alueille kuin vain iskujen välittömiin uhreihin. (Malkki & Paastela 2007, 31–32.) Terrorismin tutkimuskirjallisuudessa puhutaan usein vanhasta ja uudesta terrorismista. Vanhalla viitataan tässä tapauksessa terrorismiin, jonka

kohteet olivat terroristiliikkeelle strategisesti tärkeitä, kuten poliittiset johtajat, sotilaallisiin kohteet tai infrastruktuuri. Uudelle terrorismille tunnusomaista on ollut se, että iskujen uhrin ovat satunnaisia ja iskuja tehdään kohteisiin, joilla on tärkeä symbolinen merkitys ja pyritään mahdollisimman korkeaan uhrilukuun. Vielä 1970- ja 1980-luvuilla uuden terrorismin terroristiliikkeet olivat sekulaareja, eli ei uskonnollisia ja ne voitiin selvästi jaotella oikeisto-vasemmisto-akselille, kun taas 1990-2000-luvun alun mediahuomiota saaneet terroristiliikkeet ovat olleet pääosin uskonnollisia. (Paastela 2005, 22, 88–89.) Uskonnollinen terrorismi ei sinänsä ole mikään uusi ilmiö, vaan sitä esiintyi jo tuhansia vuosia sitten. Vuosina 60–73 j.kr toiminut *Selootit*, oli juutalaisten kapinallisryhmä, joka vastusti väkivaltaisoin keinoin Rooman valtaa. Selootteja ajoi eteenpäin syvä uskonnollinen vakaumus. (Hoffman 2006, 83.)

Uskonnollisesti motivoituneita terroristeja motivoi usein marttyyrina kuoleminen ja taivaaseen pääsy. Tyypillistä on, että teko perustellaan itselle pyhänä tai jopa jumalallisena velvollisuutena. Samaan uskontokuntaan kuulumattomia kutsutaan ”väärauskoisiksi” (*infidels*) tai ”saatanan lapsiksi” (*children of Satan*). Terminologian käyttö ei ole sattumaa, vaan sillä on merkittävä vaikutus uhrien dehumanisoinnissa, eli inhimillisyyden riistäminen uhreilta, jolloin iskut on helpompi perustella itselle. (Hoffman 2006, 82–89.) Islamistisille terroristiliikkeille on erityisesti tunnusomaista esittää epämääräisiä tai epärealistisia vaatimuksia, joihin vastapuolen on mahdotonta suostua ilman sotilaallista tappiota. Esimerkkejä tästä ovat Israelin valtion lakkauttamista vaatineet Palestiinan terroristijärjestö Hamas ja Islamilainen Jihad. (Paastela 2005, 22, 88–89.)

Heinäkuussa vuonna 1968 kolme aseistautunutta terroristia sekulaarin Palestiinan vapautuksen kansanrintama- (*PFLP Popular Front for the Liberation of the Palestine*) liikkeestä kaappasivat israelilaisen El Al-yhtiön matkustajalentokoneen lennolla Roomasta Tel Aviiviin. Tapausta voidaan pitää ratkaisevana käännekohtana modernin terrorismin synnylle. Lentokoneen ja siviilien kaappauksella oli ensimmäistä kertaa poliittinen päämäärä: vaihtaa matkustajat palestiinalaisiin terroristeihin, jotka olivat vangittuina Israelissa. Kaappaajat eivät pelkäästään onnistuneet poliittisissa tavoitteissaan, vaan tapaus sai myös osakseen historiallisen laajan mediahuomion, kun tapauksesta uutisoitiin ensimmäistä kertaa reaaliaikaisesti televisiossa. El Alin koneen kaappaus muutti kokonaan terrorismin luonteen, sillä koneita oli kyllä kaapattu aiemminkin, mutta ei poliittisista syistä. Tapaus osoitti terroristeille, että mahdollisimman laaja medianäkyvyys saavutetaan operoimalla iskut ulkomailla ja valitsemalla kohteiksi viattomat siviilit. Tätä muutosta vauhditti samanaikainen teknologian kehitys, kun

tv-uutiset muuttuivat reaaliaikaiseksi ja lentokoneiden matkustusajat lyhenivät. (Hoffman 2006, 63–64.)

2.2 Kotikutoinen ja muualta tuleva terrorismi

Vuoden 2001 syyskuun 11. päivän iskujen jälkeen jihadistinen terrorismi miellettiin länsimaissa vielä pitkään jostain maapallon toiselta puolelta tulevaksi ja ulkomaisten terroristiryhmien toteuttamaksi, eli eksogeeniseksi (*exogenous*). Vuoden 2005 Lontoon pommi-isku ei kuitenkaan noudattanut aiempaa kaavaa, vaan tekijät osoittautuivatkin Britanniassa syntyneiksi ja kasvaneiksi, eikä heillä ollut apuvoimia tai kytköksiä ulkomaisiin terroristijärjestöihin. Käsite kotikutoinen (*homegrown*) terrorismi ilmestyi siten tutkimuskirjallisuuteen vasta Lontoon iskun jälkeen. Käsitteen tarkempi määrittely on melkein yhtä haastavaa kuin itse terrorismin ja siihen on olemassa hieman erilaisia versioita riippuen siitä mistä päin maailmaa ilmiötä katsotaan. Pääosin kotikutoisuudella viitataan kuitenkin radikalisoituneeseen nuoreen henkilöön, joka on syntynyt ja kasvanut länsimaassa ja terrorismin kohdemaana on usein, mutta ei aina, myös tekijän kotimaa. Kotikutoisuutta kuvastaa iskujen spontaanisuus ja tekijöiden autonomia ja itseoppineisuus. (Crone & Harrow 2011.) Kyseessä on yleensä toisen tai kolmannen polven muslimimaahanmuuttaja tai islaminuskoon kääntynyt henkilö. Islamin tulkinnassa noudatetaan pääosin Isiksen ja Al Qaidan tavoin islamin radikaalia tulkintaa, eli *Salafismia*. Kotikutoisuuteen on olemassa myös löyhempi tulkinta, jolloin synnyinmaata merkittävämpää on se, missä itse radikalisoituminen on tapahtunut ja missä kotikutoinen terrorismisolu on perustettu. Yhtenä kotikutoisen terrorismin alalajina voidaan pitää erakoituneita yksilöitä, niin kutsuttuja yksinäisiä susia (*lone wolf*). Yksinäiset sudet toimivat erillään terroristisoluista, eivätkä saa käskyjä ylemmältä taholta, mutta teoillaan antavat tukensa terroristiryhmälle. (Vidino 2009.) Yksi kuuluisimmista yksinäisistä susista lienee erakoitunut entinen apulaisprofessori ja kirjepommiterroristiksi kutsuttu Theodore Kaczynski ”*Unabomber*”, joka radikalisoituttuaan alkoi lähettämään pommeja yliopiston professoreille (Oksanen 2009, 148–149). Viime vuosikymmeninä Yhdysvalloissa on ollut myös lukuisia radikaalin islamin tulkinnasta inspiroituneita yksinäisiä susia, mutta Euroopassa niiden määrä on ollut toistaiseksi vähäisempi. (Vidino 2009.)

Kotikutoisessa terrorismissa erityinen piirre on se, että omassa kotimaassaan radikalisoituneet ovat usein korkeasti koulutettuja, hyvässä sosioekonomisessa asemassa olevia nuoria, eivätkä he ole välttämättä viettäneet Euroopan ulkopuolella pidempiä ajanjaksoja. Radikalisoituminen yleensä tapahtuu myös hyvin lyhyessä ajassa. (Dalgaard-Nielsen 2009.) Yksi merkittävä

radikalisoitumiseen vaikuttava tekijä saattaa olla todellisen kuuluvuuden tunteen puuttuminen. Vaikka teoriassa side länsimaahan on vahva, voi käytännössä kuitenkin tuntee ulkopuolisuutta syystä tai toisesta. (Crone & Harrow 2011.) Etenkin toisen ja kolmannen polven muslimeilla on länsimaalaistumisen vuoksi vaikeuksia tuntee yhteenkuuluvuutta enää vanhempiensa lähtömaan yhteisöön, mutta he eivät myöskään tunne kuuluvansa valtaväestöön syrjinnän vuoksi. Tätä kutsutaan termillä ”kaksinkertainen kuulumattomuuden tunne” (*double sense of non-belonging*). Radikaali islam tarjoaa näille identiteettiään etsiville nuorille vastauksen ja vahvan yhteisön, jonka kanssa liittoutua vihamielistä länttä vastaan. Oma kysymyksensä on se, ovatko viime vuosina Euroopassa säädetyt terrorisminvastaiset lait lisänneet muslimitaustaisten syrjintää ja stigmaa ja sitä kautta radikalisoitumista. (Khosrokhavar 2005, 185, 174.)

Euroopassa etenkin Britanniassa on otettu oppia Yhdysvaltojen Patriot Act -laista, joka säädettiin kuukausi 9/11 jälkeen. Patriot Act- laki antoi viranomaisille perustuslain näkökulmasta kyseenalaisina pidettyjä valtuuksia. Viranomaiset saivat esimerkiksi valtuudet seurata kansalaisten sähköpostiliikennettä, internetin käyttöä ja jopa sitä mitä kirjoja ihmiset hankkivat. (Paastela 2005, 104–106.) Tosin siitä onko lakien säätäminen lisännyt radikalisoitumista, ei ole vielä riittävästi tutkimusnäyttöä. Viimeisen kymmenen vuoden aikana kotikutoinen terrorismi on kuitenkin merkittävästi lisääntynyt ja näyttää siltä, että se pysyy huolenaiheena tulevaisuudessakin. Kiistaton tosiasia on, että kotikutoinen terrorismi on saanut vaikutteensa islamistisista ideologioista, joista merkittävimpinä ISIS (*Islamic State of Iraq and Syria*) ja Al Qaida. (Zekulin 2016.)

Vaikka Kanadassa ja Yhdysvalloissa on toiminut kotikutoisia terroristeja ja ryhmiä, on niiden määrä ollut toistaiseksi vähäisempi verrattuna Eurooppaan. Mahdollisina syinä on pidetty Yhdysvaltojen tiukempaa maahanmuuttopolitiikkaa, maantieteellistä hajaantuneisuutta ja muslimien korkeampaa tulotasoa verrattuna Euroopan muslimeihin. Vaikka taloudellinen integraatio ei ole ainoa vastamyrkky radikalisoitumiseen, työttömyys luo kuitenkin hedelmällisen maaperän radikaaleille ajatuksille. Taloudellisen integraation takia Yhdysvalloista myös puuttuvat muslimien ghetot, joita viime vuosina on syntynyt Euroopan suuriin kaupunkeihin. Köyhien työttömien ja turhautuneiden nuorten muslimien keskittymät muodostavat pyhäkön radikaaleille ajatuksille. Yksi selittävä tekijä on myös se, että valtaosa Yhdysvaltojen muslimipopulaatiosta kuuluu Iranin- ja Intian-Amerikan muslimiyhteisöihin, jotka edustavat islamin maltillista siipeä. Toisaalta on syytä muistaa, että hyvä taloudellinen

tilanne ei tee myöskään Amerikasta immuunina radikalisoitumiselle. Syrjinnän kokemukset ja tyytymättömyys ulkomaalaispolitiikkaan ovat vieraannuttaneet nuorten toisen polven muslimeja valtaväestöstä ja on ollut omiaan lisäämään radikaalin islamin tulkintaa. Vaikka terroristiryhmillä ei olisi Amerikassa laajoja verkostoja fyysisesti, on propagandan leviäminen kuitenkin mahdollista myös internetin ansiosta. (Vidino 2009.)

Vuosien 2003 ja 2008 välillä länsimaissa toteutetuista terrori-iskuista peräti 78 prosenttia on kotikutoisten jihadistiryhmien toteuttamia, mukaan lukien Madridin tuhoisa metroräjähdyksen maaliskuussa 2004 ja hollantilaisen elokuvatekijä Theo Van Goghin murha saman vuoden marraskuussa. Kotikutoinen jihadistinen terroristi mainitaankin tällä hetkellä lukuisten länsimaisten turvallisuusviranomaisten raporteissa merkittävimmäksi kansallista turvallisuutta uhkaavaksi tekijäksi. (King & Taylor 2011.)

2.3 Jihadismi Suomessa

Ääri-islamismilla viitataan islamistisiin ryhmiin, jotka pyrkivät saavuttamaan tavoitteensa väkivaltaisilla ja vallankumouksellisilla keinoin. Näistä liikkeistä voidaan käyttää toisinaan myös termejä radikaali-islamismi, salafi-jihadismi tai väkivaltainen islamismi. Jihadistinen liike alkoi eriytymään omaksi suunnakseen islamistisen liikkeen radikaalin siiven sisällä 1980-luvulla. Islamistien ja jihadistien yksi keskeinen eroavaisuus on se, että islamistit pääsääntöisesti hyväksyvät valtioiden ja kansainvälisen poliittisen järjestelmän legitimitetin, kun taas jihadistiset toimijat pyrkivät kaatamaan ne terrorismin keinoin islamilaisen valtion luomiseksi. Jihadistien näkemyksen mukaan islam ja politiikka ovat erottamattomat. Jihadismia edustavat terroristijärjestöt kuten Isis (*Globaali sektaarinen jihadismi*) ja Al-Qaida (*globaali jihadismi*), jotka vaalivat ”tiukkaa” ja puhdasta uskonoppia salafismia. (Malkki & Saarinen 2019, 29–34.) Ainoa jihadistinen terrori-isku Suomessa on Turun puukotus elokuussa 2017. Tekijä Abderrahman Bouanane oli niin kutsuttu yksinäinen susi, eikä hänellä ollut tietävästi yhteyksiä mihinkään terroristijärjestöihin. Mutta tekijä inspiroitui selvästi Isisistä, vaikka virallinen kytkös järjestöön puuttui. Myös omien sanojensa mukaan hän toimi Isisin lukuun. (Em. 62.)

Jihadistisen liikehdinnän taustalla on viime vuosina vaikuttanut pääasiallisesti Syyrian ja Irakin konfliktit ja Isisin ”kalifaattiprojekti”. Isis on näyttävillä iskuillaan saanut runsaasti mediahuomiota ja onnistunut inspiroimaan uusia kannattajia ja aktivisteja. Myös Suomesta lähti noin 80 henkilöä vierastaistelijoiksi Syyriaan ja Irakiin. Isisin voimakkain kasvuvaihe

näyttää olevan kuitenkin ohi eikä mitään vakavasti otettavia iskusuunnitelmia ole ollut tiedossa Suomessa. Pienellä osalla Suomeen saapuneista turvapaikanhakijoista vuosina 2015-2016 on ollut joko yhteyksiä aseellisiin jihadistiryhmiin, tai ovat taistelleet niiden riveissä, mutta tarkkaa tietoa henkilöiden määrästä ei ole. Turun iskun tekijä ei ollut suojelupoliisin tarkkailulistalla. (Malkki & Saarinen 2019, 11, 63, 77.) Suojelupoliisin (2017) tilannekatsauksen mukaan terrorismin uhkataso Suomessa on edelleen kohonnut ja Suomi saattaa olla yksi Jihadistien kohdemaana. Tuoreessa sisäministeriölle toimittamassaan laajassa tutkimuksessa tutkijat Leena Malkki ja Juha Saarinen (2019) eivät nähneet merkkejä kuitenkaan mistään merkittävistä jihadismisoluista tai suunnitelmista ja tiivistävät, että verrattuna Länsi-Eurooppaan Jihadistinen liikehdintä ja organisoituminen Suomessa on vähäistä ja rekrytointiin ja rahoittamiseen liittyvää tukitoimintaa, joskin liikehdintää on ollut hieman enemmän 2010-luvulla verrattuna 2000-lukuun. (Em. 11).

2.4 Kouluampumistapaukset Suomessa

Vuoden 2001 jälkeen tilanne on muuttunut siltä osin, että terrorismista tullut merkittävämpi puheenaihe ja keskustelu siitä on lisääntynyt, mutta siitä huolimatta terrorismi mielletään edelleen Suomen yhteiskunnalle ja poliittiselle elämälle vieraaksi. (Malkki 2011, 206–207, 224; Malkki & Sallamaa 2018.) Epäillyn kansainväliset kytkökset ovat vaikuttaneet olennaisesti terminologian käyttöön (Malkki, Fridlund & Sallamaa 2018). Ennen vuoden 2017 Turun puukotustapausta, Suomen julkisessa keskustelussa terrorismi-sanaa on käytetty ainoastaan 1990-luvun turkistarhaiskuista uutisoitaessa. Eläinaktivisteilla oletettiin olevan kansainvälisiä kytköksiä johtuen vastaavien iskujen uutisoinnista ulkomailla (*ecoterrorism*). Nimikkeen käyttöä helpotti myös se, että turkistarhaiskujen päätekijät olivat nuoria naisia, jotka eivät vastanneet stereotypiaa vaarallisesta terroristista. Heitä alettiin pian kutsua vähättelevästi kettutyttöiksi (*foxgirls*). (Malkki & Sallamaa 2018.)

Suomen tilastoissa ei virallisesti näy yhtään terrori-iskua ennen Turun tapausta, vaikka vuoden 2001 jälkeen Suomessa on tehty kolme merkittävää väkivallan tekoa, jotka täyttävät terrorismin tunnusmerkistön; Myyrmannin räjähdys vuonna 2002, sekä Jokelan ja Kauhajoen koulusurmat vuosina 2007 ja 2008. Tragediat haastoivat käsitystä Suomesta lintukotona ja osittain siitä syystä terrorismi on haluttu poissulkea tilastoista. (Malkki 2011, 206–207, 224; Oksanen et al. 2011) Jokelaa ja Kauhajokea järkyttäneet koulusurmat kohdistettiin paikallisia

asukkaita ja koko yhteiskuntaa kohtaan ja iskuja voidaan jo tämän perusteella pitää terrori-iskuina (esim. Oksanen et al. 2010; Oksanen et al. 2013; Räsänen, Hawdon, Näsi & Oksanen 2014). Koulusurmien kohdalla on usein puhuttu yksittäistapauksista. Tutkimustulokset kuitenkin osoittavat, että kyse ei ole vain yksittäistapauksista. Koulusurmien määrä on ollut voimakkaassa kasvussa etenkin kehittyneissä länsimaissa, erityisesti Euroopassa ja Yhdysvalloissa 2000-luvulta lähtien. Iskujen kohteeksi joutuneiden ja heidän läheisten lisäksi koulusurmat aiheuttavat häiriön myös laajemmassa sosiaalisessa kontekstissa ja muodostavat merkittävän uudentyyppisen uhan länsimaille. (Räsänen et al. 2014.) Yhdysvalloissa kuuluisimmaksi koulusurmaksi on muodostunut vuoden 1999 Columbinen koulusurma, sekä eniten kuolonuhreja vaatinut Virginia Tech vuonna 2007. Tutkijoiden arvioiden mukaan Columbinen jälkeen massa-ampumisia on ollut vähintään 68 vuoteen 2013 mennessä. Euroopassa eniten kuolonuhreja vaatineet ampumistapaukset ovat olleet Suomessa ja Saksassa. (Sandberg, Oksanen, Berntzen & Kiilakoski 2014.)

11. lokakuuta 2002 Myyrmannin kauppakeskuksessa Vantaalla räjähti pommi, joka surmasi seitsemän ja haavoitti yli sataa. Räjähdyistä luultiin aluksi onnettomuudeksi. Tekijäksi varmistui myöhemmin 19-vuotias vantaalainen Petri Gerdt. Gerdt osallistui aktiivisesti räjähdeaineita koskeviin keskusteluihin *Kotikemia*-keskustelufoorumilla, sekä ulkomaisilla vastaavilla sivustoilla. (Levä, Näre & Oksanen 2003; Malkki 2011, 208–213) Gerdt oli sulkeutunut ja syrjitty, sosiaalisten verkostojen ulkopuolelle jäänyt. Myyrmannin tapaus on äärimmäinen esimerkki siitä, kuinka suomessa yhteiskunnan yksilökeskeistyminen ja läheisten sosiaalisten suhteiden puute koulussa ja kotona voi johtaa väkivaltaan ja itsemurhiin. (Levä et al. 2003; Oksanen et al. 2013.) Teon motiivia ei koskaan saatu selville, koska Gerdt ei jättänyt jälkeensä mitään viestiä tai manifestia. Gerdtin rakentama pommi sisälsi kuitenkin tuhansittain pieniä hauleja, joiden tarkoituksena oli todennäköisesti aiheuttaa mahdollisimman pahaa tuhoa. Tekijän selvittyä tapauksesta uutisoitiin edelleen hyvin neutraalisti, kuin luonnonkatastrofista. Tapausta pidettiin ”onnettomuutena” ja yksittäistapauksena. (Levä et al. 2003.) Heti räjähdysiltana tekoa kuvailtiin tiedotusvälineissä ”suurimmaksi siviilionnettomuudeksi sodan jälkeen”. Suomessa tekoa ei käsitelty missään vaiheessa terrorismina, mutta kansainvälisissä uutisjutuissa nähtiin välittömästi yhtäläisyyksiä viimeaikaisiin itsemurhaiskuihin. (Malkki 2011, 208–213.)

Marraskuun 7. päivänä vuonna 2007 18-vuotias lukiolainen Pekka Eric Auvinen avasi tulen Jokelan koulukeskuksessa tappaen kuusi koulun oppilasta, terveydenhoitajan, rehtorin ja

lopuksi itsensä (Oksanen et al. 2013). Ennen kouluammuntaa Auvinen julkaisi videopalvelu YouTubessa lukuisia videoita, joissa näkyi yhtäläisyyksiä sekä Columbinen, että Virginia Techin koulusurmiin, joita Auvinen kopioi. Heitä kaikkia yhdisti väkivallan ihannointi ja julkisuudentavoittelu. (Oksanen 2009, 151–154.) Columbinen ympärille on jopa rakentunut kuvitteellinen yhteisö (Malkki 2014). Columbinen jälkeen myös muut koulusurmaajat ryhtyivät lataamaan videoita, kuvia ja yksityiskohtaisia kirjoituksia verkkoon, tarkoituksena saada julkisuutta. Norjan Utøyan iskussa oli myös paljon samoja elementtejä koulusurmista. (Sandberg et al. 2014.) Auvinen jätti jälkeensä manifestin, jossa hän korosti, että teon motiivi on poliittinen ja häntä inspiroi etenkin *Unabomber* (Oksanen et al. 2013). Koulu toimi ainoastaan symbolisena näyttämönä. Uutisoinnissa se sivuutettiin täysin. Suojelupoliisi jopa kutsui tapausta ”uuden tyyppiseksi rikollisuudeksi”, jolle ei vielä löydy nimeä, mutta tapaus ei liity terrorismiin. (Malkki & Sallamaa 2018.) Syytä teolle haettiin lähinnä psykososiaaliselta tasolta. Selitykset vaihtelivat löyhästä ampuma-aseiden lupakäytännöstä tekijän mielenterveysongelmiin, joista syytettiin toimimatonta kouluterveydenhuoltoa ja mielenterveyspalveluita. (Malkki 2014.) Myös Auvisen poliittiset näkemykset liitettiin mielenterveysongelmiksi. Muita suosittuja selityksiä olivat yhteisöllisyyden rapautuminen, sekä suomalainen masentunut kansanluonne. (Malkki 2011, 214–217.)

Vain 10 kuukautta Jokelan tapauksen jälkeen 23. Syyskuuta vuonna 2008, Seinäjoen ammattikorkeakoulun opiskelija 22-vuotias Matti Saari ampui kymmenen ihmistä ja lopuksi itsensä. Tekotapa oli hyvin samankaltainen, kuin Jokelan ja Columbinen kouluampumiset. Myös Saari latsi videoita, kuvia ja muuta materiaalia internetiin, mutta ei jättänyt kuitenkaan manifestia. (Oksanen et al. 2013.) Paikallisia asukkaita haastatelleet tutkijat pitivät huomionarvoisena sitä, että edelleen lähes kolmasosa Kauhajokelaisista piti tapausta yksittäistapauksena, vaikkakin verrattuna Jokelaan (60 %) luku oli jo paljon pienempi. Suurin osa ihmisistä myös ajatteli, että koulusurmien kaltaisia iskuja on mahdotonta estää. Tulos on ristiriidassa sen yleisen käsityksen kanssa, että pohjoismaissa on perinteisesti vallinnut korkea instituutioluottamus. Tutkimustuloksissa nousi esiin se, kuinka vaikeaa koulusurmien kaltaiseen väkivaltaan on suhtautua, etenkin jos tekijä tulee oman yhteisön sisältä, kuten Jokelan tapauksessa. (Oksanen et al. 2010.) Todennäköisesti myös samasta syytä tekijöitä ei ole haluttu kutsua terroristeiksi, koska terroristinimike on stigmatisoiva ja yleensä iskujen toteuttaja on yhteisön ulkopuolelta tuleva ja turvallisuutta uhkaava *toinen*, joka ei kuulu *meihin*. (Malkki 2011, 223; Oksanen et al. 2011)

2.5 Äärioikeistolaiset ryhmittymät ja skinheadit Suomessa

Suomen historiassa on ollut poliittista väkivaltaa ja terrorismia jo kauan ennen koulusurmia ja Myyrmannin iskuja. Kenties tunnetuin äärioikeistolainen liike Suomessa on 1920–30-luvulla toiminut fasistisia piirteitä saanut *Lapuan liike*. Alun perin liikkeen tavoitteena oli vastustaa kommunismia laillisin keinoin. Liikkeen johtoon nousi kuitenkin kolme eteläpohjalaista suojeluskunta-aktiivia, Vihtori Kosola, Artturi Leinonen ja Kustaa Tiitu. Kolmikön johdolla liikkeestä kehittyi terrorismia harjoittava äärioikeistolainen järjestö, jonka todellinen tavoite oli demokraattisen valtiojärjestyksen kumoaminen eikä pelkästään kommunismin vastustaminen. Lapuanliikkeen harjoittama väkivalta kohdistui kommunistien lisäksi sosiaalidemokraatteihin perheineen. Liike terrorisoi työväenjärjestöjen kokouksia ja juhlatilaisuuksia. Tunnetuin väkivallan muoto oli kuitenkin uhrien pakkokyyditykset ”todelliseen kotimaahan” eli itärajalalle. Toimintaa katsottiin läpi sormien ja näkemykseen yhtyi suuri osa suomalaisesta oikeistosta. Kokoomuksen ja Maalaisliiton keskuudessa liike otettiin jopa myönteisesti vastaan ja väkivallalle annettiin hyväksyntä. Liikettä ei tulisikaan siitä syystä kutsua pelkäksi ääriliikkeeksi. (Malkki & Paastela 2007, 354–356.)

Toisen maailman sodan jälkeisinä vuosikymmeninä Suomessa oli erilaisten ääriliikkeiden osalta melko rauhallista, sillä tappio sodassa merkitsi samalla äärioikeiston romahdusta. Fasistiset ja ääriationalistiset järjestöt ja julkaisut kiellettiin myös lailla. Suotuisa yhteiskunnallinen kehitys ja elintason nousu hillitsi todennäköisesti suurten marginaaliryhmien kehittymistä. Myös maahanmuutto oli vähäistä vielä tuolloin. (Malkki & Paastela 2007, 358–362.) 1990-luvulle tultaessa Suomessa syntyi otollinen kasvualusta siirtolaisvihamielisille puolueille ja erilainen äärioikeistolainen ja rasistinen liikehdintä lisääntyi merkittävästi. Ensimmäinen suurempi ulkomaalaisten ja pakolaisten aalto Suomessa osui huonoon aikaan. Suomi oli ajautunut historialliseen suurtyöttömyyteen ja kamppaili laman keskellä. Suomalaiset perustelivat tuolloin kielteistä suhtautumistaan ulkomaalaisiin ja pakolaisiin kilpailulla työpaikoista ja sosiaali-eduista. Jopa yli kolmasosa nuorista 15–29-vuotiaista maalaismiehistä hyväksyi rasististen skinheadien toiminnan ulkomaalaisia vastaan. (Jaakkola 2000, 29, 45–46.)

Erityisesti äärioikeistolaisuus sai jalansijaa Joensuussa korkean työttömyyden vuoksi. Samaan aikaan kymmenet tuhannet somalialaiset pakenivat veristä sisällissotaa ja muutama tuhat päätyi

Suomeen, joista noin sata asettui Joensuuhun. Joensuuhun oli aiemmin saapunut pienempiä pakolaisryhmiä Vietnamista ja Bangladeshista ja ilmapiiri oli valmiiksi muukalaisvihamielinen. Paikalliset suhtautuivat pakolaisiin ennakkoluuloisesti ja somalien erilainen ihonväri ja uskonto aiheutti rasististen aatteiden leviämistä etenkin nuorten keskuudessa. Joensuuhun syntyi Suomen ensimmäinen rasistinen skinien sukupolvi, joka sai vaikutteita amerikkalaisesta *white power*-suuntauksesta. Vaikka ryhmältä puuttui yhtenäinen ja selkeä ideologia, keskeisenä retorisenä käsitteenä oli puhdas valkoinen rotu, jota tuli vaalia vastustamalla maahanmuuttoa ja harjoittaa maahanmuuttajiin kohdistuvaa väkivaltaa. (Jokinen 2011, 229–233.) Skinien huippuvuodet osuvat 1990-luvun loppupuolelle, jolloin jäseniä oli arviolta 500-1000. Liikkeen keskuspaikkana voidaan pitää *Ainaskin*-levy-yhtiötä, jonka perusti Marko ”Jäsä” Järvinen. Järvinen oli johtohahmo myös *Blood & Honour Scandinavia*-liikkeessä, jonka perustivat vuonna 1996 Marcel Schilf ja Eric Blücher. (Aasland Ravndal 2018, 776.) Vuonna 1995 Joensuun skinit päätyivät otsikoihin pahoinpidelyään amerikkalaisen koripalloilijan, joka tapauksen jälkeen muutti pois Suomesta. Tapaus vauhditti keskustelua rasismista Suomessa. (Malkki & Sallamaa 2018.) Skinien toiminnassa oli terrorismille ominaisia piirteitä; se oli julkisuushakuista ja väkivallalla pelottelulla he onnistuivat ajamaan maahanmuuttajia pois Suomesta, mutta sitä ei silti voida pitää varsinaisesti terroristijärjestönä. Ryhmältä puuttui myös johtoporras, jota voi pitää syynä myös liikkeen pieneen mittakaavaan. (Jokinen 2011, 229–233.)

2000-luvulla äärioikeistolaiset ideologiat siirtyivät internetiin ja verrattuna skineihin, toiminnasta on tullut aiempaa organisoidumpaa ja johdettua. Nykyistä äärioikeistolaista liikehdintää voi pitää internetin ansiosta valtakunnallisena ja yhteisö voi sijaita laajalla alueella. (Jokinen 2011, 234.) Monet skineistä siirtyivätkin populistisempaan liikkeeseen *Suomen Sisuun*, joka perustettiin vuonna 1998. Suomen Sisun huippuhetket ajoittuvat 2000-luvun alkupuolella, kun lukuisat sen jäsenistä valittiin eduskuntaan Perussuomalaisten riveistä. (Aasland Ravndal 2018, 777.) Muutamien hiljaisten vuosien jälkeen vuonna 2008 Esa Henrik Holappa perusti *Suomen vastarintaliikkeen* (SVL), joka on osa *Pohjoismaista vastarintaliikettä* (PVL). Holappa sai omien sanojensa mukaan innoituksen SVL:n perustamiseen amerikkalaiselta veteraani-aktivisti Richard Scutarilta, jota voidaan pitää yhtenä *white power*-suuntauksen vaikutusvaltaisimmista henkilöistä maailmassa. SVL on toteuttanut lukuisia väkivaltaisia iskuja liikkeen perustamisen jälkeen, mukaan lukien vuoden 2010 kyynelkaasuisku Pride-kulkueeseen Helsingissä ja vuonna 2013 kirjastopuukotus Jyväskylässä. Kyynelkaasuiskussa loukkaantui yhteensä 80 ja kirjastopuukotuksessa kuoli yksi

henkilö. PVL:llä on joitain satoja aktiivijäseniä, mutta liike on jatkuvassa kasvussa ja toimintaa on viidessä eri maassa. PVL:n jäsenillä on ollut kytköksiä myös uusfasistiseen *Musta Sydän*-liikkeeseen. Maahanmuuttokriisin seurauksena Suomeen on syntynyt myös uusia liikkeitä, joista merkittävin on *Soldiers of Odin*. Liike on sittemmin laajentunut myös muihin pohjoismaihin. (Aasland Ravndal 2018, 777.) Syksyllä 2015 nähtiin lukuisia yksittäisten toimijoiden tekemiä väkivaltaisia iskuja pakolaisten vastaanottokeskuksiin eri puolilla Suomea muun muassa Kouvolassa, Lammilla ja Niinisalossa (Malkki & Sallamaa 2018, 867).

2.6 Oslon ja Utøyän iskut ja uusi islaminvastainen äärioikeisto

Pohjoismaiden tuhoisin, toisen maailmansodan jälkeinen poliittinen joukkomurha tapahtui Norjan Utøyän saarella vuonna 2011. Heinäkuun 22. päivänä Anders Behring Breivik hyökkäsi Norjan työväenpuolueen nuorisoleirille ja surmasi lähes seitsemänkymmentä osallistujaa ja haavoitti 153 henkilöä. Ennen saarelle hyökkäämistä, Breivik räjäytti autopommin Oslon keskustassa, jossa tappoi kahdeksan ja haavoitti 10. (Sandberg et al. 2014.) Breivik oli kirjoittanut tuhatviisisataa- sivuisen manifestin ”2083: Euroopan itsenäisyysjulistus” (*2083: A European Declaration of Independence*), jonka mukaan vapaata maahanmuuttoa ajavat ”kulttuurimarxilaiset” edistävät Euroopan ”islamisaatiota” tuottamalla maanosaan yhä enemmän islaminuskoisia siirtolaisia. Eurabia-katsomuksen mukaan muslimien korkea syntyvyys tuhoaa koko eurooppalaisen sivilisaation ja kantaväestön. Suoraan toimintaan ryhtyminen oli välttämätöntä, koska poliittinen korrektius oli kahlinnut julkisen keskustelun ja poliittisen päätöksenteon. Murhaamalla halveksimansa vasemmistoeliitin seuraavan sukupolven, Breivik pelastaisi eurooppalaisen sivilisaation. Manifesti koostui verkosta poimituista islamivihamielisistä ja vasemmistoa syyllistäväistä blogikirjoituksista, jotka samalla kuvastavat uudenlaista eurooppalaista islaminvastaista äärioikeistolaista propagandaa. Otsikon vuosi 2083 merkitsi juhlapäivää vuoden 1683 Wienin taistelussa saavutetulle voitolle turkkilaisista. Breivik oli nimennyt aatesuuntauksen ”Wienin koulukunnaksi”, jolla hän viittasi myös suosimaansa muslimivastaiseen *Gates of Vienna*- sivustoon. (Jalonen 2011, 322–323.)

Euroopassa ja Suomessa on ollut vahvassa nousussa 2000-luvun alusta lähtien radikaali, asteittain valtavirtaistunut islaminvastainen äärikansallinen populismi. Jalosen (2011, 323–324) mukaan Breivikin manifesti olisi voitu yhtä hyvin koota pelkästään Suomessa julkaistuista kirjoituksista. Suomessa islaminvastaisen diskurssin tärkein välittäjä on ollut helsinkiläisen filologi Jussi Halla-ahon *Scripta- kirjoituksia uppoavasta lännestä*- blogi (Jokinen 2011, 238). Muun muassa *Gates of Vienna*- sivusto on viitannut Halla-ahoon

”kirjeenvaihtajanaan” ja Halla-aho itse on linkittänyt omaan blogiinsa, sekä Gates of Viennan, että Brussels Journal-blogit ”kriittisinä ääninä”. (Jalonen 2011, 333.)

3 EMOOTIOT JA PERUSTUNTEET

Jo keskiajalta lähtien tunteita on pidetty ihmisen alhaisena ja eläimellisenä puolena, joka häiritsee järkevää toimintaa ja ajattelua, eli ihmisen korkeampaa puolta. (Lagerspetz 1990, 74–75.) Tunne-sanan englanninkielinen vastine *emotion*, juontaa juurensa latinan kielen verbiin *emovere*, joka tarkoittaa liikuttamista tai ulospäin liikkumista. Verbi kuvaa varsin hyvin sitä, miten tunteet ohjaavat meitä liikkumaan ja toimimaan tilanteen vaatimalla tavalla. (Nummenmaa 2010, 13.) Tunnereaktio on fysiologisten muutosten kokonaisuus, johon liittyy sekä sisäisiä tunne-elämyksiä, että käyttäytymisen muutosta. Järjen ja tunteiden, eli kognitiivisten prosessien (*kognitio*) ja emootioiden tutkimus on alkujaan lähtenyt varsin eri tutkimustraditioista käsin, mutta viime vuosina ne ovat lähentyneet toisiaan. (Lagerspetz 1990, 74–75.)

Tunteet ovat ensisijaisesti ihmisten ja eläinten välttämätön neurofysiologinen järjestelmä, joka pyrkii takaamaan hyvinvointimme silloin, kun se on uhattuna ja lisäämään hyvinvointia entisestään, silloin kuin vaara ei uhkaa ja voimme suunnata fyysiset ja psyykkiset resurssit muualle. Evoluution myötä sellaiset saaliseläimet ovat jääneet henkiin, jotka ovat oppineet reagoimaan petoeläimeen pakenemalla. Pelkoreaktio petoeläimiä kohtaan on muodostunut tällä tavoin. Lajinkehityksen myötä ihmiset ovat alkaneet reagoida samalla lailla jopa aivan abstrakteihin pelon kohteisiin, kuten torjutuksi tulemiseen. Tunteita pidettiin pitkään liian subjektiivisina kokemuksina, jotta niitä voisi tutkia järjestelmällisesti tieteen ja aivotutkimuksen keinoin. Viime vuosien tutkimus on kuitenkin kumonnut nämä oletukset. Aivot tuottavat tunteita samalla lailla kuin ne ohjaavat motoriikkaa tai tarkkaavaisuutta. Tunteet ovat aivoissa ja kehossa toimivia mekanismeja ja niitä voidaan tutkia laboratoriossa samalla tarkkuudella kuin esimerkiksi näkemiseen tai muistamiseen liittyviä aivomekanismeja. (Nummenmaa 2010, 15–17, 21.) Emootioiden perinnöllisyyttä on vaikea mitata, koska emootio ei ole pysyvä ominaisuus, vaan olotila. Mutta emootiot liittyvät läheisesti persoonallisuudenpiirteisiin, jotka taas ovat pysyviä ja suhteellisen vakaita läpi elämänkaaren. Jotkin persoonallisuuspiirteiden pääulottuvuuksista liittyvät läheisesti emootioihin. Näistä pääulottuvuuksista etenkin neuroottisuuden on havaittu olevan yhteydessä negatiivisiin emootioihin, kuten pelkoon ja ahdistukseen. (Prinz 2004, 116; Lagerspetz 1990, 78.) Palaan tähän aiheeseen kappaleessa 5.1 Neuroottisuus ja pelko.

Tunteet ja emootiot ovat lyhytkestoisia ja ohimeneviä ja ne liittyvät aina johonkin tiettyyn ulkomailman kohteeseen tai tilanteeseen. Vuonna 1872 Charles Darwin esitti, että on

olemassa universaaleja emootioita, jotka ovat kaikissa kulttuureissa samoja. Nykyinen kulttuurienvälinen tutkimus on tukenut Darwinin näkemyksiä. (Fineman 2003, 17–19.) On olemassa niin kutsuttuja perustunteita, joita ihmiset kertovat kokevansa muita useammin. Näitä perustunteita ovat pelko, suru, viha, inho, hämmästys ja mielihyvä. (Nummenmaa 2010, 33.) Perustunteet on mahdollista tunnistaa ihmisten kasvoilta tai kehonkielestä kulttuurista riippumatta, vaikka niitä yrittäisi peitellä. (Fineman 2003, 17–19.) Emotionaaliset reaktiot ovatkin objektiivisia ja konkreettisia, kun taas tunteet ovat subjektiivisia ja yksityisiä. Suurin osa emotionaalisista reaktioista on mahdollista havaita joko paljain silmin tai neurofysiologisilla mittauksilla. (Damasio 2004, 56.)

Pelkoa on tutkittu kaikista emootioista eniten, sillä sen primitiivisyyden vuoksi se on helppo saada esiin laboratorio-olosuhteissa ja sitä on helppo mitata. (Solomon 2008.) Verrattuna kieleen ja kielelliseen viestintään, tunnemekanismit ovat lajinkehityksessä varhain syntyneitä primitiivisiä yksilön hengissä säilymistä turvaavia toimintaohjelmia. Suuri osa yksinkertaisimmista tunnemekanismeista sijaitsee aivojen vanhoissa syvissä rakenteissa, jotka ovat säilyneet hyvin samanlaisina eläinlajista toiseen. *Pelkoehdollistumista* voidaan havaita huomattavan monella eläinlajeilla ja ihmisillä. Laboratoriotutkimuksissa eläin ehdollistetaan siihen, että tiettyyn paikkaan menemisestä seuraa lievä sähköisku. Eläin oppii nopeasti välttämään niitä vaarallisia paikkoja, joista seuraa sähköisku. Tunnemekanismien tehtävänä on saada aikaan juuri tämän kaltaista vaarallisten asioiden tai alueiden välttämiseen tähtäävää käyttäytymistä. Tunteiden tuottamiseen osallistuu omia erillisiä, mutta hermoradoin toisiinsa kytköksissä olevia aivojen alueita. (Nummenmaa 2010, 44–45, 58.)

Kokonaisvaltainen tunnereaktio muodostuu siis kolmesta osatekijästä, joita ovat fysiologiset muutokset, subjektiivinen kokemus ja muutokset käyttäytymisessä. Fysiologiset muutokset ovat autonomisen hermoston toiminnan säätelemiä, kuten kiihtynyt sydämen syke, hikoilu, vapina, verenpaineen nousu, ääreisverisuonten supistuminen ja laajeneminen ja reaktiot ruoansulatuselimissä. Tunne-elämys voi olla vaikkapa suuttumuksen, pelon tai rakkauden tunne. Käyttäytymisen muutos voi pitää sisällään kasvonilmeitä, eleitä tai nopeita liikkeitä, kuten pelästyneellä paikalta pakenemista. Emootioiden voimakkuus vaihtelee yksilöllisesti. (Lagerspezt 1990, 75.) Tietoisuus omista tunnereaktioista ja muutoksista kehossa auttaa meitä saamaan tarkempaa tietoa omasta suhteestamme ympäröivään maailmaan. Kun tunnekokemuksen myötä tiedostamme uhkaavan vaaran, voimme tahdonalaisesti harkita ratkaisukeinoja vaaran välttelemiseen. Automaattinen pelkoreaktio valmistaa meidät

pakenemaan paikalta. Kun tiedostamme pelkoreaktion, voimme paikalta pakenemisen sijaan harkita muita järkevämpiä vaihtoehtoja, kuten avun hankkimista tai piiloutumista. Vaikka ihmisten ja eläinten tunnemekanismit toimisivat hyvin samankaltaisesti, tietoisuus omista tunnekokemuksista erottaa ne toisistaan. Eläimet eivät todennäköisesti kykene tietoiseen tunnekokemukseen. (Nummenmaa 2010, 18–19.)

3.1 Pelko ja aivojen ”pelkokeskus” Amygdala

Ihmisillä liiallinen pelko ja krooninen ahdistus ovat hyvinvointia kuormittavia tekijöitä ja heikentävät sitä kautta myös yhteiskunnan toimintaa. (Tovote, Ladok & Lüthi 2015, 317.) Pakeneminen on pelon dominoivin reaktio ja siitä syystä pelko aktivoi kehon toimimaan. Tosin ihmisillä pakeneminen voi tarkoittaa myös pakenemista ajatustasolla, keskittämällä ajatukset johonkin muuhun. Pelkoa voi ajatella jatkumona, jonka lievimmässä päässä on pelko, keskivaiheilla kauhu (*terror*) ja ääripäässä paniikki. Pelko ei vielä täytä kaikkea tietoisuutta. Koetta pelkäävä voi yltyä erinomaiseen suoritukseen, kun taas lentopelosta kärsivä ei paniikin vuoksi pysty ajattelemaan mitään muuta kuin lentokoneesta kuuluvia epämääräisiä ääniä ja tärinää. (Solomon 2008.) Suurin osa ihmisten kokemasta pelosta on järjenvastaista ja pelkästään haitallista hyvinvoinnille. Jopa 25 prosenttia maailman väestöstä kärsii ahdistushäiriöistä ja suurin osa tästä on ylimitoitettua pelkoa. (Öhman 2012, 36.)

Suurin osa ihmisten fobioista, eli irrationaalisista ja elämää häiritsevistä peloista liittyy lajinkehityksen kannalta oleellisiin kohteisiin, kuten käärmeisiin tai korkeisiin paikkoihin. Esi-isimmme on ollut hyödyllistä pelätä näitä kohteita, kun taas nykypäivän kaupunki-ihmiselle ne eivät muodosta mitään uhkaa. Ihmisillä on siis valmius oppia reagoimaan tunteilla erilaisia tapahtumia kohdattaessa. Siitä syystä ihminen ei muodosta fobiaa autoja tai aseita kohtaan, vaikka kaiken järjen mukaan nykyajan kaupungissa elävälle ihmiselle ne ovat vaarallisempia kohteita. (Nummenmaa 2010, 28.) Tämän aivoihin sisäänrakennetun valmiuden vuoksi järjenvastaista pelkoa onkin vaikea kumota faktatiedolla. Lentopelosta kärsivä ei pääse fobiastaan, vaikka hänelle kertoisi, että lentäminen on tilastojen valossa turvallisempaa kuin autolla ajaminen. (Salomon 2008.)

Koska pelkoa aiheuttavia kohteita on valtava määrä ja ne vaihtelevat yksilöllisesti, oppimisella on siis keskeinen rooli siinä mikä saa aikaan pelkoa. Tutkijat ovat havainneet, että on olemassa neljä erityistä kohdekategoriaa, joihin meillä on valmius muodostaa pelkoreaktio. Näitä kategorioita ovat erityisesti sosiaalinen pelko, kuoleman pelko, eläinten pelko ja turvattomien

paikkojen pelko. (Öhman 2012, 45.) Rhesus-apinoilla teetetyissä laboratoriokokeissa on havaittu, että apinat eivät ole aluksi osoittaneet mitään pelkoa käärmeitä kohtaan nähtyään sellaisen ensimmäistä kertaa elämässään. Apinoille muodostuu hyvin pian kuitenkin voimakas pelkoreaktio, kun niille näytetään video, jossa lajitoveri käyttäytyy pelokkaasti käärmettä kohtaan. Pelkoreaktiota ei kuitenkaan syntynyt, kun videon malliapina pelkäsi kukkakimppua tai pehmolelukuja. Apinat ovat valmistautuneita muodostamaan mallioppimisen kautta käärmeeseen liittyviä kielteisiä tunnereaktioita. Sama pätee sosiaaliseen pelkoon. Ihmiset tunnistavat nopeammin ja tarkemmin ihmisjoukon seasta vihaiset kasvojenilmeet verrattuna neutraaleihin kohteisiin. (Öhman & Wiens 2004, 62; Nummenmaa 2010, 27–28.) Koska ihmiset ovat laumaeläimiä, tunteet tarttuvat nopeasti ihmisestä toiseen. Pelko tarttuu nopeasti toisten ihmisten havaintojen ja tunneilmaisujen kautta ja pian paniikki valtaa ympärillä olevat ihmiset, vaikka he eivät tietäisi mitä tarkalleen on tapahtunut. Tunne mekanismit tehostavat uhkiin reagoimista. (Nummenmaa 2010, 131.)

Tunteiden kokeellinen fysiologinen tutkimus on 1900-luvun aikana selvittänyt, että eräät aivojen alueet, kuten hypotalamus ja limbisen systeemin osat ovat keskeisiä emotionien säätelyssä. Aivojen uudemman alueen, niin kutsutun kuorikerroksen, eli *korteksin* toiminta liittyy korkeampiin aivotoimintoihin eli kognitiivisiin prosesseihin. Näiden aivojen eri osien välillä on kuitenkin paljon yhteyksiä ja aivot toimivat kokonaisuutena. Emootiokeskukset säätelävät tunnetiloille tyypillisiä kehossa tapahtuvia fysiologisia muutoksia. Eri tunnetilojen aiheuttamat fysiologiset muutokset ovat tosin keskenään melko samanlaisia. (Lagerspetz 1990, 79.) *Amygdala*, eli *manteliumake* sijaitsee aivojen ohimolohkon sisemmällä pinnalla ja koostuu useasta tumakkeesta. Amygdala on eräänlainen ”pelkokeskus”, jonka tehtävänä on tarkkailla ympäristössä esiintyviä uhkia ja antaa niistä hälytys. Potilastutkimukset ja eläinkokeet ovat osoittaneet, että aivojen amygdala tuottaa pelkoreaktioita ja tunnistaa pelottavia kohteita, mutta ei ole täyttä varmuutta siitä osallistuuko amygdala pelkoinformaation käsittelyyn, vai onko se vain informaation välittäjä aivojen reitillä. (Nummenmaa 2010, 60–63.) Joka tapauksessa tutkimuksissa on havaittu, että amygdalan vaurioituessa ihminen ei kykene enää pelkäämään, eikä tunnistamaan pelottavia kasvoja. (Fineman 2003, 19.) Amygdalan merkitys on havaittu myös pelkoehdollistumiskokeissa. Eläimet, joiden amygdalaa on vaurioitettu, eivät enää pysty muodostamaan yhteyttä kellonään ja sähköiskun välillä. Ne kyllä kuulevat kellon äänen ja tuntevat kivun niin kuin muutkin, mutta ne eivät enää osaa yhdistää näitä kahta toisiinsa. (Nummenmaa 2010, 67.)

Tutkimuksissa on havaittu, että silmien verkkokalvosta on suora hermorata, eli ”oikotie” Amygdalaan. Amygdalasta taas lähtee hermoratoja aivojen muihin osiin, jotka säätelevät laajaa joukkoa pelkoon liittyviä käyttäytymis- ja fysiologisia muutoksia: sydämen sykettä, kiihtynyttä hengitystä ja kasvojen ilmeitä. Tyvitumake (*basal ganglia*) esimerkiksi ohjailee motorisia toimintoja ja hypotalamus hormonaalisia muutoksia. Koska kognitioiden keskus taas sijaitsee korteksissa, on perusteltua väittää, että pelkoreaktio voi syntyä täysin kortikaalisten tiedonkäsittelyn ulkopuolella. (Prinz 2004, 33–35; Öhman & Wiens 2004, 60.)

Tunne mekanismien automatiikka ja tiedostamattomuutta alettiin tutkimaan 1980-luvulla. Robert Zajonc (1980) osoitti kuuluisissa *priming*- tutkimuksissaan, että tunne mekanismit voivat arvioida ympäristön tapahtumia automaattisesti tietoisuuden ulkopuolella ja vaikuttaa sitä kautta käyttäytymiseemme. Keskeisin Zajoncin argumentti oli, että emootio edeltää aina kognitiota. Teemme muista ihmisistä ja heidän persoonastaan päätelmiä tunnereaktioidemme pohjalta. (Baumeister & Finkel 2010, 78–79.) Ihmiset voivat muodostaa tiedostamattaan mieltymyksiä joitain asioita kohtaan. Tutkimuksissa koehenkilöille esitettiin ensin kuvia *subliminaalisesti*, eli tietoisesti havainnoin ulkopuolella, ilman hitaampaa kortikaalista tiedonkäsittelyä. Myöhemmin kokeen toisessa osassa koehenkilöt ilmoittivat, että pitivät niistä kuvista enemmän, joita eivät edes tiedosta nähneensä kokeen ensimmäisessä osassa. (Nummenmaa 2010, 48–56, 66.) Zajoncin näkemykset saivat osakseen kritiikkiä etenkin Lazarukselta (1982). Kriitikot painottivat kognitiivisen prosessoinnin vaikutusta emootioiden sijaan. Kohteiden tuttuus tai jopa tiedostamaton tuttuus helpottaa kognitiivista prosessointia ja saa meidät tulkitsemaan tutut objektit miellyttäväksi. Kritiikistä huolimatta automaattisten tunteiden ja emotionaalisten kokemusten tärkeys oli kiistaton. (Baumeister & Finkel 2010, 78–79.) Toisten ihmisten kohtaaminen herättää alle puolessa sekunnissa erilaisia myönteisiä ja kielteisiä tunteita. Epämieluisia tunteita herättävä ihminen saa meidät tulkitsemaan täysin neutraalin tilanteen uhkaavaksi ja saatamme automaattisesti paeta paikalta. Amygdala on saattanut tässä tapauksessa havaita uhkia, joita emme edes tiedosta. Siitä syystä tunnereaktioiden ja niiden syiden ymmärtäminen on hyvin tärkeää, koska aivot yrittävät viestiä niiden avulla tilanteiden hyödyllisyydestä ja haitallisuudesta. Emme kuitenkaan usein osaa liittää näitä viestejä omiin tunnereaktioihin. (Nummenmaa 2010, 48–56, 66.)

Jo Sigmund Freud 1800-luvulla tutki emotionaalisia häiriöitä ja erityisesti liiallista ja kontrolloimatonta pelkoa. Freudin psykoanalyttinen lähestymistapa emootioiden tutkimiseen sai innoituksen Darwinilta. Pelkoreaktio johonkin traumaattiseen menneisyydessä koettuun

tapahtumaan jää elämään, vaikka pelon kohde on jo häipynyt. Ihminen jää ikään kuin menneisyytensä vangiksi yrittäen tukahduttaa näitä kipeitä tunteita, jotka kumpuavat tiedostamattomalla tasolla. Freudin lähestymistapana oli yrittää vapauttaa näitä tiedostamattomia emootioita, jotka vaikuttivat oireiden taustalla. Vaikka Freudin näkemykset ovat saaneet osakseen myös kritiikkiä, on perintö ollut mittava etenkin emootioiden psykologiselle tutkimukselle. (Fineman 2003, 20.) Ennen kaikkea psykoanalyysi tarjosi uusia näkökulmia ja vauhditti kokeellista tutkimusta. Etenkin alitajuisten tunteiden merkityksen korostaminen oli psykoanalyysin tärkeimpiä perintöjä emootiotutkimukselle. (Lagerspetz 1990, 78–79.)

Kokemuksellisesti pelkoa voi luonnehtia epämiellyttävä olotilaksi, johon liittyy yleinen huolestuneisuus, hermostuneisuus ja jännittyneisyys. Näiden tehtävänä on viestiä siitä, että turvallisuus on uhattuna. Kaikista tavallisin kliininen oire pelossa on kuitenkin yleinen ahdistus. American Psychiatric Associationin (APA) diagnoosijärjestelmän (DSM-IV) määritelmän mukaan levottomuuden, pelokkuuden ja jatkuvan valppauden lisäksi ahdistukseen liittyy muita autonomisia vatsaan ja sisäelimiin liittyviä fyysisiä oireita, kuten jatkuvaa virtsaamisen tarvetta, ripulia, vatsan ärtyneisyyttä, sekä kohonnutta sydämen sykettä, suun kuivumista ja pinnallista hengitystä. (Panksepp 1998, 207.) Ahdistuksen lisäksi pelkoon liittyy läheisesti paniikki. Paniikki on reaktio johonkin välittömään uhkaan, joka aiheuttaa taistele-tai-pakene-reaktion. Taistele-tai-pakene-tilanteessa taistelu on todennäköinen, mikäli pakeneminen ei ole mahdollista. (Prinz 2004, 152–153.) Paniikissa aivojen kehittyneimmän osan, eli korteksin toiminta heikkenee, jolloin ihminen ei kykene toimimaan enää järkevästi. (Öhman 2012, 38). Verrattuna paniikkiin, ahdistus on paljon monimutkaisempi emootio. Ahdistus suuntautuu tulevaisuuteen ja mahdolliseen uhkaan, eikä niinkään välittömään ja akuuttiin aistiärsykykseen (McNally 2012, 17; Tovote, Ladok & Lüthi 2015, 317). Paniikki valmistaa toimintaan, kun ahdistus aiheuttaa lamaantumisen tilanteessa, jossa toiminta ei auta poistamaan uhkaa. Pelkoehdollistumiskokeissa eläin lamautuu ahdistuksesta kuultuaan kellon äänen. Se jää toivottomana odottamaan sähköiskua, koska tietää, että ei voi välttyä siltä.

Kokeelliset tutkimukset osoittavat kiistattomasti, että pelko ja ahdistus voivat aktivoitua täysin ilman kortikaalista prosessointia, mutta kognitiolla on kuitenkin merkittävä rooli pelon ylläpidossa pidemmän päälle (Öhman & Wiens 2004, 58). Opittu pelko saattaa aikaansaada lopulta kaikkien mahdollisten uhkien välttelyä. Välttelemällä kaikkia uusia ja uhkaavia tilanteita, voi pelata varman päälle ja välttää riskin. Välttely rajoittaa kuitenkin elämää ja

heikentää elämänlaatua. Etenkin ahdistuksesta kärsivillä oireena on voimakas välttelevä käyttäytyminen. Paradoksaalisesti niitä tapahtumia, joita ihmiset eniten pelkäävät, on mahdotonta estää tapahtumasta, kuten terrori-iskut, vakava sairastuminen tai onnettomuudet. Toisaalta taas mittavia turvallisuustoimenpiteitä perustellaan pelolla ja samalla pelkoa itseasiassa pidetään yllä. Pelko saa toimimaan jopa demokratian vastaisesti, kuten on käynyt Yhdysvalloissa 9/11 jälkeen. Usein pelko itsessään onkin haitallisempaa ihmisille kuin sitä aiheuttavat tekijät. (Öhman 2012, 50).

3.2 Rikoksen pelko

Rikoksen pelkoa (*fear of crime*) on tutkittu runsaasti alkaen 1960-luvulta. Siitä huolimatta tutkijat eivät ole päässeet sen määritelmästä yksimielisyyteen. Joidenkin kriminologien mukaan rikoksen pelko olisi laadullisesti erilaista kuin pelko yleensä, mutta siitä ei kuitenkaan ole toistaiseksi tutkimusnäyttöä. Ainut ero näyttäisi olevan pelon aiheuttaja. Välillä rikoksen pelkoa määritellään virheellisesti subjektiiviseksi arvioksi todennäköisyydestä joutua rikoksen uhriksi. Tämä on hieman harhaanjohtava määritelmä, sillä koettu riski on pikemminkin pelon aiheuttaja kuin pelko itsessään. Rikoksen pelkoa voi luonnehtia sen voimakkuuden, keston ja esiintyvyyden mukaan. Rikos tai sen vihjeille altistuminen ovat yleensä kuitenkin lyhytkestoisia tapahtumia ja samoin siihen liittyvä pelkoreaktio. (Warr, 2000, 454–456.)

Pelko voi kohdistua oman henkilökohtaisen turvallisuuden (*personal fear*) lisäksi läheiseen ihmiseen, kuten omaan lapseen, puolisoon tai ystäviin. Tällöin puhutaan altruistisesta pelosta (*altruistic fear*). Altruistinen pelko on yhteiskunnassa hyvin yleistä ja näkyvää ja siitä syystä sillä on painoarvoa. Etenkin lapsiin kohdistuvat väkivaltarikokset saavat aikaan voimakkaita julkisia reaktioita, jotka kuvastavat vanhempien huolta myös oman lapsensa puolesta. Altruistinen pelko ja henkilökohtainen pelkoa olisi tärkeää erottaa tutkimuksissa, sillä käyttäytymisseuraukset näiden kahden välillä saattavat erota paljonkin ja altruistinen pelko voi olla luultua yleisempää. Ongelma on, että tutkijat eivät kuitenkaan usein edes tunnista altruistista pelkoa ja siihen liittyvää tutkimustietoa on tällä hetkellä niukasti. (Warr, 2000, 454–456.)

Rikoksen pelkoa voidaan mitata niin kuin pelkoa yleensä, eli fysiologisilla mittauksilla tai itsearviointilla kyselytutkimuksissa. Laboratoriossa suoritettavien fysiologisten mittausten avulla on mahdollista mitata pelkoa juuri niin kuin se ilmenee todellisuudessa ja

kontrolloiduilla mittauksilla voidaan sulkea pois mahdollisia väliin tulevia tekijöitä. Itsearvioinnin heikkouksina on arviointi- ja muistivirheiden mahdollisuus, sekä vastausten vääristely. Toisaalta pelkkien fysiologisten reaktioiden mittaamisessa on myös omat heikkoutensa. Pelkoreaktio voi usein sisältää myös muita emootioita, kuten vihaa ja näiden kahden fysiologisia muutoksia voi olla vaikea erottaa toisistaan. Toisaalta taas toistuvilla fysiologisilla mittauksilla voidaan saada tietoa esimerkiksi siitä, aiheuttavatko tietyt ihmiset, kuten vähemmistöryhmien edustajat pelkoa joillain ihmisillä. (Warr 2000, 454–456.)

Rikoksen pelko ei vaadi välttämättä aiempaa henkilökohtaista rikosuhrikokemusta, vaan vaikutus voi olla epäsuoraa, jolloin se perustuu uutisissa nähtyihin tai lähipiiriin ihmisten, kuten ystävien, työkaverien tai perheenjäsenten kokemuksiin. (Fox, Nobles & Piquero 2009.) Mediassa väkivalta on usein korostuneesti esillä, koska se houkuttelee yleisöä. Henkirikoksia tapahtuu noin satakertaisesti vähemmän verrattuna kuolemaan johtaviin sairauksiin, mutta henkirikoksista uutisoidaan moninkertaisesti enemmän. Mediassa esiin nostetaan rikokset, joita tapahtuu tilastollisesti epätodennäköisimmin, mutta usein uutisissa korostetaan pelkkää uhrilukua. (Warr 2000, 466–467.) Mitä suuremmaksi rikoksen uhriksi joutumisen riski koetaan, sitä enemmän ihminen todennäköisesti myös käyttää aikaa tiedon etsimiseen ja on valppaampi ja herkistyneempi rikoksen merkeille. (Ferraro 1995, 4–11.) Rikoksesta vihjaavia ja pelkoa laukaisevia ympäristön symboleita ovat tutkimusten mukaan olleet esimerkiksi uhkaavaksi koettu ulkoryhmän jäsen, hylätyt rakennukset, pimeät paikat, lasinsirpaleet tai roskat kadulla, graffitit, kerjäläiset, huumeiden käyttäjät ja prostituoidut. Rikoksen pelkoa voidaan vähentää melko helposti pitämällä ympäristö siistinä ja lisäämällä valaistusta, vaikka ei voitaisikaan vaikuttaa siihen mitä mediassa uutisoidaan. (Warr 2000, 477.)

Pelko aiheuttaa välttelevää käyttäytymistä ja ulkona liikkumisen vähentämistä. Välttelevä käyttäytyminen voi kohdistua tiettyihin ihmisryhmiin tai julkiseen liikenteeseen ja julkisiin paikkoihin. Välttelevä käyttäytyminen voi lisätä epäluuloisuutta muita ihmisiä ja naapureita kohtaan ja heikentää paikallista yhteisöllisyyttä (Hale 1996, 79–81). Rikoksen pelko myös saa ihmisen kuluttamaan aikaa, energiaa ja rahaa henkilökohtaisen turvallisuuden parantamiseen, sen sijaan, että investoitaisiin elämänlaatuun. Pelko kasvattaa entisestään kuilua suuri- ja pienituloisten välillä, kun varakkaat voivat valikoida asuinalueensa, sekä investoida omaan turvallisuuteen hankkimalla valvontajärjestelmiä. Yhteistoiminnan heikkeneminen voi lopulta jopa alentaa yhteiskunnan kykyä vastata rikollisuuteen. (Hale 1996, 79–81.) Toisaalta taas

joissain tilanteissa pelko voi parantaa sosiaalista koheesiota, kun ihmisten keskinäinen kanssakäynti lisääntyy. (Warr 2000, 482.)

Etenkin vanhuksilla ja naisilla on riski jäädä oman kotinsa vangiksi liiallisen pelon vuoksi. Skotlannissa merkittävä osa iäkkäistä naisista ei koskaan liiku ulkona. Tutkimuksissa on havaittu, että eniten juuri naiset muuttavat tapojaan ja rajoittavat omaa käyttäytymistään pelon takia. (Hale 1996, 79–81). Naisten kokema pelkoa on selitetty sosialisatiossa omaksutulla naisten alisteisella asemalla yhteiskunnassa ja sitä kautta syntyneestä fyysisestä heikkoudesta ja avuttomuuden tunteesta puolustaa itseään, sekä henkisistä traumaista, joita väkivaltarikos voi aiheuttaa. Pelko naisten kohdalla perustuu siis enemmän väkivallan mahdollisiin seurauksiin, eikä niinkään todennäköisyyteen joutua uhriksi. Paradoksaalisesti naiset ovat kuitenkin tilastojen mukaan miehiä harvemmin väkivaltarikosten uhreja, mutta siitä huolimatta naiset pelkäävät enemmän (*gender-fear paradox*). Pelkoa saattaa lisätä myös naisiin kohdistuva sanallinen seksuaalinen ahdistelu, joka ei kuitenkaan välttämättä johda fyysiseen väkivaltaan, mutta vihjaa siitä. Toisaalta taas väkivaltatilastot eivät kerro koko totuutta, koska perheväkivalta ja raiskaukset jäävät usein raportoimatta. (Nellis 2009, 324.)

Usein naisten pelkoa on selitetty sosialisatiossa tuotetulla naisen roolimallilla, jonka mukaan naisen on hyväksytympää olla tunteikas ja näyttää pelkäävänsä. Sosiaalisesti suotava vastaamistekniikka kyselytutkimuksissa voi siten myös vaikuttaa siihen, että miehet vain raportoivat pelkoa naisia vähemmän. On mahdollista, että todellisuudessa miehet pelkäävät enemmän, mutta eivät myönnä sitä. (Feingold 1994; Sutton & Farral 2005.) Tämä on seurausta länsimaisen patriarkaalisen yhteiskunnan ja hegemonisen maskuliinisuuden miesmallista, jonka mukaan miehen ei kuulu näyttää heikkouttaan tai emotionaalisuutta. Sanonta 'boys don't cry' tiivistää hegemonisen maskuliinisuuden olemuksen. (Goodey 1997, 402; Sutton & Farral 2005.) Tutkimuksissa onkin havaittu miehillä sosiaalisesti suotavan vastaamistekniikan ja pelon välinen negatiivinen korrelaatio. Eli ne miehet, jotka vääristelevät eniten vastauksiaan raportoivat pelkäävänsä vähiten. Naisilla vastaava korrelaatio on ollut lähes nolla, joka on myös kiinnostava seikka ja kertoo siitä, että naiset saattavat vastata rehellisemmin eikä naisten kokema pelko ole välttämättä liioiteltua. (Sutton & Farral 2005.) Toisaalta mikäli naisten pelokkuus pohjautuu sosialisatiossa sisäistettyihin roolimalleihin eikä niinkään biologisiin eroihin emotionaalisessa sensitiivisyydessä, on naisten kokemaa pelkoa mahdollista vähentää tiedon lisäämisellä. (Fox, Nobles & Piquero 2009.)

3.3 Terrorismin pelko

Pelko on niin voimakas emootio, että se heikentää ihmisen kykyä arvioida tapahtuman todennäköisyyttä (*probability neglect*). Terrori-iskujen tehokkuus perustuu tähän. Pelko saa ihmisen keskittymään terrori-iskujen seurauksiin, vaikka arkielämässä on monin kerroin todennäköisempää kuolla liikenneonnettomuudessa kuin terrori-iskussa, joka voidaan määritellä niin kutsutuksi alhaisen todennäköisyyden katastrofiksi. Mitä vaikeampaa tapahtumaa on itse kontrolloida, sitä enemmän ihminen pelkää. Terrori-iskujen sattumanvaraisuus tekee niistä hallitsemattomia. Terroristien tavoitteena on saada ihmiset kokemaan, että missään ei ole enää turvallista olla. Pelko aiheuttaa merkittäviä kuluja yhteiskunnalle, sen heijastusvaikutusten (*ripple effect*) vuoksi. Heijastusvaikutuksia ovat esimerkiksi lomamatkojen lykkääminen ja julkisten paikkojen välttely. (Sunstein 2003, 121–122.) Terrori-iskujen välittömien suorien vaikutusten lisäksi vaikutukset ovat epäsuoria ja kauaskantoisia, sillä pysyvä uhan tunne vaikuttaa laajasti sekä yksilön psyykkiseen hyvinvointiin, että ryhmien välisiin suhteisiin. (Lemyre et al. 2006, 757). Viime vuosien aikana tutkijat ovatkin olleet erityisen kiinnostuneita terrori-iskujen aiheuttamista psykologisista seurauksista, kuten post-traumaattisesta stressireaktiosta (PTSD), ahdistuksen oireista ja masennuksesta, joita on tutkittu paljon, kun taas pelko on jäänyt paljon vähemmälle huomiolle kansainvälisellä tasolla. (Shechory Bitton & Mally 2016).

Itsessään terrorismin pelko voidaan määritellä, kuten pelko yleensäkin ja se aiheuttaa samankaltaisia fysiologisia ja käyttäytymisen muutoksia. Välttelevä käyttäytyminen on sen yleisin seuraus. Agorafobiana, eli julkisten paikkojen pelko aiheuttaa julkisten paikkojen ja julkisen liikenteen välttelyä. (Bleich, Gelkoph & Solomon 2003; Comer, Bry, Poznanski, & Golik, 2016.) Vain harvalla ihmisellä on henkilökohtaista kokemusta terrori-iskuista, mutta median välityksellä iskujen psykososiaaliset vaikutukset leviävät laajoille alueille. Comer ja Kendall (2007) kutsuvat tätä ilmiötä toisen käden terrorismiksi (*secondhand terrorism*). Ilmiötä kuvastaa jatkuva epävarmuus, turvattomuus ja pelko tulevien iskujen mahdollisuudesta. Paradoksaalisesti tämänkaltainen yleinen pelko ja huolestuneisuus saattaa näkyä etenkin niissä maissa, joissa ei aiemmin ole koettu terrori-iskuja, kuten Suomessa tai Yhdysvalloissa (*end-of-innocence hypothesis*). (Kaakinen, Oksanen & Räsänen 2018; Comer, Bry, Poznanski, & Golik, 2016; Wollebæk, Enjolras, Steen-Johnsen & Ødegård 2012, 33.) Terrori-iskun jälkeen ihmiset pelkäävät toistuvia iskua, koska tapahtuman seuraukset konkretisoituvat ja ovat tuoreena muistissa. Yleensä ihmiset myös pelkäävät henkilökohtaisesti joutuvansa seuraavan iskun kohteeksi, vaikka todennäköisempää olisi kuolla salamaniskussa

tai lento-onnettomuudessa. Erityisen haitallista on, että iskujen psykologiset vaikutukset ovat pitkäkestoisia. Pelko saattaa pysyä yllä vielä vuosikausia terrori-iskun jälkeen. Yhdysvaltalaisesta 40 prosenttia pelkäsi tulevia terrori-iskuja vielä kahdeksan vuotta syyskuun 11. päivän iskujen jälkeen, eikä pelko ole vielääkään palannut sille tasolle, jolla se oli ennen iskuja. Voidaan sanoa, että pelosta on tullut pysyvää. Samoin kaksi kolmasosaa lontoalaisista koki pelkäävänsä tulevia iskuja vielä kaksi vuotta Lontoon 7/7 iskun jälkeen. (Braithwaite 2013.)

Suomessa terrorismin aiheuttamaa pelkoa paikallisyhteisöissä tutkittiin Jokelassa ja Kauhajoella koulusurmien jälkeen vuosien 2008 ja 2010 välisenä aikana useilla kyselytutkimuksilla. Tulokset tukivat aiempia tutkimustuloksia. Naiset ja etenkin nuoret naiset iältään 17-34 vuotiaat olivat huolestuneita vastaavien massa-ampumisten toistumisesta lähitulevaisuudessa. Vastaavasti nuoret miehet pelkäsivät vähiten. Perheissä, joissa oli kouluikäisiä lapsia, sekä ihmiset, jotka tunsivat koulusurmien uhreja ja masentuneesta mielialasta kärsivät pelkäsivät enemmän. Lisäksi pienituloiset (pienituloisin neljännes) olivat pelokkaampia verrattuna parempituloisiin. (Vuori, Oksanen & Räsänen 2013a; Vuori, Oksanen & Räsänen 2013b.)

Median ja pelon välinen yhteys

Vaikka terrori-iskujen epäsuorat vaikutukset leviävät median välityksellä, tutkijat eivät ole olleet yksimielisiä pelon ja median välisestä kausaalisuuden suunnasta. (Nellis & Savage 2012.) Niin kutsutun kultivaatioteorian (cultivation hypothesis) mukaan televisio välittää yksipuolisia ja toistuvia teemoja, joissa korostuu väkivalta ja ääri-ilmiöt ja televisiota paljon katselevat sisäistävät television välittämät käsitykset muita herkemmin. (Atwell Seate & Mastro 2016, 197.) Joidenkin tutkijoiden mukaan median ja pelon välinen yhteys on kehämäinen, jolloin jatkuva televisiouutisten seuraaminen voi olla sekä pelon syy, että seuraus. Tv:n katselu johtaa pelokkailla kierteseen, kun lisääntynyt tv:n katselu lisää pelkoa entisestään. (Gadarian 2010, 472; Rubin et al., 2003) Terrorismiaiheisten tv-ohjelmien katselun on havaittu olevan yhteydessä negatiivisiin ulkoryhmästereotypioihin. (Ramasubramanian 2010; Shoshani & Slone 2016.) Länsimaihin kohdistuneet muslimien toteuttamat terrori-iskut ovat synnyttäneet mediassa muslimeihin liitettäviä negatiivisia stereotypioita. Muslimien asema onkin viime vuosien aikana muuttunut etnisestä vähemmistöryhmästä turvallisuutta uhkaavaksi riskiryhmäksi ja terrorismin pelko kytkeytyy tällä hetkellä länsimaissa vahvasti

muslimeihin. (Lynch & Veale 2015.) Palaan tähän aiheeseen tarkemmin ennakkoluuloja ja stereotyyppioita käsittelevässä luvussa 3.

Sosiodemografisten taustatekijät

Kaikista selvin yksittäinen pelkoa ennustava tekijä on ollut naissukupuoli. Naissukupuolen lisäksi merkittävä pelkoa selittävä tekijä on matala koulutustaso. (Friedland & Merari 1985; Huddy, Fieldman, Taber & Lahav 2005, 595.) Korkeammin koulutetuilla on parempi ymmärrys terrori-iskujen tilastollisesta todennäköisyydestä suhteessa matalammin koulutettuihin. Matalampi koulutustaso on usein myös yhteydessä stressitekijöihin useilla eri elämän osa-alueilla, jotka heikentävät subjektiivista elämänhallinnan tunnetta ja lisäävät riskiä reagoida voimakkaammin ulkoisiin häiriötekijöihin. (Huddy et al., 2005, 595.) Naiset kokevat voimakkaampaa ahdistusta ja arvioivat terrori-iskujen ja sotien todennäköisyyden jatkuvasti suuremmaksi verrattuna miehiin. (Huddy et al., 2005, 595; Weiss et al. 2016.) Lukuiset tutkimukset osoittavat, että naiset pelkäävät miehiä enemmän myös terrori-iskuja, vaikka niistä puuttuu seksuaalinen elementti ja terrori-iskut ovat satunnaisia ja umpimähkäisiä. (Esim. Andersen & Mayerl 2017; Vuori et al. 2013a; Weiss et al., 2016; Wilcox, Ozer, Gunbeyi & Gundogdu 2009.) Naisten kokema pelko voi olla altruistista ja kohdistua esimerkiksi perheeseen eikä itseen. Valitettavan usein tutkijat eivät kuitenkaan erottele altruistista ja henkilökohtaista pelkoa toisistaan ja toistaiseksi altruistisesta pelosta on vain vähän tutkimustietoa olemassa, mutta olemassa olevat tutkimustulokset ovat jo osoittaneet, että pelko perheen puolesta voi olla itseasiassa voimakkaampaa kuin henkilökohtainen pelko. (Esim. May et al. 2011; Weiss et al., 2016.)

Myös iäkkäämmät ihmiset ovat tutkimusten mukaan olleen nuorempia huolestuneempia terrori-iskuista. (Esim. Lemeyre et al. 2006; May et al. 2011; Boscarino, Figley & Adams 2003.) Lisäksi Victor (2006) havaitsi tutkimuksessaan, että maaseudulla asuvat iäkkäät pelkäävät terrori-iskuja isommissa kaupungeissa asuvia enemmän, koska usein maalla asuvien ihmisten ainut informaation lähde on tv-uutiset. Mediassa terrorismi, kuten muukin verisin väkivalta on dramatisoitu ja korostuneesti esillä. Poliittinen retoriikka esitetään myös mediassa ”uutisina” (*priming*). Tutkijoiden mukaan George W. Bush tuli uudelleenvalituksi vuoden 2004 Yhdysvaltain presidentinvaaleissa, koska 33 prosenttia äänestäneistä nimesi äänestyspäivänä suurimmaksi huolenaiheeksi terrorismin ja kansallisen turvallisuuden. Lähes 80 prosenttia heistä, jotka olivat huolestuneimpia terrorismista, äänestivät Bushia. Tutkijoiden mukaan Bush voitti vaalit niukalla äänenemmistöllä, koska hän vetosi terrorismi- ja turvallisuusretoriikalla

maaseutujen iäkkäisiin, joiden suurin huolenaihe oli pelko terrori-iskuista. (Abramson, Aldrich, Rickershauser & Rohde 2007; Victor 2006, 10; Oates, Kaid, & Berry 2009.)

Oikeistopopulismien kannatus, instituutioluottamus ja luottamus ihmisiin

Viime vuosien länsimaihin kohdistuneiden ääri-islamististen iskujen seurauksena maahanmuutonvastaiset asenteet ovat selvästi koventuneet ja samalla kansallismielisten oikeistopuolueiden kannatus on noussut (Geys & Qari 2017). Myös Suomessa Perussuomalaiset tarjosi ainoana puolueena poliittisen väylän maahanmuutonvastaisille asenteille. Perussuomalaisten nousu on osa laajempaa länsieurooppalaista oikeistopopulistipuolueiden kasvua, joiden aatteissa yhdistyy muukalaisvihamielinen nationalismi. (Sivonen, Koivula & Saarinen 2018, 192–196, 204.) Islam liitetään mielikuvissa niin vahvasti terrorismiin, että negatiiviset muslimiasenteet ovat viime vuosien tutkimuksissa ennustaneet vahvasti terrorismin pelkoa (Andersen & Mayerl 2017). Kun turvallisuus on uhattuna, sen tärkeys ja arvostus nousee. Terrorismille herkistyneiden ihmisten on todettu antavan tukensa oikeistopuolueille (Kibris 2010). Turvallisuus oikeistopopulistipuolueiden kantavana retorisenä teemana on vedonnut etenkin ihmisiin, jotka pelkäävät. (Getmansky & Zeitzoff 2014, 597.) Pelokas ihminen on silloin myöntyväisempi suostuttelulle ja alttiimpi hyväksymään jopa ihmisoikeuksia rikkovaa kovempaa politiikkaa terrorismin kitkemiseksi. Kovemmalla politiikalla tarkoitetaan esimerkiksi tietoliikenne- ja rajavalvonnan lisäämistä, kansalaisuuden rajoittamista tai poistamista, kidutuksen laillistamista kuulustelutaktiikkana tai ulkomaanavun rajoittamista. (Gadarian 2010, 469-475).

Sosiaalinen luottamus on tutkimusten mukaan hyvinvointiyhteiskunnan ja demokraattisen valtion perusta. Luottamus edesauttaa toisilleen entuudestaan tuntemattomien ihmisten välistä yhteistyötä ja kollektiivista toimintaa. Luottamuksen on todettu olevan yhteydessä talouskasvuun ja kehitykseen. (Geys & Qari 2017.) Pohjoismaissa on perinteisesti vallinnut maailman korkein ihmistenvälinen luottamus, joka on säilynyt vahvana huolimatta terrori-iskuista (Kääriäinen & Lehtonen 2006). Luottamus muotoutuu jo varhaislapsuudessa ja pysyy melko vakaana sen jälkeen läpi elämänkaaren. (Wollebæk et al. 2012, 34). Terrori-iskujen jälkeen luottamus saattaa jopa nousta lyhyellä aikavälillä, kun ihmiset kokoontuvat yhteen suremaan ja osoittamaan sosiaalista solidaarisuutta, joka auttaa yhteisöjä toipumaan traumaattisista tapahtumista ja vahvistaa sosiaalista koheesiota. Sosiaalisen solidaarisuuden vahvistuminen havaittiin esimerkiksi Jokelassa ja Kauhajoella koulusurmien jälkeen. Solidaarisuus tuottaa yhteiskunnallista resilienssiä ja puskuroi terrorismin negatiivisia

seurauksia vastaan. (Hawdon, Oksanen, Räsänen & Ryan 2012, 31.) Resilienssin käsitteellä viitataan alun perin psykologiseen resilienssin käsitteeseen, joka tarkoittaa aikuisen kykyä säilyttää normaali psykologinen ja fysiologinen toimintakyky, jonkin elämää järkyttävän trauman jälkeen (Bonanno 2004, 20–21). Vastaavasti yhteiskunnallinen resilienssi taas tarkoittaa yhteisön kykyä säilyttää toimintakykynsä kriisitilanteen jälkeen. Mutta pelkästään resilienssit yksilöt eivät vielä muodosta resilienssiä yhteiskuntaa yksinään vaan yhdessä. Voidaan sanoa, että kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa. Resilientin yhteisön rakennusaineiksi ovat talouskehitys, sosiaalinen pääoma, avoin tiedon kulku, sekä yhteisön toimintakyky. (Norris, Stevens, Pfefferbaum, Wyche & Pfefferbaum 2008.) Koska sosiaalinen luottamus ja sosiaalinen pääoma ovat yhteiskunnallisen resilienssin keskeisiä elementtejä, on yhteiskunnallisen resilienssin määrässä myös maakohtaisia eroja (Oksanen, Kaakinen, Minkkinen, Räsänen, Enjolras & Steen-Johnsen 2018). Heikompi sosiaalinen solidaarisuus oli yhteydessä korkeampaan pelkoon sekä Jokelassa, että Kauhajoella (Vuori, Oksanen & Räsänen 2013b). Myös Norjassa ja Ruotsissa luottamus vahvistui Oslon 2011 ja Tukholman iskun jälkeen vuonna 2010. Terroristien tavoitteena on, että laajalle levinneenä pelko heikentää pysyvästi ihmisten välistä luottamusta. (Geys & Qari 2017.) Näin ei kuitenkaan tapahtunut Norjassa, vaan päinvastoin luottamus ja sosiaalinen osallistuminen vahvistuivat, kun taas pelko ei lisääntynyt. Pohjoismaissa sosiaalinen pääoma, eli luottamus ja sosiaalinen osallistuminen toimivat pelolta suojaavana tekijänä. (Howdon et al. 2012; Wollebæk et al. 2012). Sen sijaan sosiaalinen solidaarisuus on melko lyhytkestoinen suojaava tekijä. Sen vaikutukset häviävät usein kuuden kuukauden jälkeen terrori-iskusta. (Räsänen et al. 2014, 349.) Suomessa sosiaalisen pääoman on havaittu jopa vahvistavan instituutioluottamusta (Newton 2001).

Luottamus ihmisiin ja instituutioluottamus eivät kuitenkaan ole samoja asioita. Esimerkiksi Suomessa 90-luvulla ihmisten välinen luottamus oli maailman korkeimpia, kun taas luottamus hallitukseen oli alhainen. (Newton 2001.) Mutta mielenkiintoisella tavalla instituutioluottamus voi myös kohota kriisin hetkellä. Kriisitilanteet aktivoivat aikuisen kiintymyksen tarpeen ja looginen turvautumisen kohde tällöin on instituutiot, kuten hallitus ja tiedotusvälineet, joista haetaan turvaa (Gadarian 2010, 481). Kiintymysteoria selittää tätä muutosta sillä, että niin lapsi kuin aikuinenkin hakee turvaa ja lohdutusta vaaran uhatessa (Bowlby 1969). Yhdysvalloissa luottamus hallitusta, poliisia ja etnisiä vähemmistöjä kohtaan nousi syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen aiempaa korkeammalle tasolle. Erityisesti luottamus hallitusta kohtaan nousi korkeammalle tasolle sitten 60-luvun. (Cinclair & LoCicero 2010, 58, Wollebæk, Enjolras, Steen-Johnsen & Ødegård 2012, 32.) Myös Norjassa havaittiin samanlainen reaktio

Breivikin vuoden 2011 terrori-iskujen jälkeen. Instituutioluottamus nousi hetkellisesti aiempaa korkeammalle tasolle, mutta verrattuna Yhdysvaltoihin, pelko ei kuitenkaan merkittävästi lisääntynyt Norjassa. Norjassa kuten muissakin pohjoismaissa luottamus instituutioita ja ihmisiä kohtaan on ollut lähtökohtaisesti jo vuosikymmeniä huomattavasti korkeammalla tasolla verrattuna Yhdysvaltoihin. Norjassa ihmisiin luotetaan melkein tuplasti enemmän kuin Yhdysvalloissa. (Wollebæk et al. 2012, 32–33).

Edellä esitettyjen tutkimustulosten perusteella voidaan olettaa, että Perussuomalaisten kannatus on pelkoa ennustava tekijä jihadistiskenaariossa. Ja toisaalta, Suomessa luottamus instituutioihin ja ihmisiin muodostavat pelolta suojaavan tekijän, joka myös auttaa yhteiskuntaa toipumaan nopeammin vakavista häiriötekijöistä.

4 ENNAKKOLUULOT SOSIAALIPSYKOLOGISENA ILMIÖNÄ

Ihmisten taipumusta suosia samanlaisia ja syrjiä erilaisuutta ei ole uusi ilmiö (Tajfel 1982). Ihmisten jaottelu ryhmiin, eli sosiaalinen kategorisointi on luontainen tapa yksinkertaistaa maailmaa, mutta kategorisointi on myös ennakkoluulojen tärkein kasvualusta (Allport 1954). Kategorisointiprosessi johtaa erojen häivyttämiseen ryhmän sisällä ja eroavaisuuksien korostamiseen ryhmien välillä. Toisin sanoen, omaa sisäryhmää suositetaan ulkoryhmää enemmän ja sen jäsenten välillä nähdään eroja, kun taas ulkoryhmän jäsenet nähdään homogeenisena joukkona, jonka jäsenillä on tiettyjä samoja piirteitä, vaikka harvoin niin on. Stereotyyppit ovatkin olennainen osa kategorisointiprosessia. Stereotyyppit ohjaavat arviointia, ja käyttäytymistä muita ihmisiä kohtaan. Ajan myötä stereotyyppit automatisoituvat ja toimivat tiedostamatta. Mitä negatiivisemmasta piirteestä on kyse, sitä sitkeämpi stereotyyppia on ja sitä vaikeampaa sen muuttaminen on. Toisin sanoen, sitä useampi poikkeustapaus tarvitaan kumoamaan stereotyyppia. Mutta stereotyyppien vaikutus ei ole vain yksisuuntainen. Stereotyyppien kohteena oleva ihminen saattaa alkaa toimimaan stereotyyppian mukaisesti, jolloin stereotyyppia vahvistuu. Tätä kutsutaan itseään toteuttavaksi ennusteeksi (self-fulfilling prophecy). (Brown 2000, 264–265, 302; Brown 2010, 83–85, 101)

Pelkkä kategorisointiprosessi ei kuitenkaan pelkästään selitä sitä miksi oma sisäryhmä nähdään niin positiivisessa valossa verrattuna ulkoryhmään. Sosiaalisen identiteetin teoria (Tajfel & Turner 1979; Tajfel & Turner 1986) pyrkii selittämään tätä prosessia. Sosiaalinen identiteetti on se osa ihmisen minäkuva, joka perustuu johonkin hänelle merkitykselliseen ryhmäjäsennyteen. Toisin sanoen, sosiaalinen identiteettimme aktivoituu, kun ajattelemme itseämme, jonkin itselle tärkeän ryhmän kautta, kuten kansallisuuden kautta. Koska nuo ryhmät ovat osa identiteettiämme, haluamme nähdä ne positiivisessa valossa ja ulkoryhmiä parempana. Ryhmän arvostus vaikuttaa siten myös itsetuntoon, jolloin oman sisäryhmän paremmuutta halutaan korostaa. (Brown 2000, 311–312.) Sosiaalinen identiteetti selittää esimerkiksi vahvan kansallisen identiteetin ja ennakkoluulojen välistä yhteyttä. Lukuisissa tutkimuksissa on havaittu, että ihmiset, joille kansallinen identiteetti on tärkeä ovat ennakkoluuloisempia ja alttiimpia syrjimään vähemmistöryhmien jäseniä. (Esim. Billiet, Maddens & Beerten 2003; Maddens, Billiet & Beerten 2000.) Bergmann (2008) nostaa esiin sosiaalisen identiteetin roolin modernin ja historiallisen antisemitismin syntymekanismina

Euroopassa. Juutalaiset muodostavat uhan kansalliselle identiteetille. Kriisiytyneelle identiteetille haetaan syntipukkia juutalaisista.

Ennakkoluulo on ennen kaikkea ryhmäprosessi, mutta pitää sisällään kuitenkin yksilötason asenteita, emootioita ja käyttäytymistä. Sosiaalisen ennakkoluulosta tekee yksilön käyttäytyminen ryhmäjäsenyytensä perusteella, jota edeltää ihmisten jakaminen kategorioihin. (Brown 2010 4–9; Brown 2000, 264.) Ennakkoluulo määritellään usein negatiiviseksi asenteeksi, joka perustuu virheelliseen yleistykseen (Allport 1954). Brown (2010 4–9) argumentoi kuitenkin, että jotta asenne voi olla virheellinen se täytyy jollain tavalla voida osoittaa todeksi, joka on melko lailla mahdotonta. Lisäksi Brown jatkaa, että negatiivisia asenteita ilmaistaan myös usein epäsuorasti, jolloin niitä on hankalaa määritellä etukäteen. Brown käyttääkin ennakkoluulosta määritelmää: ”Mikä tahansa asenne, emootio tai käyttäytyminen ryhmän jäsentä kohtaan, joka suoraan tai epäsuoraan ilmaisee negatiivisuutta tai antipatiaa ryhmää kohtaan.” Antipatia tai vihamielisyys voi kohdistua eri sosiaalisia ryhmiä kohtaan, kuten maahanmuuttajiin. Maahanmuuttajiin kohdistuvan ennakkoluulon äärimmäisin muoto on ryhmän eristäminen yhteisöstä. (McLaren 2003.)

Sosiaalipsykologiassa tärkeimpiä tutkimusaiheita on ollut ennakkoluulojen vähentäminen. Merkittävin ennakkoluulojen vähentämiseen kehitetty teoria on Kontaktihypoteesi (Allport 1954). Kontaktihypoteesin mukaan ennakkoluuloiset asenteet vähenevät, kun ryhmien jäsenet saatetaan kontakteihin keskenään. Jotta kontaktien vaikutukset ovat positiivisia, olosuhteiden täytyy olla suotuisia. Ryhmien jäsenten täytyy olla statukseltaan samanarvoisia, jäsenillä tulee olla yhteinen tavoite, kontaktien täytyy olla toistuvia, kestää pitkään ja niillä on instituutioiden tuki. (Brown 1995.) Mutta myöhemmin Pettigrew (1998) argumentoi, että kaikkien ehtojen ei tarvitse täytyä, että kontaktit toimisivat suotuisalla tavalla. Tärkein ehto on ystävyysuhteen muodostuminen. Henkilökohtaiset kontaktit lisäävät tietoa toisesta ryhmästä, joka auttaa ymmärtämään ryhmän käyttäytymistä paremmin. Erityistä kontaktiteoriassa on se, että se kehitettiin 1950-luvulla, mutta edelleen tänä päivänä tutkimustulokset vahvistavat kontaktihypoteesin paikkansapitävyyden (Esim. Brown, Maras, Masser, Vivian & Hewstone 2001; Pettigrew & Tropp 2006).

Pettigrewin ja Troppin (2006) 38 maasta kerätyn ja yli 500 tutkimuksesta koostuva meta-analyysi osoitti, että 94 prosentissa tapauksista kontaktien määrän ja monenlaisten ennakkoluulojen välillä oli negatiivinen yhteys. Meta-analyysi myös osoitti, että kontaktien vaikutukset säilyivät, vaikka kyseessä oli muu kuin etninen vähemmistöryhmä, johon teoria

alun perin kehitettiin. Kontaktit vähentävät erilaisuuteen liittyvää uhan tunnetta. Henkilökohtaisen ystävyyssuhteen kautta saavutetut yhteiset kokemukset lähentävät ja vahvistavat tunnesidettä ulkoryhmän jäseniin (Eller & Abrams 2003). Blascovich ja kollegat (2001) havaitsivat kokeellisessa tutkimuksessa, että fyysistä stigmaa kantavat ihmiset saivat aikaan stressin ja ahdistuksen oireita vastapuolella, jotka aiheuttivat niin fysiologisia kuin käyttäytymisenmuutoksia. Stressin ja ahdistuksen oireet vähenevät, kun kontaktit lisääntyvät. Myös muissa lukuisissa tutkimuksissa on osoitettu, että ryhmien välinen uhka ja ahdistus vähenee kontaktien myötä (Esim. Pettigrew 1998; Stephan, Stephan, & Gudykunst 1999). Ryhmien välisten henkilökohtaisten ystävyyssuhteiden on todettu lisäävän empatian tunteita ja roolinottokykyä, joka vähentää ennakkoluuloja. (Pettigrew & Tropp 2008.) Empatia auttaa katsomaan ulkoryhmän jäsenen perspektiivistä asioita, joka auttaa ymmärtämään paremmin toisen tilannetta ja parantaa siitä syystä asenteita ulkoryhmiä kohtaan (Vescio, Sechrist & Paolucci 2003).

4.1 Maahanmuuttajiin kohdistuvat ennakkoluulot ja kontaktit Suomessa

Myös Suomessa maahanmuuttajiin liittyviä asenteita ja kontaktien vaikutusta niihin on tutkittu jo 90-luvulta, kun ensimmäiset suuremmat ulkomaalaisten ryhmät saapuivat. (Esim. Liebkind 2000; Jaakkola 2009; Jasinskaja-Lahti & Liebkind 2001; Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Vesala 2002.) Magdalena Jaakkolan (2009) seurantatutkimuksessa selvitettiin suomalaisten maahanmuuttajiin kohdistuvia asenteita aina vuodesta 1987 vuoteen 2007 asti. Samalla kun suomalaisten kontaktit ulkomaalaisiin ovat lisääntyneet, asenteet ulkomaalaisia työnhakijoita ja pakolaisia kohtaan ovat muuttuneet pääosin myönteisemmiksi. Ainoastaan lama-aikaan vuonna 1993 kontaktien yhteys asenteisiin oli kaikista vähäisintä. Vielä vuonna 1987 puolet suomalaisista ei tuntenut yhtään ulkomaalaista. Vuosina 1998, 2003 ja 2007 enää neljäsosa ilmoitti, ettei tunne ketään ulkomaalaista. Mitä useamman ulkomaalaisen vastaaja tunsi, sitä myönteisempää ja suvaitsevaisempaa suhtautuminen pakolaisiin ja ulkomaalaisten maahanmuuttoon oli kaikkina tutkimusajankohtina, myös silloin kuin muiden taustatekijöiden vaikutus oli vakioitu. Asenteet maahanmuuttajia kohtaan olivat pääkaupunkiseudulla positiivisempia kuin maaseudulla. Samoin korkeakoulutetut ja vihreiden kannattajat suhtautuvat matalammin koulutettuja ja muita puolueita myönteisemmin maahanmuuttajiin. Maaseudulla ja pikkukaupungeissa koettiin eniten maahanmuuttajiin kohdistuvaa sosioekonomista uhkaa, mutta kun taustatekijät vakioitiin, havaittiin, että eroa selitti maalla asuvien alhainen koulutus, kontaktien vähäisyys ja puoluekannatus. Miehet kokivat

sosioekonomista uhkaa naisia enemmän. Mitä enemmän oli ulkomaalaiskontakteja, sitä vähemmän koettiin myös sosioekonomista uhkaa. (Jaakkola 2009, 22–41.)

Suomalaisten suhtautumisessa maahanmuuttajiin on kuitenkin ollut eroja riippuen tulijan etnisestä ryhmästä. Suhtautuminen meitä köyhemmistä maista tuleviin, sekä ulkonäöltä ja kulttuuriltaan eroaviin on ollut kaiken aikaa varauksellisempaa. Torjuvammin on suhtauduttu somalialaisiin ja venäläisiin. (Jaakkola 2009, 52.) Venäläisiin on myös Suomessa liitetty vahva stigma prostituutiosta ja rikollisuudesta (Jasinskaja-Lahti, Liebkind, Jaakkola & Reuter 2006b). Torjuva suhtautuminen on näkynyt etenkin somaleihin kohdistuneina syrjintänä työnhaussa. Vuonna 2007 noin puolet somaleista oli työttöminä. Somalialaiset, turkkilaiset ja iranilaiset ovat joutuneet myös muita enemmän rassistien rikosten, kuten pahoinpitelyiden kohteiksi. Laman jälkeen suhtautuminen somalaisiin on muuttunut myönteisemmäksi, mutta tässäkin on ollut alueellisia eroja. Vantaalla asenteet somaleita kohtaan ovat kiristyneet entisestään. Negatiivisia asenteita voi tosin selittää matala koulutus ja henkilökohtaisten kontaktien vähyys. Myös islamin uskon harjoittamiseen on suhtauduttu laman jälkeen myönteisemmin. Kaikkina vuosina miehet ja iäkkäämmät (+65) paikkakunnan koosta huolimatta kannattivat rassistisia asenneväittämiä muita enemmän. Vuosina 1998 ja 2003 miehet myös hyväksyivät skinheadien toiminnan ulkomaalaisia vastaan naisia enemmän. Heikko sosioekonominen asema oli yhteydessä erilaisiin maahanmuuttajiin liitettäviin uhkakuviin, kuten rikollisuuden lisääntymiseen, aidsiin ja islamiin. Syrjintä ja työttömyys vaikeuttavat maahanmuuttajien kotoutumista. (Jaakkola 2009, 52, 82.)

Suomessa kontaktien vaikutusta ryhmien välisiin ennakkoluuloihin on tutkittu etenkin kouluympäristöissä toteutetuilla interventioilla. Suorien kontaktien lisäksi myös epäsuorien tai välillisten kontaktien (*extended contact*) myönteiset vaikutukset asenteiden muutoksen taustalla on havaittu suomalaisissa yläkouluissa toteutetussa interventiossa. Etenkin nuorimmilla oppilailta havaittiin myönteisiä muutoksia ennakkoluuloisissa asenteissa, kun itselle merkityksellisillä kavereilla oli positiivisia kontakteja ulkoryhmien jäseniin, vaikka itse ei olisi tuntenut henkilökohtaisesti yhtään ulkomaalaista. Positiiviset muutokset ryhmien välisissä asenteissa havaittiin sekä maahanmuuttajalapsilla, että kantasuomalaisilla. (Liebkind, Mähönen, Solares, Solheim ja Jasinskaja-Lahti 2013.) Interventiot kouluympäristöissä ovat merkittäviä, koska lasten ja nuorten maahanmuuttajien kokema syrjintä heikentää kouluun sopeutumista, sillä syrjinnän on havaittu heikentävän itsetuntoa ja sitä kautta vaikuttavan epäsuorasti vaikeuttaen kotoutumista ja sopeutumista. Vanhempien tuella on ollut myös

ratkaiseva ja positiivinen vaikutus maahanmuuttajalasten kouluun sopeutumisessa. (Jasinskaja-Lahti & Liebkind 2001; Liebkind, Jasinskaja-Lahti & Solheim 2004).

Sosiaalipsykologiassa maahanmuuttajien kotoutumisesta käytetään psykologisen akkulturaation käsitettä (Berry, Kim, Minde & Mok 1987; Berry 1992). Akkulturaation käsitteellä viitataan muutoksiin yksilön arvoissa, asenteissa ja käyttäytymisessä, kun hän kohtaa ja pyrkii sopeutumaan uuteen kulttuuriin (Jasinskaja-Lahti et al. 2002, 41). Yksilön valittaessa akkulturaatiostategiaa hän pohtii kahta kysymystä: a. kuinka tärkeää on säilyttää oman kulttuurin erityispiirteet ja kulttuurinen identiteetti ja b. onko tärkeää säilyttää yhteys myös valtaväestöön. Tämän pohdinnan perusteella yksilö valitsee akkulturaatiostrategian: *assimilaatio*, eli sulautuminen valtaväestön kulttuuriin ja traditioihin ja oman lähtömaan kulttuurin hylkääminen, *integraatio*, eli säilyttää sekä omia kulttuurisia traditioita, mutta myös omaksua uuden kulttuurin piirteitä, *segregaatio*, pelkää oman kulttuurin vaaliminen tai *marginalisaatio*, hylkäämällä sekä oma, että uuden maan kulttuuri. (Berry et al. 1987; Jasinskaja-lahti & Liebkind 2000.) Myös maahanmuuttajia vastaanottavan maan asenteet ja käytänteet vaikuttavat akkulturaatiokokemukseen, joten prosessi on sekä yksilö- että ryhmätason ilmiö (Berry 1992). Jaakkolan (2009, 72) tutkimuksen mukaan Suomessa naiset, vihreiden kannattajat ja henkilökohtaisesti ulkomaalaisia tuntevat ovat suhtautuneet integraatiostrategiaan muita myönteisemmin. Pääkaupunkiseudulla assimilaatiota on vastustettu enemmän verrattuna maaseutuun. Miehet, iäkkäämmät ja vähemmän koulutetut ovat Suomessa kannattaneet enemmän assimilaatiota. Assimilaatio saattaa usein johtaa mielenterveysongelmiin. Tutkimusten mukaan nopea assimilaatio on ollut yhteydessä masennukseen maahanmuuttajilla.

4.2 Ennakkoluulot ja persoonallisuustekijät

Persoonallisuuden ja ennakkoluulojen välinen yhteys on luonnollisesti kiinnostanut tutkijoita jo vuosikymmeniä sitten. Erilaisia teorioita kehitettiinkin selittämään tätä yhteyttä. Kenties onnistunein ja tunnetuin teoria on Adornon ja kollegoiden (1950) Autoritaarinen persoonallisuus, joka herätti paljon kiinnostusta sosiaalipsykologien keskuudessa. Teorian perushypoteesi perustui olettamukseen, että ennakkoluuloisen ihmisen persoonallisuus on muita vastaanottavaisempi rasistisille ja fasistisille aatteille. Persoonallisuus muokkautuu vanhempien ankarasta ja moralisoivasta kasvatuksesta, joka ei jätä tilaa lapsen ilmaisulle ja vihanpurkauksille. Kasvatustyylistä johtuen lapselle kehittyy hyvin mustavalkoinen ja ihmisiä kategorisoiva ajattelutapa. Aggressiota vanhempiaan kohtaan lapsi purkaa myöhemmin niin

kutsuttuihin syntipukkeihin, eli itseään nähden heikommassa tai alisteisessa asemassa oleviin tai jollain tavalla sosiaalisista normeista poikkeaviin, kuten etnisiin vähemmistöryhmiin tai homoseksuaaleihin. Autoritaarisuuden mittaamiseen kehitettiin F-scale- niminen mittari, joka sai aikaan paljon kritiikkiä. Suurimmat ongelmat liittyivät mittarin rakenteeseen ja validointiin. Mittarin kysymyksenasettelu oli liian johdattelevaa ja otokset eivät olleet tarpeeksi edustavia, vaikka ne olivat suuria. Ongelmaksi muodostui myös haastatteluita suorittaneet tutkimushenkilöt, jotka tiesivät etukäteen tutkittavan autoritaarisuuspisteet. (Brown 2010, 14–19.)

Teoria sai myös paljon empiiristä tukea etenkin autoritaarisuuden (tai ennakkoluuloisuuden) ja mustavalkoisen ajattelutavan välisestä yhteydestä. (Esim. Jost, Glazer, Kruglanski & Sulloway 2003.) Erityisen ongelmallista oli kuitenkin autoritaarisuuden korkeat korrelaatiot älykkyyden, koulutuksen ja sosiaalisen luokan kanssa, joka viittasi vaihtoehtoiseen selitykseen autorisuuden taustalla vaikuttavista tekijöistä. Sosialisatio sai lisää tukea uskottavana vaihtoehtoisena selityksenä, kun havaittiin, että lapsi omaksuu suoraan vanhempien ennakkoluuloiset asenteet, eikä niin, että vanhempien kasvatus muokkaa ennakkoluuloisen persoonallisuutta. (Brown 2010, 18.) Niin ikään uudemmissa tutkimuksissa Roccato ja kumppanit (2014) havaitsivat, että autoritaarisuus ja sen ilmenemismuodot, kuten etninen ja poliittinen suvaitsemattomuus, negatiiviset maahanmuuttoasenteet ja moraalinen suvaitsemattomuus oli vahvempaa niillä ihmisillä, jotka asuivat maissa, joissa on paljon rikollisuutta. Koettuun uhkaan vastataan kollektiivisella reaktiolla, jolloin sisäryhmän jäsenyyttä korostetaan ja turvaa haetaan instituutioista tukemalla kovempaa politiikkaa uhkaavan ulkoryhmän torjumiseksi. Tämänkaltaisen kollektiivinen reaktio uhkaan on havaittu myös muissa tutkimuksissa (Esim. Fritsche, Jonas & Kessler 2011; Garadian 2010; Huddy et al., 2005).

Myöhemmin korjatakseen F-scale mittarissa ilmenneitä ongelmia, Altemeyer (1996) kehitti uuden *right-wing authoritarianism* (RWA)- mittarin, jonka psykometriset ominaisuudet olivat edeltäjänsä huomattavasti paremmat. Mittarin kysymykset myös korreloivat positiivisesti lukuisten muiden mittareiden kanssa, jotka kartoittivat esimerkiksi etnisiin vähemmistöihin kohdistuvia ennakkoluuloja, homofobiaa tai negatiivisia asenteita kodittomia ja lainrikkoojia kohtaan. Myös Altemeyer puolsi tutkimustensa perusteella näkemystä, että autoritaarisuus on sosiaalisen oppimisen tulosta. Ihminen mukautuu siihen sosiaaliseen ympäristöön, jossa elää. Tosin RWA-mittari ei myöskään ollut ongelmaton. Erityisesti kritiikkiä sai sen monimerkitykselliset kysymyksen asetellut. (Brown 2010, 19–20.)

Sekä autoritaarisuus, että RWA teorit ja niiden pohjalta kehitetyt mittarit perustuivat vain oikeistolaiseen (*right-wingers*) ennakkoluuloon kommunisteja, juutalaisia ja muita 'poikkeavia' vähemmistöryhmiä kohtaan. Rokeach (1956) uskoi, että myös poliittisesti vasemmalla (*left-wingers*) olevat voivat yhtä lailla osoittaa suvaitsemattomuutta ja syrintää ulkoryhmiä kohtaan, koska sekä äärivasemmisto- että oikeistoideologioita yhdistää samankaltaiset persoonallisuustekijät, jotka altistavat mustavalkoiseen ja kategorisoivaan ajattelutapaan, jonka taustalla taas vaikuttaa jälleen kerran lapsi-vanhempisuhte ja varhaiset sosialisatiokokemukset. Rokeachin kutsui tätä (*closed-mind*) dogmaattiseksi persoonallisuudeksi. Dogmaattisuuden operationalisoimiseksi Rokeach kehitti kaksi eri mittaria: asennemittarin, joka mittasi sekä vasemmisto, että oikeistoasenteita, sekä dogmaattisuusmittarin, joka mittasi autoritaarisuutta. Rokeachin tutkimustulokset eivät olleet kovin vakuuttavia. Otokset olivat hyvin pieniä, eikä selkeitä tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä oikeisto- ja vasemmistoideologioiden ja autoritaarisuuden välillä löytynyt.

Sidaniuksen ja Prutton (1999) Sosiaalisen dominanssin teoria (*Social dominance theory*) puolestaan pyrki selittämään ennakkoluuloja ja syrjintää ihmisen luontaisella taipumuksella luoda hierarkioita, joissa hierarkian huipulla olevilla ryhmien jäsenillä on valtaa alistaa muita hierarkioiden alemmilla tasolla olevia ryhmien jäseniä. Usein alisteisessa asemassa olevien ryhmien jäsenet hyväksyvät asemansa ja osallistuvat jopa itse aktiivisesti omaan sortoonsa. Ryhmien välisiä jännitteitä taas syntyy tilanteissa, kun kaikki eivät hyväksy vallitsevaa tilannetta ja pyrkivät vähentämään eriarvoisuutta. Tätä varten kehitettiin mittari *social dominance orientation* (SDO) mittaamaan yksilön asennoitumista ryhmien välisiin suhteisiin: kannattaako hierarkiaa vai tasa-arvoa ryhmien välillä. Teorian mukaan hierarkioiden ja eriarvoisuuden hyväksyminen ilmenee minä tahansa ennakkoluulona kontekstin mukaan, kuten esimerkiksi rasismina, seksisminä tai nationalismina. Ennakkoluuloilla oikeutetaan hierarkioiden olemassaolo ja niitä ylläpidetään syrjivällä käytöksellä. (Brown 2010, 23–25.) SDO:n ja ennakkoluulojen välillä on havaittu lukuisissa tutkimuksissa vahva yhteys (Levin et al. 2012; Passini & Morselli 2016; Whitley 1999).

Tutkijat ovat kuitenkin kyseenalaistaneet lukuisten tutkimusten perusteella sekä RWA:n, että SDO:n pysyvänä persoonallisuuspiirteinä. Duckit ja Sibley (2010) korostavat, että sekä SDO, että RWA ovat ennen kaikkea sosiopoliittisia asenteita, jotka muuttuvat sosiaalisen kontekstin mukaan ja joihin saattaa vaikuttaa osittain persoonallisuustekijät, mutta ne eivät itsessään ole persoonallisuuspiirteitä. (Myös Pettigrew 1958.) Persoonallisuustekijöillä voi olla merkitystä

yksilöillä, jotka edustavat ennakkoluulon ääripäitä (suvaitsevaisuus ja rotukiihkoilu), mutta suurin osa ihmisistä asettuu kuitenkin jonnekin jatkumon välimaastoon ja silloin tilannetekijöillä on suurempi vaikutus ennakkoluuloihin kuin persoonallisuudella. (Brown 2010, 31–33.) Kokeellisissa tutkimuksissa on osoitettu, että manipuloimalla tilannetekijöitä, on saatu aikaan muutoksia sekä SDO:ssa, että RWA:ssa, joka kertoo siitä, että ne eivät ole pysyviä piirteitä (Esim. Guimond 2003).

4.3 Ennakkoluulot, emootiot ja uhka uudemmissa teorioissa

Tutkijat ovat viime vuosina yhä enemmän kiinnostuneet ennakkoluulojen emotionaalisesta puolesta. Perinteiset ennakkoluulojen teoriat eivät ole kyenneet selittämään esimerkiksi sitä miten eri ryhmät voivat yhtä aikaa herättää sekä positiivisia, että negatiivisia emootioita. Esimerkiksi koditon saattaa aiheuttaa monenlaisia reaktioita; sekä sääliä, inhoa, että välttelyä. (Sinisterra, Finell & Geschke 2009, 125–126.) Uudempien teoreettisten viitekehyksien keskeisimpiä löydöksiä on ollut se, että eri ryhmiin liitettävät stereotypiat kytkeytyvät monimutkaisiin ambivalentteihin emotionaalsiin reaktioihin, eli ne voivat pitää sisällään niin negatiivisia kuin positiivisia emootioita. (Esim. Cottrell & Neuberg, 2005; Fiske, Cuddy, Glick, & Xu, 2002; Mackie, Devos, & Smith, 2000; Smith, 1993). Esittelen nyt tässä luvussa kolme keskeisintä ennakkoluulojen emootioihin keskittyvää teoriaa, joista tarkemmin paneudun tutkielmani kannalta oleellisimpaan Cottrellin ja Nuebergin (2005) teoriaan emootio-uhkaprofiileista.

Intergroup emotions theory IET (Smith 1993) yhdisti sosiaalisen identiteetin viitekehystä emootioihin ja ennakkoluuloihin. IET teorian perspektiivistä sosiaalinen identiteetti muokkaa myös emotionaalisia reaktioita. Kun sosiaalinen kategoria on aktivoituneena, yksilö tuntee samoja tunteita, kun ryhmänsä jäsenet (*group level emotions vs. individual emotions*) ja nämä emootiot vaikuttavat käyttäytymiseen. Sosiaalisesta identiteetistä käsin kumpuava emotionaalinen reaktio ja siihen liittyvä käyttäytyminen voi syntyä, vaikka tilanne ei olisi itselle merkityksellinen, mikäli se on merkityksellinen ryhmälle, johon itse samaistuu. Teorian hyödyntämistä työkaluna ennakkoluulojen vähentämisessä on saatu jo lupaavia empiirisiä tuloksia. Perustuen IET teoriaan, Ray, Mackie, Rydel ja Smith (2008) esimerkiksi osoittivat, että itsekategorioiden avulla voidaan muuttaa ulkoryhmiin liittyviä emotionaalisia reaktioita. Toisin sanoen, kun amerikkalaiset opiskelijat kategorioivat itsensä opiskelijoina, eikä amerikkalaisina, he tunsivat vähemmän vihaa ja enemmän kunnioitusta muslimeja kohtaan.

Teoria stereotyyppien sisällöistä *The stereotype content model* SCM (Fiske et al., 2002) perustuu ajatukseen, että stereotyypit eivät yksinään vielä selitä käyttäytymistä, vaan stereotyyppien aikaansaamien emotionien kautta. Ryhmiin liitettävät stereotyypit voidaan jakaa kaksiulotteiselle taksonomialle, sen mukaan kuinka lämpiminä (*warm vs. cold*) tai kompetentteina (*competent vs. incompetent*) näitä ryhmiä pidetään. Nämä kaksi ulottuvuutta muodostavat stereotyyppien nelikenttämallin, johon jokaiseen liittyy yksi emotioni; ihailu, kateus, sääli tai inho. Ryhmien sijoittumista taksonomialla selittää niiden sosiaalinen status yhteiskunnassa. Korkean statuksen ryhmiä pidetään lämpiminä ja kyvykkäinä, kun matalan statuksen ryhmiä kylminä ja kyvyttöminä. Ryhmät, joita pidetään lämpiminä, mutta kyvyttöminä (matala kompetenssi) herättävät ihmisissä sääliä, kuten vammaiset. Kun taas ryhmät, jotka nähdään sekä kylminä, että kyvyttöminä kuten paperittomat maahanmuuttajat, herättävät inhoa (Atwell Seate & Mastro 2015). Sekä lämpö, että kyvykkyys taas aikaansaa ihailua, kuten huippu-urheilijat. Jos taas ulkoryhmä on kylmä, mutta kyvykäs, kuten liikkeen menestyjät, se herättää kateutta. Mallin avulla havainnollistetaan kuinka ennakkoluulojen taustalla voi olla yhtä aikaa myös positiivisia emotionioita. Saman ryhmän jäseniä voidaan arvioida ja kohdella siten eri tilanteissa eri tavalla riippuen stereotyypin sisällöstä. Empiirissä tutkimuksissa on osoitettu mallin universaalius. Cuddy ja kumppanit (2009) vertailivat mallin toimivuutta 10 eri maassa (poislukien USA). Tulokset tukivat teoriaa maasta ja kulttuurista toiseen. Korkean statuksen ryhmiä pidettiin kompetentteina ja alhaisen statuksen ryhmiä lämpiminä. Mutta kiinnostava poikkeus löytyi. Kollektivistisissä Aasian maissa sisäryhmän suosintaa ei havaittu. Kollektivistisissä maissa sisäryhmiä ei asetettu korkea kompetenssi ja korkea lämpö- ulottuvuudelle toisin kuin länsimaissa, jossa suosintaa tapahtui.

4.4 Ennakkoluulojen uhka-emootioteoria

Pyrittäessä ymmärtämään ennakkoluulojen yhteyttä käyttäytymiseen, on emotionien lisäksi esiin noussut ulkoryhmien herättämät uhat. Cottrell ja Neuberg (2005) esittivät paljon siteeratusta (vapaasti suomennettuna) ennakkoluulojen uhka-emootioteoriassaan: *A Sociofunctional threat-based approach to prejudice* (STA), että eri ryhmien aikaansaamat emotionaaliset reaktiot perustuvat uhkiin, joita nuo ryhmät herättävät. Eri uhkatyypit herättävät erilaisia toiminnallisia emotionioita, jotka pohjautuvat sosiaalisen identiteetin sijaan evoluutioon, kuten pelkoreaktio johonkin fyysiseen uhkaan. Eri tyyppiset uhat ja niihin liittyvät emotionaaliset reaktiot muodostavat teorian mukaan selkeitä profiileja, joita on yhteensä viisi. Erittelemällä emotionioita tarkemmin, voidaan yleistä ennakkoluuloa paremmin ymmärtää ryhmien välistä käyttäytymistä. Emootiot ovat keskenään jo fysiologiselta ja neurologiselta

syntyperustaltaan erilaisia, joten ennakkoluulo määriteltynä vain negatiiviseksi tunteeksi peittää laajan joukon erilaisia emootioita. Esimerkiksi meksikolaisiin ja homoihin liittyvät ennakkoluulot Yhdysvalloissa ovat yhtä lailla negatiivisia, mutta eri tavoin. Meksikolaisiin kohdistuvat ennakkoluulot pitävät sisällään pelkoa (fyysinen uhka), kun taas homoihin liittyy pääosin inhoa (tarttuva sukupuolitauti). Erot ovat merkittäviä, sillä emootiot ennustavat pelkkiä stereotypioita paremmin käyttäytymistä. Uuden tutkimustiedon avulla voidaan suunnitella ennakkoluulojen vähentämiseen tähtäviä interventioita aiempaa paremmin. Taulukossa 1. on esitetty Cottrellin ja Neubergin (2005) teorian uhka-emootioprofiilit.

Taulukko 1. Sisäryhmään kohdistuvien uhkien oletetut yhteydet ensisijaisiin ja toissijaisiin emotionaalisiin reaktioihin (Cottrell & Neuberg 2005, 773).

Ensisijainen emotionaalinen reaktio	Uhka	Käyttäytymisaikomus	Toissijainen emotionaalinen reaktio
Viha	Este sisäryhmälle:	Esteiden poistaminen:	
	Uhka ekonomisille resursseille	Ekonomisen kontrollin vaatiminen	Kateus, pelko
	Uhka omaisuudelle	Valvonnan lisääminen tai omaisuuden takaisinvaatiminen	pelko
	Uhka ryhmän jäsenten vapauksille tai oikeuksille	Vapauksien ja oikeuksien suojeleminen tai takaisinvaatiminen	inho
	Uhka vastavuoroisuuden normille (omasta valinnasta johtuva)	Palvelusten tai tavaroiden takaisinvaatiminen	inho
	Uhka sosiaaliselle järjestykselle	Ryhmien järjestyksen palauttaminen	pelko
	Uhka luottamukselle	Vahinkojen minimoiminen	pelko
Inho	Sisäryhmän saastuminen:	Saastumisen minimoiminen:	
	Saastumisen aiheuttama uhka terveydelle	Vahingollisten sairauksien estäminen	pelko, sääli, viha
	Uhka vallitseville arvoille	Arvojärjestelmän ylläpitäminen ja vahvistaminen	viha, pelko
Pelko	Ryhmän fyysisen turvallisuuden vaarantuminen	Oman ja muiden tärkeiden ihmisten hengen turvaaminen	viha
Sääli	Uhka vastavuoroiselle suhteelle (omasta tahdosta riippumaton)	Vastavuoroisuuden palauttaminen	viha, paheksunta
Syällisyys	Uhka sisäryhmän moraalien vaarantumisesta	Moraalinen vahvistaminen	viha

Sosioekonominen uhka, kuten uhka työpaikoista tai muista rajallisista resursseista aiheuttaa vihaa, joka ilmenee aggressiivisena käytöksenä. Saastumisen uhka taas liittyy fyysisiin sairauksiin, mutta myös arvojen saastumiseen (moraalinen uhka). Saastumiseen liittyvä inho aiheuttaa välttelyä tai ulkoryhmän eristämistä. Fyysinen uhka aiheuttaa pelkoa, joka saa ihmisen pakenemaan paikalta. Vallitsevaa arvomaailmaa uhkaavat ulkoryhmät voivat myös aiheuttaa pelkoa. Toissijainen emotionio on mahdollinen, mikäli uhkatyyppiin liittyy myös toista uhkaa. Esimerkiksi sosioekonominen uhka aiheuttaa myös sen toissijaista emotioniota, pelkoa. Sääli liittyy ryhmiin, jotka eivät kykene vastavuoroisuuteen. Syyllisyys herää, kun sisäryhmä on aiheuttanut ulkoryhmälle harmia ja sisäryhmän moraalit ja maine on uhattuna. Sääli ja syyllisyys ovat emotionioita, jotka molemmat tähtäävät tilanteen korjaamiseen ja saavat siten aikaan prososiaalista tai altruistista käyttäytymistä. (Em. 2005, 770–774.)

Teorian pohjalta on sittemmin ilmestynyt empiirisiä tutkimustuloksia pääosin Yhdysvalloista, jossa ylipäättään ennakkoluuloja on tutkittu Eurooppaa enemmän, joten lisää empiiristä tietoa tarvittaisiin etenkin Euroopasta. Tulokset ovat pääosin korrelatiivisia tutkimustuloksia. Teorian uhka-emootioprofiilit ovat pääosin replikoituneet otoksesta toiseen etenkin pelon osalta (Esim. Aubé & Ric 2019; Johnston & Glasford 2014). Johnston ja Glasford (2014) tutkivat STA mallin kolmea uhka-emootioprofiilia ja niiden yhteyttä aktiiviseen ja passiiviseen harmiin (*active vs. passive harm*). Syrjivä käyttäytyminen voi ilmetä hyvin eri tavoin. Esimerkiksi maahanmuuttajat, jotka nähdään uhkana työpaikoille ja sosiaalietuuksille, saavat aikaan vihaa, joka voi pahimmillaan kulminoitua viharikoksina (aktiivinen harmi). Seksuaalivähemmistöihin kohdistuva ennakkoluulo voi taas ilmetä esimerkiksi hienovaraisemmassa muodossa, kuten ulossulkevana politiikkana (passiivinen harmi). Este-viha profiili oli oletetusti yhteydessä aktiiviseen harmiin (kuten häirintä), kun saastuminen-inho (homot) ja turvallisuus-pelko profiilit olivat yhteydessä passiiviseen harmiin (eristäminen ryhmästä, välttely). Kaikki uhka-emootioprofiilit myös toistuivat STA-mallin mukaisesti.

Kamans, Otten ja Gordijn (2010) esittivät STA teoriaa niin ikään mukaillen kiinnostavan näkemyksen, että uhan määrään ja sisältöön vaikuttaa myös ryhmien väliset valtasuhteet, sekä ryhmään identifioitumisen voimakkuus. Vallalla tarkoitetaan tässä yhteydessä kontrollia ja vaikutusvaltaa suhteessa toiseen ryhmään, eikä sosiaalista statusvaltaa. Ryhmien välisissä konflikteissa valta on osoittanut oleellisemmaksi ryhmiä erottavaksi tekijäksi verrattuna statukseen. Kokeellisessa tutkimuksessa selvitettiin sitä, millä tavalla heikossa asemassa olevat ryhmät vastaavat ulkoryhmän uhkaan; hyökkäämällä vai pakenemalla. Uhkatyypeistä tutkittiin

fyysistä uhkaa ja estettä. Tulokset vahvistivat, että pelko ja viha molemmat ovat toiminnallisia emootioita, mutta tilannesidonnaisia. Pelko sai aikaan pakenemista ja välttelyä, kun ulkoryhmä koettiin fyysistä turvallisuutta uhkaavaksi ja ryhmä tunsivat itsensä altavastajaksi. Toisin sanoen kontrollin menetys saa aikaan pelkoa, vaikka sisäryhmä ei olisi ulkoryhmää kooltaan suurempi. Kun ryhmälle arvokkaat resurssit ovat uhattuina, ja sisäryhmään identifioiduttiin vahvasti, viha sai jopa altavastajan asemassa olevan ryhmän uhmaamaan ulkoryhmää. Hyökkäävä toiminta on kannattavaa vain, jossa uhka voidaan eliminoida. Ryhmään identifioituminen näytti voimistavan emotionaalisia reaktioita. Mitä tärkeämpi ryhmä oli, sitä vahvemmin tutkittavat tunsivat vihaa.

Homoihin ja mustiin kohdistuvaa syrjintää ja ennakkoluuloja on tutkittu runsaasti Yhdysvalloissa. Molempiin ryhmiin liittyy vahvoja erityislaatuisia negatiivisia stereotypioita. Homoihin liitetään usein uhka saastumisesta, joka kytkeytyy voimakkaasti stereotypiaan sukupuolitautitartunnasta (Aids/HIV). Mustiin taas liitetään voimakkaasti fyysisen turvallisuuden uhka ja stereotypia väkivallasta ja aggressiivisuudesta. Tapias ja kumppanit (2007) havaitsivat, että sekä homot, että mustat herättävät spontaaneja ja impulsiivisia emotionaalisia reaktioita. Ennakkoluuloja tutkittiin subliminaalisesti. Toisin sanoen näihin ryhmiin liittyvät stereotypiat ovat automatisoituneet. Koska homoseksuaalisuuteen yhdistetään sukupuolitauti, ihmiset, jotka ovat alttiita tuntemaan inhoa, osoittivat myös enemmän ennakkoluuloisuutta homojen kohtaan. Myös ateisteihin kohdistuvat ennakkoluulot ovat olleet tutkijoiden kiinnostuksen kohteena Yhdysvalloissa. Franks & Scherr (2014) selvittivät STA-mallia hyödyntäen ateisteihin kohdistuvien ennakkoluulojen emotionaalista sisältöä poliittisessa kontekstissa. Tulokset olivat hyvin kiinnostavia. Ateisteihin liittyvien ennakkoluulojen taustalla vaikutti epäluottamus. Erityisesti kristittyjen ennakkoluulot ateisteja kohtaan pitivät sisällään hyvin laajan skaalan erilaisia emootioita, kuten kuvotusta, pelkoa ja epäluottamusta. Tulos voi selittää osaltaan ei-uskonnollisten ehdokkaiden alhaisia kannatuslukemia ja ulossulkemista hallituksesta Yhdysvalloissa.

Syyskuun 11. päivän jälkeen arabimuslimeista on muodostunut stereotypia amerikkalaisten turvallisuutta ja omaisuutta uhkaavana ryhmänä. Pelkoihin on vastattu toimenpiteillä, joilla pyritään parantamaan kansalaisten turvallisuutta lisäämällä esimerkiksi valvontaa ja rajoittamalla maahantuloa muilta kuin Yhdysvaltain kansalaisilta. Kotimaan turvallisuusasiat yhdistetäänkin stereotyyppisesti arabimuslimeihin, sillä ne ovat mediassa jatkuvasti esillä. Cottrell, Richards ja Nichols (2010) olettivatkin STA-mallin pohjalta, että arabimuslimeihin

kohdistuva viha ja pelko ovat yhteydessä kotimaan turvallisuutta koskeviin poliittisiin asenteisiin. Yllättävää kyllä tämän tutkimuksen perusteella, että asenteet kotimaan turvallisuuspolitiikkaan olivat yhteydessä arabimuslimeihin kohdistuvaa vihaan, mutta ei pelkoon.

Cottrell ja Neuberg (2005) havaitsivat kiinnostavan ilmiön myös Aasialaistaustaisiin amerikkalaisiin kohdistuvista ennakkoluuloista. Aasialaistaustaisiin amerikkalaisiin kohdistui huomattavasti negatiivisia ennakkoluuloja, mutta ryhmään liitettävät emootiot eivät poikkeuksellisesti noudattaneet mitään selvää emootioprofiilia, verrattuna muihin ryhmiin. Tulos voi kertoa siitä, että Aasian amerikkalaisten menestys herättää kateutta, jota ei haluta kulttuurisen normiston ja meritokraattisen yhteiskunnan vuoksi myöntää, koska menestys on itse kovalla työllä ansaittua.

STA teoriaan pohjautuvat empiiriset tutkimustulokset havainnollistavat sitä miten eri ryhmät voivat herättää erilaisia uhkia ja emootioita ja miten ne taas ovat yhteydessä käyttäytymiseen. Teoriaa on hyödynnetty jo ennakkoluulojen vähentämiseen tähtäävien interventioiden kehittämisessä. Kontaktihypoteesi toimii oletetusti tehokkaimmin silloin, kun uhka liittyy pelkoon tai inhoon, koska ryhmien välisillä positiivisilla kontakteilla voidaan vähentää psykologista ahdistusta, joka on yleensä yhteydessä pelkoon tai inhoon. Toisaalta taas ulkoryhmiin liittyvän tiedon lisääminen näyttää vähentävän aggressiivisuutta (este-vihaprofiili) kontaktihypoteesia paremmin. (Johnston ja Glasford 2014.) Tästä huolimatta kontaktihypoteesin toimivuudesta myös aggressiivisuuden vähentämisessä on uskottavia tuloksia. Esimeriksi Euroopassa maahanmuuttajiin kohdistuvan väkivallan osalta ja Pohjois-Irlannin ryhmien välisissä konflikteissa ja väkivaltaisissa yhteenotoissa kontaktihypoteesi on osoittanut toimivuutensa. Tutkimuksissa havaittiin, että positiiviset ryhmien väliset kontaktit ja henkilökohtaiset ystävyysuhteet vähensivät negatiivisia käyttäytymisaikomuksia, kuten ulkoryhmien välttelyä ja lisäsivät positiivisia käyttäytymisaikomuksia, kuten halukkuutta viettää aikaa ulkoryhmän jäsenten kanssa. (Esim. Schmid, Hewstone, Küpper, Zick & Tausch 2013; Paolini, Hewstone & Cairns 2007; Tam, Hewstone, Kenworthy & Cairns 2009.)

5 PERSONALLISUUSTEKIJÄT JA EMOOTIOT

Tutkijat ovat olleet jo vuosikymmeniä yksimielisiä persoonallisuuspiirteiden ja emootioiden välisestä yhteydestä (Esim. Costa & McRae 1992; Kokkonen & Pulkkinen 2001). Persoonallisuuspiirteiden avulla voidaan kuvata ihmisten yksilöllisiä eroja ajattelussa, asenteissa, tunteissa ja toiminnassa. Siitä syystä niiden kartoittaminen osana kyselytutkimuksia on lisääntynyt viime vuosien aikana. Joillain ihmisillä on enemmän tiettyä piirrettä kuin toisilla, mutta pääosin persoonallisuuspiirteet noudattavat kuitenkin normaalijakaumaa, eli kaikilla ihmisillä on kaikkia piirteitä jossain määrin. Kuitenkin mitä enemmän ihmisellä on tiettyä piirrettä, sitä varmemmin se näkyy käyttäytymisessä ja sitä varmemmin myös muut ihmiset voivat havaita piirteen. (McRae & Costa 2006, 25, 46–47.)

Persoonallisuuden tutkimuskenttää vaivasi vuosikaudet teoreettisen viitekehyksen hajanaisuus. Vuosikymmenten tutkimusten jälkeen ja eksploratiivisen faktorianalyysin avulla päästiin lopulta viiden suuren persoonallisuuspiirteen jäljille ja löydettiin universaali taksonomia *The Big five*, joista tutkijat olivat vihdoinkin yksimielisiä. Big five- taksonomian lähtökohdat ovat kielen tutkimuksessa ja näkökulmassa, jonka mukaan kaikki ihmisille arkisessa vuorovaikutuksessa tärkeät ja oleelliset persoonallisuutta kuvaavat piirteet löytyvät jo luonnollisesta puhutusta kielestä ja sanakirjoista, joihin ne on talletettu (Esim. Allport 1937 *lexical hypothesis*). Big five ei pyri olemaan täydellinen persoonallisuusteoria, vaan malli, jolla voidaan kuvata temperamentin rakennetta. (John & Srivastava, 1999, 114-116, 144.) Big fiven pääulottuvuuksia, eli dimensioita (*dimension*) tai faktoreita (*factor*) ovat neuroottisuus, ulospäinsuuntautuneisuus tai ekstraversio, avoimuus, sovinnollisuus ja tunnollisuus. (McRae & Costa 2006, 25, 46–47.) Viisi pääpiirrettä kuvaavat persoonallisuutta hyvin laajalla abstraktion tasolla, sillä jokainen ulottuvuus sisältää vielä lukuisia alapiirteitä, joiden avulla saadaan pääulottuvuuksia tarkempi kuvaus persoonallisuudesta. Toisin sanoen pelkällä viidellä pääpiirteellä ei vielä voida kuvata yksilöiden välisiä persoonallisuuseroja kovin hyvin. (John & Srivastava, 1999, 119.)

Laajasti käytetty ja vuonna 1985 kehitetty NEO-Personality inventory tai NEO-PI- mittari (Costa & McRae 1985) kartoittaa viiden pääpiirteen 30 alapiirrettä (*facet*). Alkuperäinen NEO-PI mittasi ainoastaan neuroottisuuden (N), ekstraversion (E) ja avoimuuden (*O openness*) pääpiirteitä ja niiden alapiirteitä. Myöhemmin kehitetty NEO-PI-R (Cost & McRae 1992a)

versioon lisättiin myös sovinnollisuuden (*A agreeableness*) ja tunnollisuuden (*C conscientiousness*) alapiirteet. Esimeriksi neuroottisuuden alapiirteitä (*facet*) ovat ahdistuneisuus, vihaisuus, masentuneisuus, impulsiivisuus, haavoittuvuus ja itsetietoisuus. NEO-PI-R muodostui siis yhteensä 240 osiosta, jotka vastaaja arvioi asteikolla yhdestä viiteen (1= vahvasti eri mieltä, 2= eri mieltä, 3= ei samaa eikä eri mieltä 4= samaa mieltä, 5= vahvasti samaa mieltä) sen mukaan, kuinka hyvin ne kuvaavat itseä tai vertaisarviointissa toista henkilöä. Vastaajan viiden pääpiirteen yhteenlaskettuja pisteitä voidaan tämän jälkeen verrata normalisoituun otokseen. Tällöin kunkin yksilölliset vastaukset suhteutetaan siihen miten suurin osa ihmisistä vastaa. Esimeriksi vastaajaa, joka saa sovinnollisuudessa korkeamman tuloksen kuin kolme neljäsosaa ihmisistä, voidaan kuvailla persoonaltaan myötätuntoiseksi, ystävälliseksi, yhteistyöhaluiseksi ja konflikteja välttäväksi. (McRae & Costa 2006, 25, 45–50.)

Persoonallisuuden kartoittaminen osana survey-kyselytutkimuksia on motivoinut tutkijoita kehittämään vähemmän aikaa vieviä mittareita, sillä liian pitkät kyselyt pienentävät vastausprosenttia. Tähän tarkoitukseen kehitetty ja toinen laajasti käytetty viittä suurta persoonallisuudenpiirrettä kartoittava mittari on The Big Five Inventory (BFI), joka sisältää 44 osiota (Esim. John, Donahue & Kentle 1991). Trendi yhä lyhyempiin persoonallisuuden mittareihin on ollut nouseva ja vuonna 2007 Ramsstedt ja John kehittivät BFI:stä vielä lyhyemmän 10 kohdan version (BFI-10), johon vastaaminen kestää vain noin minuutin. Yleisesti BFI-mittarien vahvuus verrattuna NEO-mittareihin on ollut niiden selkeys ja tehokkuus. Myös pelkkiin adjektiiveihin nähden, piirteiden kuvauksilla on saatu myös johdonmukaisempia tuloksia. (John & Strivastava 2008, 129.) Osiot sisältävät jokaisesta viidestä faktorista kaikista prototyypisimmät piirteet, joista mitataan kahta ääripäätä. Esimerkiksi neuroottisuutta mitataan kysymyksillä; ”hermostun helposti” ja ”olen rento ja siedän stressiä hyvin”. BFI-10-mittari kehitettiin alun perin englanniksi ja saksaksi, mutta sen jälkeen sitä on jo käännetty ainakin italiaksi ja kiinaksi. Validoinnit osoittavat mittarin robustiksi ja minimalistisuudesta huolimatta mittari on toiminut paremmin kuin muut vastaavat lyhyet mittarit ja tulokset ovat olleet replikoitavissa otoksesta toiseen. (Brust, Häder & Häder 2016; Carciofo Yang, Song, Du, Zhang 2016; Frieder, Dennis, Oliver, Jürgen & Gert 2011; Guido, Peluso, Capestro & Miglietta 2015.)

5.1 Neuroottisuus ja pelko

McRae ja Costa (1991) kiteyttävät, että kaikista persoonallisuuden piirteistä neuroottisuus ja ekstraversio altistavat ihmisen joko negatiivisille (neuroottisuus) tai positiivisille (ekstraversio) tunteille. Neuroottisuus on siten yhteydessä negatiiviseen mielialaan ja epämiellyttäviin emootioihin, jotka aiheuttavat vastaavia ajatuksia ja toimintaa. (Kokkonen & Pulkkinen 2001, 408–409; McRae & Costa 2006, 25, 46–47.) Neuroottinen pelkää kaikkea epävarmuutta, joka näyttäytyy uhkaavana (Hayley & Smillie 2019). Watson (2000, 185) havaitsi, että neuroottisuus oli voimakkaan pelon lisäksi yhteydessä syyllisyyteen, häpeään, surullisuuteen, vihaan ja yksinäisyyteen. Ihminen, jolla on paljon neuroottisuutta, on usein myös äkkipikainen, helposti turhautuva, huolestunut ja sietää huonosti stressiä eikä pysty vastustamaan kiusauksia (Kokkonen & Pulkkinen 2001, 408). Neuroottinen on yleisesti tunne-elämältään epävakaa ja oikukas. Alapiirteistä ahdistus on piirre, joka aiheuttaa pelkoa. (Courbalai, Deroche & Woodman 2016.) Ahdistus on myös keskeinen neuroottisuutta synnyttävä ja ylläpitävä piirre. Neuroottisella käyttäytymisellä ihminen pyrkii torjumaan ahdistusta. (Lagerspetz 1990, 78.) Ahdistunut murehtii jatkuvasti, että jokin asia saattaa mennä pieleen. Neuroottisella on yleensä myös paljon sen kaikkia kuutta alapiirrettä ja yhdessä ne tuottavat psyykettä voimakkaasti kuormittavia negatiivisia emootioita, jotka vaikeuttavat ongelmien ratkaisua ja ihmisten kanssa toimeen tulemistä arkipäivän tilanteissa. (McRae & Costa 2006, 47–48; McCrae & Costa, 1987.)

Kaikista piirteistä neuroottisuudessa on myös ollut johdonmukaisin ero miesten ja naisten välillä, jossa naiset ovat saaneet toistuvasti korkeampia keskiarvoja verrattuna miehiin. Naisilla on havaittu yleisesti neuroottisuutta, sekä kaikkia sen alapiirteitä vihaa lukuun ottamatta enemmän kuin miehillä. (Costa, Terraciano & McRae 2011; Courbalai, Deroche & Woodman 2016; Feingold 1994; Lynn & Martin 1997; Schmitt, Realo, Voracek & Allik 2008.). Silmiinpistäväntä tuloksissa on ollut universaalisuus. Naisten korkeampi neuroottisuus on havaittu lukuisissa eri maissa huolimatta maan taloudellisen kehityksen vaiheesta. Lynnin ja Martinin (1997) 37 maan vertailevassa tutkimuksessa olivat mukana kaikki maanosat Etelä-Afrikkaa lukuun ottamatta. Tulokset osoittivat, että naiset saivat neuroottisuudessa korkeamman keskiarvon kaikkialla muualla paitsi Sri Lankassa. Maccoby ja Jacklin (1974) havaitsivat samanlaisen universaalien eron miesten aggressiivisuudessa ja tulokset yhdessä saattavat viitata siihen, että persoonallisuuspiirteiden sukupuolieroissa voi olla jonkinlainen geneettinen pohja.

Koska neuroottisuudesta johtuvat negatiiviset emootiot ovat psyykettä kuormittavia, ne altistavat erilaisille mielenterveyden häiriöille. Naisilla on siitä syystä myös todettu enemmän masennusta, yleistä ahdistuneisuutta, paniikkihäiriötä ja agorafobioita, eli julkisten paikkojen pelkoa. Biologiassa tulosta selitetään sukupuolten välisillä hormonaalisilla eroilla, jotka vaikuttavat mielialaan ja persoonallisuuteen. Naissukupuolen ja pelon välistä yhteyttä saattaa selittää siis ainakin osin hormonaalinen ero ja siitä johtuva neuroottisuus ja naisten emotionaalinen sensitiivisyys, eli herkkyys sekä negatiivisille, että positiivisille emootioille. (Costa et al., 2011; Eisenberg, Fabes, Schaller & Miller 1989.) Toisaalta sosiaalipsykologiassa argumentoidaan sosiaalisten roolimallien puolesta, jotka myös selittävät suurimman osan sukupuolten välisistä eroista käyttäytymisessä. Sukupuoliroolit ovat jo varhain sisäistettyjä jaettuja uskomuksia miesten ja naisten ominaisuuksista ja käyttäytymisestä. (Eagly 1987; Feingold 1994). Jatkuva keskustelua käydään siitä ovatko roolimallit täysin kulttuurien muokkaamia tuotteita vai onko niissä perustaa luontaisiin sukupuolten välisiin eroihin persoonallisuudessa (Costa et al. 2011).

Neuroottisuuteen liittyvä omien tunteiden jatkuva vatvominen (*ruminatio*) lisää entisestään negatiivisia emootioita (Gross 2008, 714.). Lukuisissa kokeellisissa tutkimuksissa on havaittu, että uhkaavan materiaalin näkeminen aiheuttaa amygdalan jatkuvaa ja voimakasta aktivoitumista neuroottisilla ihmisillä (Esim. Gross 2008; Haas et al., 2007, Reuter et al., 2004, Stein, Simmons, Feinstein & Paulus 2007). Neuroottiset eivät kykene kovin helposti kääntämään huomiota pois uhkaavasta ärsykkeestä verrattuna vähemmän neuroottisiin, joilla huomion pois kääntäminen toimii suojaavana psyykkisenä mekanismina. Tulokset antavat vahvistusta siitä, että negatiiviset ja uhkaavat uutiset saavat aikaan aktivoitumista amygdalassa ja aiheuttavat siten neuroottisilla voimakkaampaa pelkoa.

6 TUTKIMUSASETELMA, TUTKIMUSKYSYMYKSET JA HYPOTEEESIT

Tässä tutkielmassa haluttiin tutkia sitä minkälainen terrorismi herättää eniten pelkoa terrorismiaiheisia uutisia lukevissa suomalaisissa. Lisäksi tarkastellaan miten valitut selittävät sosiaalipsykologiset tekijät ovat yhteydessä pelkoon eri terrorismiskenaarioissa. Koeasetelmassa neljään eri ryhmään jaetut vastaajat saivat luettavakseen eri tavalla manipuloidun uutisen, jonka jälkeen heiltä kysyttiin miltä uutinen sai heidät tuntemaan. Tutkimusasetelmassa tavoitteena oli kokeellisella manipulaatiolla sulkea pois muut taustalla vaikuttavat tekijät ja tehdä luotettavaa vertailua koeryhmien välisissä pelkoreaktioissa, kun luettavana on erilainen terrorismiskenaario. Tutkimuskysymyksenä on kaksiosainen. Sen ensimmäiseen osaan vastataan koeasetelman avulla. Toiseen tutkimuskysymykseen vastataan sekä koeasetelman, että korrelatiivisen tutkimuksen keinoin hyödyntämällä regressioanalyysia poikkileikkausaineistoon.

- a) *Minkälaisen terroristiryhmän suunnittelema isku herättää eniten pelkoa uutiselukijoissa?*
- b) *Miten eri sosiaalipsykologiset, persoonallisuuspsykologiset, yhteiskunnalliset ja sosiodemografiset tekijät ovat yhteydessä pelkoon eri terrorismiskenaarioissa?*

Näihin tutkimuskysymyksiin esitän seuraavat yhdeksän hypoteesia, jotka on laadittu keskeisimmän aiemman tutkimuskirjallisuuden pohjalta.

Tutkimusten mukaan Suomessa on kaiken aikaa suhtauduttu varsin samalla tavalla eri etnisiä ryhmiä kohtaan. 90-luvulta asti torjuvimmin Suomessa on suhtauduttu Lähi-Idästä ja Pohjois-Afrikasta saapuviin pakolaisiin. Nämä ryhmät on nähty etenkin sosioekonomisena uhkana suomalaisille. (Jaakkola 2000; Jaakkola 2009.) Viime vuosina jihadistiset terrori-iskut ympäri Eurooppaa ovat herättäneet keskustelua. Iskuista on usein puhuttu Muslimimaista Eurooppaan suuntautuvan pakolaiskriisin yhteydessä, jonka seurauksena on rakentunut vahva linkki islamin ja väkivallan välille. (Andersen & Mayerl 2017) Suomessa on myös vallinnut ajattelu, että Suomessa ei tapahdu terrorismia. (Malkki 2011; Malkki & Sallamaa 2018; Oksanen et al. 2013 221; Oksanen et al. 2010) Tyypillistä on, että järjestäytyneitä rikollisuutta ei mielletä terrorismiksi, vaikka harjoitettu väkivalta täyttäisi terrorismin tunnusmerkit (Kullberg 2011).

Suomessa on toiminut äärioikeistolaiseksi terrorismiksi luokiteltavissa olevia ryhmittymiä jo aiemmin, esimerkkinä 1920-30-luvun Lapuan Liike, jota ei kuitenkaan pidetty terrorismina (Malkki & Paastela 2007). Muun muassa näihin tuloksiin pohjautuen esitän seuraavan hypoteesin:

H1 Jihadistisista terrorismiskenaarioista kertovia uutisia pelätään Suomessa kotimaista äärioikeistolaista terrorismia enemmän.

Ennakkoluulojen uhka-emootioteoriaa (STA) mukailten voidaan olettaa, että erilaiset muslimeihin liitettävät negatiiviset mielikuvat ovat yhteydessä kolmeen eri tyyppiseen uhkaan: turvallisuusuhkaan, sosioekonominen uhkaan ja uhkaan länsimaiselle arvomaailmalle. Kaikki nämä ulkoryhmiin liitettävät uhat voivat aiheuttaa pelkoreaktioita. (Cottrell & Neuberg 2005.) Ulkoryhmiin liitetyt negatiiviset stereotyyppit automatisoituvat ajan myötä ja aktivoituvat vihjeistä (Ramasubramanian 2010). Ennakkoluulot ja suvaitsemattomuus ovat kontekstisidonnaisia ja niissä on havaittu vaihtelua kulloisen aikakauden mukaan (Brown 1995; Brown 2010). Tiedotusvälineillä on myös vaikutus vallitsevaan asenneilmastoon (Jasinskaja-Lahti et al. 2002, 30). Viimeaikaisissa tutkimuksissa on havaittu, että negatiiviset muslimiasenteet ovat selittäneet terrorismin pelkoa (Esim. Andersen & Mayerl 2017; Lynch & Veale 2015). Näiden tulosten pohjalta esitän seuraavan hypoteesin:

H2 Etninen suvaitsemattomuus on yhteydessä pelkoon, kun luetaan jihadistisesta terrorismista kertovaa uutista.

Big five- persoonallisuustypologian mukaan neuroottisuus on viidestä suuresta piirteestä persoonallisuuspiirre, joka on yhteydessä psyykettä kuormittaviin negatiivisiin emootioihin, kuten pelkoon ja ahdistukseen (Courbalai et al. 2016; Costa & McRae 2011; Hayley & Smillie 2019; Watson 2000). Lisäksi tutkimuksissa on havaittu neuroottisilla aivojen amygdalan herkempi aktivoituminen uhkaavista aistiärsykkeistä, kuten uutisista. (Gross 2008; Haas et al., 2007, Reuter et al., 2004, Stein, Simmons, Feinstein & Paulus 2007) Tämän pohjalta esitän hypoteesin:

H3 Big five- neuroottisuuspiirre on yhteydessä pelkoon luettaessa uhkaavaa uutista, huolimatta terrorismiskenaariosta.

Suomessa on perinteisesti vallinnut pohjoismaisittain korkea ihmisten välinen luottamus, sekä instituutioluottamus (Kääriäinen & Lehtonen 2006; Newton 2001). Luottamus ja sosiaalinen

pääoma tuottavat yhteiskunnallista resilienssiä, joka puskuroid terrorismin negatiivisia vaikutuksia vastaan. Sosiaalisen solidaarisuuden ja luottamuksen on jopa havaittu vahvistuvan terrori-iskujen jälkeen. (Howdon et al. 2012; Norris et al. 2008; Wollebæk et al. 2012.) Korkean sosiaalisen pääoman on puolestaan havaittu vahvistavan instituutioluottamusta Suomessa (Newton 2001). Näiden tutkimustulosten perusteella esitän seuraavat yhteiskunnallisiin tekijöihin liittyvät hypoteesit:

H4 Luottamus ihmisiin ja H5 luottamus instituutioihin suojaavat kaiken tyyppiseen terrorismin pelkoon liittyen

Viime vuosien aikana maahanmuutonvastaiset asenteet ovat lisääntyneet ja oikeistopopulistipuolueet ovat kasvattaneet suosiotaan (Geys & Qari 2017). Myös Suomessa Perussuomalaiset tarjosivat ensimmäisen kerran poliittisen kanavan maahanmuutonvastaisille asenteille. (Sivonen et al. 2018) Puolueiden kannatusta lisää turvallisuusretoriikka, joka vetoaa erityisesti ihmisiin, jotka ovat huolestuneita terrorismista. (Gadarian 2010; Getmansky & Zeitzoff 2014; Kibris 2010.) Suomessa aiempien tutkimusten mukaan ennakkoluulot ovat olleet yhteydessä perussuomalaisten kannatukseen (Mäki 2018; Sivonen et al. 2018). Näihin tuloksiin pohjautuen esitän kuudennen hypoteesin:

H6 Oikeistopopulismien, eli Perussuomalaisten kannatus ennustaa pelkoa, kun luetaan jihadistisesta terrorismista kertovaa uutista.

Lukuisten tutkimusten mukaan naiset kokevat terrorismin pelkoa miehiä enemmän (Esim. Andersen & Mayerl 2017; Huddy et al. 2012; Weiss et al., 2016; Wilcox, Ozer, Gunbeyi & Gundogdu 2009). Vastaava tulos havaittiin myös Suomessa Jokelassa ja Kauhajoella koulusurmien jälkeen toteutetuissa tutkimuksissa havaittiin (Vuori et al. 2013a; Vuori et al. 2013b). Aiempien tutkimusten valossa myös iäkkäämmät ihmiset kokevat nuorempia enemmän pelkoa (Esim. Boscarino, Figley & Adams 2003; Lemeyre et al. 2006; May et al. 2011; Victor 2006.) Näiden lisäksi myös matalakoulutustaso on ollut yhteydessä pelkoon (Friedland & Merari 1985; Huddy et al. 2005, 595). Sosiodemografisten taustatekijöiden osalta esitän seuraavat hypoteesit:

H7 Naissukupuoli, H8 vanhempi ikä, ja H9 matala koulutustaso ovat yhteydessä pelkoon huolimatta terrorismiskenaariosta

Hankkeeseen aiemmin ilmestyneet tutkielmat

Tämän tutkielman teema kytkeytyy läheisesti jo aiemmin samaan vuoden 2017 aineistoon valmistuneihin pro graduihin, joissa tutkittiin ennakkoluuloja ja ulkoryhmäluottamusta. Käsillä olevan tutkimuksen tuloksilla voidaan tuottaa vertailevaa lisätietoa ja täydentää tutkielmien sarjaa. Emilia Mäki (2018) tutki gradussaan sosiaalisen aktiivisuuden, osallistumisen ja ekstroversion yhteyttä maahanmuuttajiin kohdistuviin ennakkoluuluihin Suomessa ja Ranskassa. Mäen tulosten mukaan sekä Suomessa, että Ranskassa vahvimmin ennakkoluuloja selitti oikeistopopulistipuoleen kannatus. Suomessa persoonallisuustekijöistä varautuneisuus, sekä taustamuuttujista miessukupuoli, matala koulutustaso ja työttömyys olivat yhteydessä suomalaisten ennakkoluuluihin maahanmuuttajia kohtaan. Vastaavasti ikä, hyväntekeväisyys- ja ihmisoikeusjärjestön jäsenyys olivat negatiivisesti yhteydessä ennakkoluuluihin Suomessa.

Leena Nykäsen (2018) pro gradussa tarkastelun kohteena oli kyselyn sisään sijoitettu luottamuspeli. Kuvitteellisessa pelissä selvitettiin sitä, kuinka paljon rahaa annetaan vastapelaajalle, kun pelaajalla on suomalainen nimi Matti tai Islamiin vihjaava nimi Muhammed. Nykäsen tutkimuksen tulokset osoittivat, että suomalaiset suosivat omaa sisäryhmää ja luottavat enemmän vastapelaajaan, jolla on perinteinen suomalaisen nimi. Suomalaiset myös suosivat samaa poliittista puoluetta kannattavaa vastapelaajaa.

7 TUTKIMUSAINEISTO JA MENETELMÄ

7.1 Aineisto

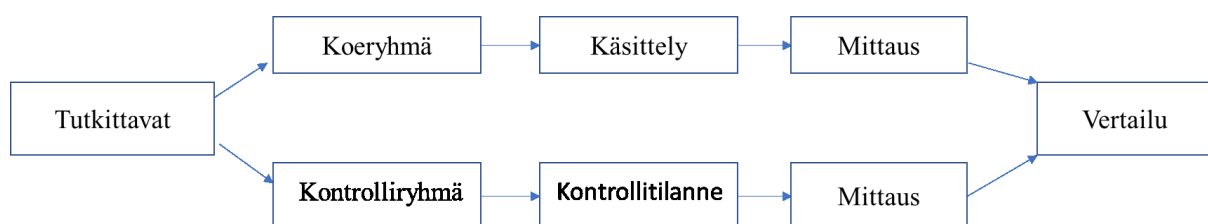
Tutkielmassa käytetty aineisto on *Disruption, Social Capital and Resilience: A longitudinal and comparative approach* -tutkimuskonsortion keräämä. Tutkimuskonsortio yhdistää sosiaalipsykologeja, sosiologeja ja politiikantutkijoita eri maista. Tutkimuksen on rahoittanut The Research Council of Norway. Aineisto koostuu pitkittäiskyselyistä, jotka kartoittavat laajasti suomalaisten, norjalaisten, ranskalaisten, espanjalaisten ja yhdysvaltalaisten kokemaa yhteiskunnallista epävarmuutta, luottamusta, sosiaalisia suhteita ja poliittisia asenteita. Hankkeessa on yhdistetty pitkittäiskyselyitä ja survey-koeasetelmaa, jotka yhdessä mahdollistavat ajallisen ja kansainvälisen vertailun. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä tietoa yhteisöjen kyvystä toipua järkyttävistä häiriötekijöistä, kuten terrori-iskuista, sekä siitä miten selviytymisprosessi vaihtelee ajallisesti ja kansallisesti. Tutkimustietoa voidaan hyödyntää suunniteltaessa keinoja yhteisöjen tukemiseen ja yhteiskunnallisen vakauden turvaamiseen. Suomessa hankkeenjohtaja on toiminut Atte Oksanen. Oksanen on osallistunut myös aineistonkeruun ja kyselylomakkeen suunnitteluun ja toteutukseen. Yhteiskunnallinen epävarmuus jatko-survey kerättiin Suomessa alkuvuodesta 2017 aikavälillä 10.01.-22.01.2017. Vastaajat rekrytoitiin TNS Kantarin verkkopaneelistä, jonka kokoonpanossa noudatetaan tarkkoja satunnaisotannon periaatteita. TNS Kantarin paneeli on edustava otos suomalaisesta aikuisväestöstä. Kyselyyn kutsun sai yhteensä 5165 paneelin jäsentä ja lopullinen otoskoko on 2024 vastaajaa. Vastausprosentti on 39,1. Keskimääräinen vastausaika kyselyyn vastanneilla oli 17,3 minuuttia.

7.2 Survey- Koeasetelma

Tutkimukset voidaan jakaa yleensä kokeellisiin ja korrelatiivisiin tutkimuksiin. Kokeellisen ja korrelatiivisen tutkimuksen erona on se, että kokeellisessa tutkimuksessa on tarkoituksena pyrkiä kontrolloimaan mahdollisimman tarkasti tutkittavaa ilmiötä. Usein kokeelliset tutkimukset suoritetaan laboratorioissa, jolloin voidaan varmistaa, että riippuvaan muuttujaan ei vaikuta mikään muu tekijä, kuin kokeenjohtajan säätelemä riippumaton muuttuja. Myös korrelatiivisessa tutkimuksessa puhutaan riippuvasta ja riippumattomista muuttujista, mutta tällöin voidaan ainoastaan tehdä oletuksia muuttujien välisistä vaikutuksista, sillä korrelatiivisessa tutkimuksessa tutkija ei voi säädellä mitattavaan ominaisuuteen vaikuttavaa

muuttujaa. (Nummenmaa 2004, 27–28.) Kokeellisten tutkimusten vahvuutena on se, että niiden sisäinen validius on korkeampi verrattuna korrelatiivisiin tutkimuksiin ja niiden pohjalta voidaan tehdä luotettavammin päätelmiä kausaalisuudesta, eli ilmiöiden välisistä syy-seuraussuhteista. Tehokkuus perustuu siihen, että vastaajat jaetaan satunnaisesti koe- ja kontrolliryhmiin, jolloin satunnaistaminen takaa se, että muut tekijät eivät vaikuta tulokseen. (Keith 2015.) Laboratoriokokeet ovat kuitenkin kalliita ja aikaa vieviä ja joidenkin ilmiöiden siirtäminen laboratorioon muuttaa tilanteen luonnottomaksi. (Nummenmaa 2004, 27–28.)

Yleensä koeryhmissä ovat eri henkilöt, jolloin tutkittava voi kuulua vain ainoastaan yhteen ryhmään. Tällä tarkoitetaan riippumattomien otosten testiä. Riippumattomien otosten testeissä halutaan tehdä tutkittavien välisiä vertailuja. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vertaillaan ryhmien keskiarvoja toisiinsa. Taustaoletuksena on, että johonkin ryhmään kuulumisesta seuraa eroja mitattavassa ominaisuudessa. Koe- ja kontrolliryhmiin jakamisen jälkeen koeryhmät saavat kokeellisen käsittelyn, kontrolliryhmä taas neutraalin kontrollikäsittelyn. Lopuksi kaikkien ryhmien tutkittavilta mitataan kiinnostuksen kohteena olevan ominaisuuden määrä. Mikäli koe- ja kontrolliryhmien tulokset poikkeavat toisistaan, voidaan katsoa eron johtuneen kokeellisesta käsittelystä. (Nummenmaa 2004, 161–162.) Koeasetelma takaa siisen, että kyetään kontrolloimaan nimenomaan koevaikutusta vertaamalla tuloksia kontrolliryhmään. Ilman kontrolliryhmää ei voida päätellä, että vaikutus on johtunut juuri kokeesta. (Metsämuuronen 2003, 30.) Kokeellisen tutkimuksen asetelma on esitetty kuviossa 1.

Kuvio 1. Kokeellinen tutkimusasetelma (Nummenmaa 2004, 28).

Survey-koeasetelma on tavanomaista kyselytutkimusta menetelmällisesti parempi vaihtoehto, silloin, kun halutaan selvittää kausaalisuhteita. Tavanomaisella kyselytutkimuksen avulla on mahdotonta saada täyttä varmuutta siitä, mikä aikaansai emotionaalisen reaktion; vaikuttiko esimerkiksi vastaajan senhetkinen tunnetila huomion kiinnittymiseen uutiseen. Satunnaistettu mediakoe mahdollistaa, että voidaan tehdä luotettavammin kausaalipäätelmiä median

vaikutuksista. Jotta voidaan varmistua kokeellisen manipulaation onnistumisesta, voidaan suorittaa pilotointi, jossa koeasetelmassa käytettävää uutismateriaalia voidaan ensin testata testiryhmällä, jolloin saadaan varmuus siitä, että sen sisältö saa aikaan toivottuja emotionaalisia reaktioita verrattuna neutraaliin kontrolliryhmän materiaaliin. (Gadarian 2010, 476-477.)

Verkkokyselyn sisään sijoitettiin survey-koeasetelma Uhkaava skenaario. (Liite 1.) Koeasetelma mukailee uutistekstiä sisäministeriön lehdistötiedotteesta, jossa kerrotaan, kuinka tiedustelupalvelu on löytänyt vantaalaisesta kerrostaloasunnosta kannettavalta tietokoneelta tiedostoja, joissa suunnitellaan laajamittaista terrori-iskua lähiaikoina Helsingissä useisiin julkisiin kohteisiin. Kyseessä on satunnaistettu mediakoe, jossa vastaajat jaettiin neljään eri ryhmään, joista jokaisessa ryhmä sai luettavakseen yhden eri tavalla varioidun uutistekstin. Varioitava elementti uutisessa oli terroristiryhmän luonne. Ryhmät jakautuivat seuraavalla tavalla: 1. Kotikutoinen islamistiryhmä 2. Ulkomailta tullut islamistiryhmä 3. Kotimainen poliittinen ääriyryhmä 4. Kontrolliryhmä sai luettavakseen uutisen, joka ei ollut lainkaan uhkaava. Uutinen kertoi muinaisesta Olmeekki-intiaaneille kuuluvasta kivilaatasta. Uutisen lukemisen jälkeen vastaajan kokemia emotionaalisia reaktioita kartoitettiin laajasti. Kyselyllä mitattiin ahdistuneisuuden, suuttumuksen, pelokkuuden, pelästyneisyyden, vihamielisyyden, närkästyneisyyden ja katkeruuden tuntemuksia.

7.3 Muuttujat ja muuttujamuunnokset

Tässä luvussa käyn läpi ensin analyyseissä käytettävät muuttujat ja muuttujamuunnokset, sekä aineistoa kuvailevia tunnuslukuja. Tutkielmani selitettävä muuttuja mittaa vastaajan kokemaa pelkoa luettaessa lehdistötiedotetta. Pelkoa selittävät muuttujat mittaavat etnistä suvaitsevaisuutta, big five- persoonallisuustypologian neuroottisuuspiirrettä ja luottamusta ihmisiin ja instituutioihin, sekä oikeistopopulismien kannatusta (Perussuomalaiset). Näiden analyyseihin otettiin mukaan aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella yleisiä sosiodemografisia taustamuuttujia: ikä, sukupuoli ja koulutus.

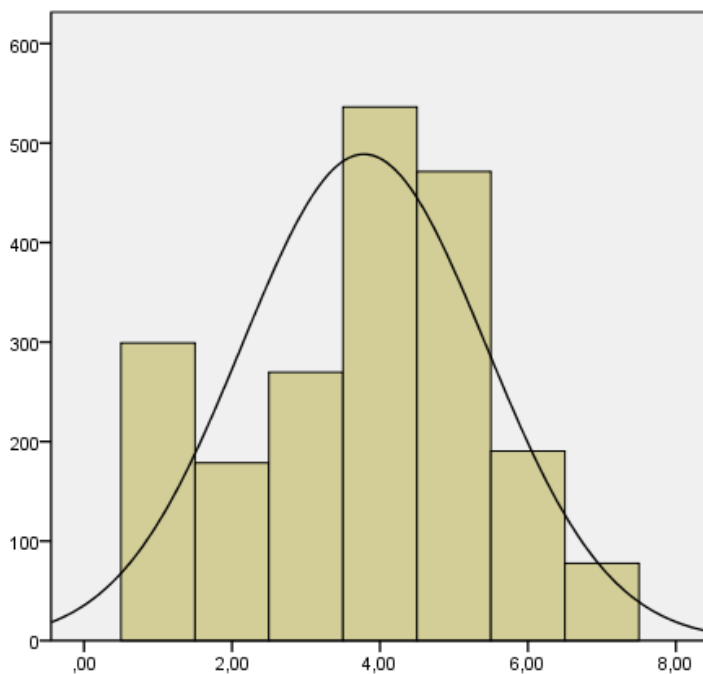
Kaikissa analyyseissa on käytetty painokerrointa, sillä vastaajien ikäjakauma on hieman vinoutunut painottuen iäkkäämpiin vastaajiin. Sukupuolesta ja iästä johtuvaa vinoumaa on mahdollista korjata käyttämällä siihen laadittua painokerrointa, jolla korjataan haitallista ylijä aliedusta. Painokertoimen käytöllä voidaan parantaa päätelmien luotettavuutta siitä, kuinka varmasti otoksista saadut tulokset voidaan yleistää tutkimuksen perusjoukkoon. (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 2008.)

Pelko

Mediakokeessa vastaajat jaettiin satunnaisesti neljään eri ryhmään. Jokainen ryhmä sai eri tavalla varioidun uutisen, joka pyydettiin ensin lukemaan läpi. ”Olemme kiinnostuneita, miten ihmiset ymmärtävät lukemansa uutiset. Seuraava artikkeli julkaistiin hiljattain valtakunnallisessa sanomalehdessä. Lue se läpi. Kysymme sinulta kysymyksiä artikkelista myöhemmin”. Uutisen lukemisen jälkeen vastaajalta kysyttiin: ”Miltä juuri lukemasi uutinen saa sinut tunteemaan?”. Negatiivisia emotionaalisia reaktioita kartoitettiin seitsemällä eri vaihtoehdolla: ahdistunut, suuttunut, vihamielinen, katkera, pelästynyt, pelokas ja närkästynyt. Vastausvaihtoehtona annettiin 7-portainen likertin asteikko: 1= ”ei lainkaan ahdistuneelta” tai 7= ”äärimmäisen ahdistuneelta”. Vaihtoehdot pelästynyt ja pelokas korreloivat voimakkaasti keskenään ($r=0,90$), joten oli perusteltua ja mielekästä muodostaa niistä yksi keskiarvosummamuuttuja *pelko* ($\alpha = 0,95$), joka otettiin analyysiin mukaan varsinaiseksi riippuvaksi muuttujaksi.

Summamuuttujan ideana on yhdellä muuttujalla yhdistää usean samankaltaista ominaisuutta mittaavan muuttujan sisältämä tieto. Summamuuttujan muodostamiseen on olemassa kaksi tapaa. 1. Lasketaan muuttujien havaintoarvot yhteen tai 2. Lasketaan muuttujien havaintoarvoista keskiarvo. Keskiarvomuuuttujan etuna on se, että mittayksikkö säilyy muutoksen jälkeenkin samana. Keskiarvomuuuttujaa hyödynnetään juuri kyselylomakkeiden tuloksia analysoitaessa, silloin kuin usealla kysymyksellä mitataan yhtä ja samaa asiaa. Tällöin ei tarvitse käsitellä useaa eri muuttujaa erikseen. (Nummenmaa 2004, 151.) Summamuuttujaa muodostettaessa tulisi muuttujien eli osioiden mitata samaa ominaisuutta eri näkökulmista. Yhdistettävien muuttujien mitta-asteikko on usein järjestysasteikko ja muuttujien tulisi korreloida keskenään. Cronbachin alfa-kerroin mittaa summa-asteikon sisäistä yhtenäisyyttä eli konsistenssia. Alfa-kertoimen laskeminen perustuu osioiden väliseen keskimääräiseen korrelaatioon. Alfa-kerroin voi saada maksimiarvokseen yksi ja minimiarvokseen nolla. (Holopainen, Tenhunen & Vuorinen 2004, 127–130.) Yleensä alarajana pidetään arvoa 0,6, joskin tätä sääntöä ei enää pidetty ehdottomana nyrkkisääntönä (Metsämuuronen 2003, 395). Mikäli alfa-kerroin jää tätä alhaisemmaksi, voidaan harkita jonkun osamuuttujan poistamista ja näin kasvattaa alfa-kertoimen arvoa. (Holopainen, Tenhunen & Vuorinen 2004, 127–130.) Muodostamani keskiarvomuuuttujan sisäistä konsistenssia mittaava alfa-kerroin sai arvoksi 0,95, jota voi pitää erittäin hyvänä ja siitä voidaan päätellä, että osiot mittaavat yhtä ja samaa asiaa.

Pelko muuttujan otoskoko on 2023, puuttuvia tietoja oli yhdeltä vastaajalta. Keskiarvo on 3,78 ja keskihajonta 1,66. Muuttujan vinouskerroin on -0,23 ja huipukkuus -0,75. Kun vinouskerroin on alle nollan, niin jakauma on vasemmalle vino. Tällöin suuri osa havainnoista on keskiarvoa suurempia. Huipukkuuskerroin ilmaisee jakauman huipun muotoa. Jos kerroin on yli nollan, on jakauma terävähuippuinen. Muuttujan huipukkuuskerroin on alle nollan, joten se on litteähüppuinen. (Nummenmaa 2004, 65–66.) Suurilla aineistoilla (200 tai enemmän), mikäli vinous- ja huipukkuuskerroin pysyy välillä $\pm 2,58$, voidaan ajatella muuttujan noudattavan normaalijakaumaa (Ghasemi & Zahediasl 2012, 489). Pelko muuttuja on siten normaalisti jakautunut. Histogrammi pelko muuttujasta on esitetty kuviossa 2.

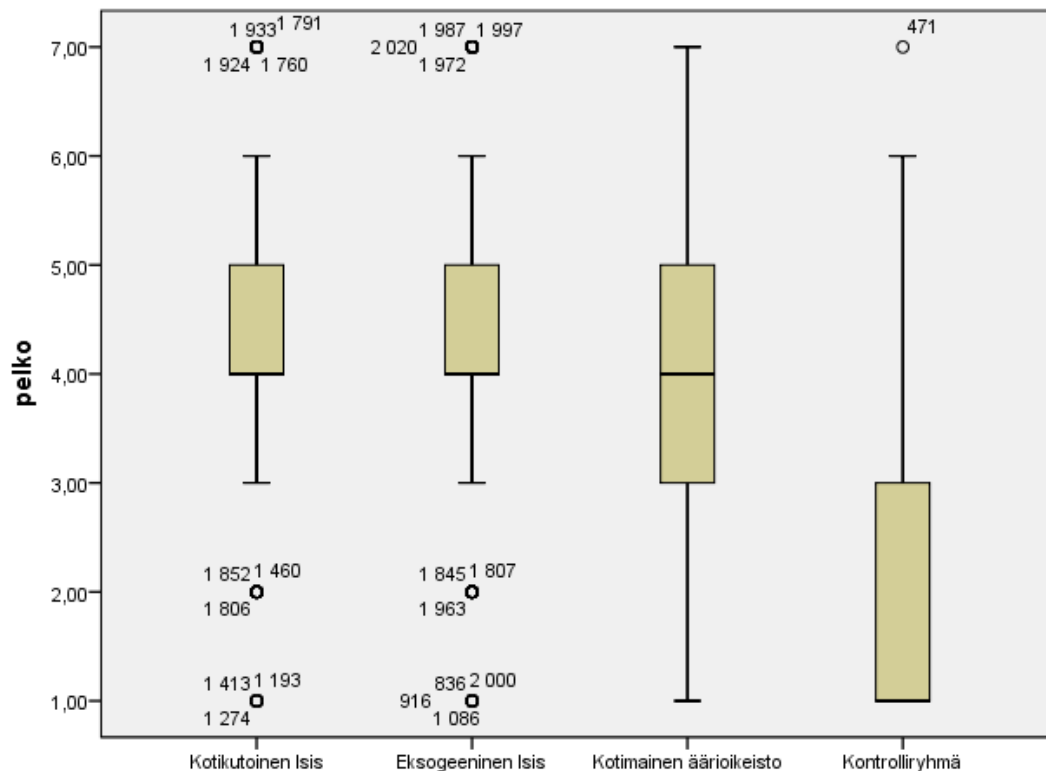
Kuvio 2. Pelko-muuttujan jakautuminen kaikkien vastaajien osalta.

Seuraavaksi tarkastelen pelkoa eri koeryhmien osalta. Pelon keskiarvot, keskihajonnat ja vastaajien lukumäärät (n) eri koeryhmittäin ovat esitettynä taulukossa 2. Kaikista skenaarioista voimakkaammin pelkoa on herättänyt Isis-aiheiset uutiset. Sekä muualta tullut jihadistiryhmä (keskiarvo ka 4,35, keskihajonta kh 1,38), että kotikutoinen jihadistiryhmä (ka 4,34, kh 1,29) saa korkeimmat arvot. Kaikista koeryhmistä vähiten on pelätty kotimaisen äärioikeistoryhmän suunnittelemaa terrori-iskua (ka 4,14, kh 1,49). Kontrolliryhmän lukema uutinen kivilaatasta, ei odotetusti ole saanut aikaan pelkoa (ka 2,14, kh 1,36).

Taulukko 2. Pelko koeryhmittäin: keskiarvovertailu ja kuvailevat tunnusluvut (n= 2024)

Koeryhmät	Keskiarvo	Vaihteluväli	havaintojen	
			n	keskihajonta
Kotikutoinen Isis-ryhmä	4,34	1–7	524	1,29
Eksogeeninen Isis-ryhmä	4,35	1–7	526	1,38
Kotimainen äärioikeisto ryhmä	4,14	1–7	503	1,49
Kontrolliryhmä	2,14	1–7	470	1,36

Kuviossa 3. havainnollistetaan ryhmien keskiarvoeroja laatikko-jana-kuvion, eli boxplotin avulla. Laatikko-jana soveltuu hyvin jatkuvan muuttujan arvojen kuvaamiseen ja sen avulla nähdään kerralla muuttujan sijainti ja hajonta etenkin, jos vertailtavia ryhmiä on useita. Kuvaajassa laatikon sisälle jäävät kvartiiliväli eli puolet havainnoista. Keskellä oleva paksumpi viiva merkitsee mediaania. (Nummenmaa 2004, 77.) Laatikko-jana-kuvio havainnollistaa hyvin kokeellisen manipulaation onnistumista, sillä kontrolliryhmä erottautuu selvästi erillään muista ryhmistä keskiarvojen suhteen. Laatikko-jana-kuvio havainnollistaa myös poikkeavat havainnot, eli *outlierit*. Kuvassa poikkeavat havainnot on merkitty ympyröillä. Poikkeavien havaintojen tarkistaminen on tärkeää, koska ne saattavat vinouttaa regressiosuoraa ja vääristää analyysin tuloksia, sillä muutaman yksittäisen havainnon arvo voi vaikuttaa liikaa keskiarvoon. (Field 2005, 162.) Poikkeava havainto tarkoittaa yleensä kahden muuttujan mallissa sitä, että muuttuja on saanut äärimmäisiä arvoja tai monimuuttujamallissa kyseessä voi olla arvojen epätavallinen yhdistelmä. (Tapachnick & Fidell 2001, 66–67). Käyn läpi tulokset *Poikkeavat havainnot*- kappaleessa.

Kuvio 3. Laatikko-jana-kuvio pelko muuttujan hajonnasta koeryhmittäin

Etninen suvaitsevaisuus

Etnistä suvaitsevaisuutta mitattiin kyselyssä viiden kysymyksen patteristolla, jotka kartoittavat vastaajan asenteita ja uskomuksia maahanmuuttajiin liittyen: ”Suomessa on liikaa maahanmuuttajia”, ”Islam on uhka länsimaille”, ”Syntyperäisten suomalaisten tulisi olla etusijalla työsaannissa ulkomaalaisiin nähden”, ”Maahanmuutto rikastuttaa kulttuuria” ja ”Suomessa syntyneet maahanmuuttajien lapset ovat yhtä suomalaisia kuin muutkin suomalaiset”. Vastausvaihtoina oli neliportainen asteikko 1=”vahvasti eri mieltä”, 4=”vahvasti samaa mieltä”. Vastausvaihtoehto 5=”en tiedä /en halua vastata” vastaukset koodattiin puuttuviksi tiedoiksi. Lisäksi kysymysten ”Maahanmuutto rikastuttaa kulttuuria” ja ”Suomessa syntyneet maahanmuuttajien lapset ovat yhtä suomalaisia kuin muutkin suomalaiset” asteikko käännettiin, jotta se on samansuuntainen muiden kysymysten kanssa. Näistä viidestä kysymyksestä muodostettiin yksi keskiarvosummamuuttuja, puuttuvat tiedot huomioiden. Summamuuuttujan sisäinen konsistentti oli hyvä ($\alpha=0,88$). Muuttujan keskiarvo on 2,63 ja keskihajonta 0,87. Muuttujan minimiarvo on 1 ja maksimiarvo on 4.

Neuroottisuus

Persoonallisuuden piirteitä kartoitettiin kyselyssä The Big Five- typologiaan kehitetyllä Big Five Inventory- mittarilla (BFI-10). Mittari on kehitetty lyhentämään kyselytutkimuksissa vastausaikaa viidestä minuutista (BFI-44) minuuttiin. BFI-10 mittarissa on kymmenen väittämää, kustakin viidestä faktorista kaikista prototyypisimmät piirteet. Kysymykset muodostetaan siten prototyypisimmän piirteen negatiivisesta ja positiivisesta päästä. BFI-10 mittarin validoinnit osoittavat, että mittarin psykometriset ominaisuudet ovat olleet verrannollisia pidempään BFI-44 mittariin. Erityisesti neuroottisuuden osalta mittarien keskinäinen korrelaatio (0,86) on ollut viidestä faktoreista korkeimpia ekstraversion lisäksi. Lisäksi faktorianalyysin avulla on osoitettu, että tulokset ovat olleet toistettavissa otoksesta ja kulttuurista riippumatta. (Rammstedt 2007; Rammstedt & John 2007.) Neuroottisuutta mitattiin kyselyssä kahdella väittämällä: ”Olen rento ja siedän hyvin stressiä” ja ”hermostun helposti”. Vastausvaihtoehtona oli viisiportainen Likertin- asteikko 1= ”vahvasti eri mieltä” ja 5= ”vahvasti samaa mieltä”. Vastausvaihtoehto 6= ”en halua vastata” koodattiin puuttuviksi, jonka jälkeen saatiin viisiluokkainen muuttuja. Kysymyksen ”olen rento ja siedän hyvin stressiä” asteikko käännettiin. Näistä kahdesta kysymyksestä muodostettiin keskiarvomuuttuja ($\alpha=0,56$) huomioimalla puuttuvat tiedot.

Alfakerrointa voi pitää vielä kohtuullisena suhteutettuna aiempiin tutkimustuloksiin, vaikka se jäi alle yleisesti alarajana pidetyn 0,6, Vastaavia tai pienempiä alfan arvoja on saatu aiemmissa tutkimuksissa, joissa on käytetty BFI-10 mittaria. John ja Strivastava (2008, 129) saivat neuroottisuuden alfakertoimen arvoksi 0,52, vastaavasti Kiinassa alfa on saanut arvoja välillä 0,331-0,628 (Carciofo Yang, Song, Du, Zhang 2016). Metsämuuronen (2003, 394–395) muistuttaa, että alfan luotettavuuteen vaikuttaa myös otoskoko. Mikäli alfan arvo on suuri (kokoluokkaa 0,9) on sen varmuus pienelläkin otoskolla kohtuullisen suuri. Toisaalta jos alfa on alun perin matala (kokoluokkaa 0,6), sen varmuus on kuitenkin kohtuullinen, mikäli otoskoko on riittävän suuri. Koska tutkielmani aineiston otoskoko (N=2024) on suuri, voidaan alfan saamaa arvoa kuitenkin pitää kohtuullisena ja mittaria luotettavana. Laskemalla alfan luottamusväli, voidaan varmistua siitä, että alfan luottamusvälin alaraja pysyy lähellä 0,6, sillä joissain tapauksissa todellinen alfa voi olla jopa 0,3 (Metsämuuronen 2003, 388–396). Alfan 95 prosentin kriittiset pisteet saadaan kaavalla:

$$1-F_{0.975}(1-a) < \alpha < 1-F_{0.025}(1-a),$$

Missä $F_{0.975}$ on F-jakauman 97,5 prosentin arvo vapausasteilla $df_1=(n-1)$

$$\text{Ja } df_2=(n-1)(k-1)$$

$F_{0.025}$ on F-jakauman 2,5 prosentin arvo samoilla vapausasteilla

a on laskettu alfa

α on todellinen alfa populaatiossa

N on otoskoko ja k on osioiden lukumäärä mittarissa. Varsinainen lasku tapahtuu kaavoihin sijoittamalla:

$$\text{Alaraja} = 1-F_{0.975}(1-a),$$

$$\text{Yläraja} = 1-F_{0.025}(1-a)$$

Tällä laskukaavalla alfan luottamusväli on 95 prosentin todennäköisyydellä välillä 0,52 – 0,6, josta voidaan päätellä, että alfan arvo asettuu riittävän lähelle 0,6 ja näin ollen mittaria voidaan pitää kohtuullisen konsistenttina. Muuttujan kokonaisotos on 2016 ja puuttuvia tietoja oli yhteensä 8. Keskiarvo on 2,89 ja keskihajonta 1,02. Minimiarvo on yksi ja maksimiarvo 5. Taulukossa 3. on esitetty keskiarvomuuttujien kuvailevat tunnusluvut.

Taulukossa 3. Selittävien muuttujien kuvailevat tunnusluvut. (n=2024)

Muuttuja	Keskiarvo	Vaihteluväli	Havaintojen n	Keskihajonta	α
Etninen suvaitsemattomuus	2,63	1–4	2001	0,88	0,88
Neuroottisuus	2,89	1–5	2016	1,02	0,56

Yleistettu luottamus

Luottamusta ihmisiin mitattiin kyselyssä kysymyksellä: ”Voiko ihmisiin yleisesti ottaen luottaa, vai onko niin, ettei heidän suhteensa voi olla liian varovainen?” Vastausvaihtoehtoina oli seitsemänportainen asteikko 1=”Ei voi olla liian varovainen” ja 7=”Suurimpaan osaan voi

luottaa”. Vastausvaihtoehto 8= ”En tiedä/En halua vastata” koodattiin puuttuviksi. Puuttuvia tietoja oli yhteensä 22 kpl. Kokonaisotos oli 2002. Keskiarvo oli 4,69 ja keskihajonta 1,485.

Luottamus instituutioihin

Luottamusta instituutioihin kysyttiin kysymyksellä: ”Kuinka paljon luotat seuraaviin organisaatioihin ja instituutioihin?” Instituutioluottamus muodostui seuraavasta kymmenen kysymyksen patteristosta: Poliisi, oikeuslaitos, hallitus, eduskunta, tiedotusvälineet, puolustusvoimat, poliitikot, EU (Euroopan Unioni), NATO (Pohjois-Atlantin liitto) ja suojelupoliisi. Vastausvaihtoehtoina oli 7-portainen vastausasteikko, jossa 1= ”En luota lainkaan” ja 7= ”Luotan täysin”. Vastausvaihtoehdot 8= ”En tiedä/En halua vastata” ja 9= ”NA” koodattiin puuttuviksi. Kysymyksistä muodostettiin yksi keskiarvomuuttuja ($\alpha=0,90$) huomioimalla puuttuvat tiedot. Muuttujan kokonaisotos oli 2017 ja puuttuvia tietoja oli 7 vastaajalta. Keskiarvo oli 4,25 ja keskihajonta 1,142.

Oikeistopopulismin kannatus

Vastaaajan puoluekannatusta kysyttiin kysymyksellä: ”Mitä puoluetta lähinnä koet olevasi?” Vastausvaihtoehdot 49= ”En tiedä, en halua vastata” ja 50= ”NA” ”koodattiin puuttuviksi. Alkuperäisen muuttujan kokonaisotos oli 1909 ja puuttuvia tietoja oli 115 vastaajalta. Kaikista vastaajista Perussuomalaisia lähinnä koki olevansa 8,7 prosenttia ($n=177$). Perussuomalaisten kannattajia on kyselyyn vastanneissa siis melkein puolet vähemmän, kun lukua verrataan vuoden 2015 eduskuntavaalien kannatuslukemiin. Perussuomalaisten kannatus oli 17,7 prosenttia koko Suomen osalta. (Tilastokeskus 2017.) Verrattuna vuoden 2015 kannatuslukemaan, aineisto ei siis edusta kovin hyvin Suomen populaatiota. Toisaalta on mahdollista, että kahden vuoden aikana kannatuksessa on tapahtunut muutoksia. Jotta muuttuja voitiin sisällyttää analyyseihin, siitä muodostettiin kaksiluokkainen dummy-muuttuja koodamalla analyysivaiheessa: 0= muut puolueet, 1= Perussuomalaisten kannatus.

Ikä ja sukupuoli

Ikä-muuttujan keskiarvo oli 49,64 ja keskihajonta 17,06. Vastajien Ikä vaihteli 16 vuodesta 79 vuoteen. Kyselyyn vastanneiden naisten keski-ikä oli 45,99 vuotta ja miesten 47,36 vuotta. Verrattaessa tuloksia koko Suomen väestöön, voidaan havaita, että kyselyyn vastanneiden ikäjakauma on vinoutunut painottuen iäkkäämpiin vastaajiin. Vuonna 2016 naisten keski-ikä vuonna oli 43,8 vuotta ja miesten 41,1 vuotta (Tilastokeskus 2017).

Vastaajan sukupuolta kysyttiin alkuperäisessä aineistossa ”sukupuolesi”? Ja vastausvaihtoehtoina oli 1=”nainen” ja 2=”mies”. Muuttujan kokonaisotos oli 2023 vastaajaa ja puuttuvia oli 1. Naisia vastaajista oli 57,2 prosenttia (n=1157) ja miehiä oli 42,8 prosenttia (n=866). Vuonna 2016 Suomessa oli naisia 50,7 prosenttia ja miehiä vastaavasti 49,3 prosenttia. Myös naisten osuus on siis aineistossa ylliedustettuna.

Koulutus

Koulutusta kysyttiin kysymyksellä ”Mikä on korkein suorittamasi tutkinto?”. Vastausvaihtoehtoja oli yhteensä viisi: 1=”Korkeintaan keskikoulu tai peruskoulu”, 2=”Lukio, Ylioppilas- tai ammatillinen tutkinto”, 3=”Opistotutkinto”, 4=”Alempi korkeakoulututkinto”, 5=”Ylempi korkeakoulututkinto”. Vastausvaihtoehto 6=”En tiedä/En halua vastata” koodattiin puuttuviksi tiedoiksi. Tämän jälkeen muuttujasta muodostettiin kaksiluokkainen dummy-muuttuja, koodaamalla vastaajat kahteen kategoriaan 0= ”muu”, 1=”Ylempi korkeakoulututkinto”. Käytin tätä kategorisointia perustuen viralliseen tilastokeskuksen (2017) vastaavaan jaotteluun. Verrattuna tilastokeskuksen jaotteluun, aineiston kategoriat ”alempi” ja ”ylempi korkeakoulututkinto” ovat siinä mielessä ongelmallisia, että ei ole täyttä varmuutta mihin vastaaja on itsensä luokitellut, mikäli hänellä on esimerkiksi yliopiston kandidaattitutkinto. Tämän vuoksi jaottelu sisältää riskin siitä, että ylemmässä korkeakoulututkinnossa ei ole välttämättä mukana kaikki yliopistotutkinnon suorittaneet.

Muuttujan kokonaisotos oli 1950 ja puuttuvia tietoja oli 74. Vastaajista 10 prosentilla on ylempi korkeakoulututkinto. Kun lukua vertaillaan koko Suomen väestön koulutustasoon, havaitaan, että kyselyyn osallistuneet ovat hieman matalammin koulutettuja. Vuonna 2015 yhteensä 14,6 prosentilla oli suoritettuna yliopistotutkinto. (Tilastokeskus 2017).

Taulukko 4. Yhteiskunnallisten ja sosiodemografisten muuttujien kuvailevat tunnusluvut.

Muuttuja	Keskiarvo	Vaihteluväli	Havaintojen n	%	Keskihajonta	α
Yleistetty luottamus	4,69		2002		1,485	0,9
Instituutioluottamus	4,25		2017		1,142	
Perussuomalaisten kannatus			177	8,7		
Ikä	49,64		2024		17,057	
Sukupuoli						
mies			866	42,8		
nainen			1157	57,2		
Koulutus						
Ylempi korkeakoulu			202	10		
Muu (lukio, opisto, alempi korkeakoulu)			1748	86,4		

Katoanalyysi

Puuttuvat tiedot saattavat aiheuttaa ongelmia suuressakin aineistossa, mikäli kato on systemaattista. Kadon systemaattisuus onkin yleensä vakavampi ongelma, kuin itse puuttuvien tietojen lukumäärä ja siitä syystä sitä tulee testata tarkemmin. Aineistossa satunnaisesti esiintyvät puuttuvat tiedot eivät tuota niin suuria ongelmia, verrattuna tilanteeseen, jossa paljon puuttuvia vastauksia kohdistuu yhteen muuttujaan. Suurissa aineistoissa alle viiden prosentin vastauskato ei aiheuta suuria ongelmia ja silloin ei ole tulosten kannalta suurta merkitystä mitä menettelyä puuttuvien tietojen käsittelyssä noudatetaan jatkossa. (Tapachnich & Fidell 2001, 58–59).

Katoanalyysi suoritettiin SPSS-ohjelmistolla. Katoanalyysin avulla pystytään selvittämään, onko kato systemaattista vai satunnaista. Testaaminen tapahtuu T-testin avulla, joka selvittää onko vastauskato yhteydessä muihin muuttujiin niiden muuttujien kohdalla, joissa puuttuvien vastausten määrä ylittää viiden prosentin rajan. (Tapachnich & Fidell 2001, 59.) Puuttuvia vastauksia oli eniten puoluekannatusta mittaavassa muuttujassa (6 %). Vastaajien poistaminen aineistosta on kuitenkin ongelmallista etenkin silloin, kun kyseessä on koeasetelma, koska vastaajat on jaettu keskenään samankokoisiin koeryhmiin ja silloin yhdenkin vastaajan poistaminen pienentää ryhmäkokoja ja vaatii jonkinlaista tasapainotusta ryhmien koossa. (Em. 59.) T-testin tulos oli merkitsevä ($p=0,035$), mutta lähempi tarkastelu osoitti kuitenkin, että ainoastaan yksi vastaaja oli jättänyt vastaamatta sekä ikää, että puoluekannatusta mittaaviin kysymyksiin. Muiden muuttujien välistä testausta ei suoritettu, koska puuttuvien vastausten määrä jäi niissä alle viiden prosentin.

Alun perin mukana ollut vastaajan vuosituloja mittaava muuttuja osoittautui puuttuvien tietojen analyysissä ongelmalliseksi. Puuttuvia tietoja oli kyseisen muuttajan kohdalla yhteensä 14 prosenttia. Tuloja koskevien kysymysten ja asenteita mittaavien väittämien välillä on havaittu yhteys niillä vastaajilla, jotka kieltäytyvät kertomasta tulojaan. Näiden vastaajien poistaminen aineistosta voi siitä syystä vääristää asenteita koskevia tuloksia. Vuosituloja koskevat puuttuvat tiedot tulisikin siitä syystä korvata esimerkiksi arvioimalla (*imputointi*) mihin tuloluokkaan vastaaja kuuluu, jotta asenteita koskevat vastaukset saadaan pidettyä aineistossa mukana. Imputoiminen vaatii tutkijalta kuitenkin huomattavaa kokemusta eikä se välttämättä ole mielekästä, mikäli puuttuvia tietoja on paljon. (Tapachnich & Fidell 2001, 58–59.) Lisäksi todettiin, että vuositulojen ja selitettävän muuttujan välinen korrelaatio, oli heikko eikä tilastollisesti merkitsevä ($r = -0,045$, $p > 0,05$), joten näistä syistä muuttuja päädyttiin jättämään analyysien ulkopuolelle.

Poikkeavat havainnot

Kuvion 3. laatikko-janassa-kaaviossa näkyvien poikkeavien havaintojen lähempi tarkastelu osoittaa, että poikkeamat ovat todellisia ja johtuvat vastausasteikon käytöstä. Kaikki vastaajat ovat tärkeitä analyysien kannalta. Poikkeavat havainnot eivät aina vinouta regressiosuoraa, sen vuoksi poikkeavien havaintojen poistaminen aineistosta suoralta kädeltä ei ole mielekästä. Sen sijaan poikkeavien havaintojen vaikutuksia regressiosuoraan tulee testata. Yhden poikkeavan havainnon vaikutusta koko regressiosuoraan voidaan tutkia tarkemmin Cookin etäisyyden avulla (Cook & Weisberg 1982). Cook ja Weisberg ehdottavat maksimi raja-arvoksi yhtä. Tämän yli menevät arvot saattavat vinouttaa regressiosuoraa merkittävästi (Field 2005, 164–165).

Suoritin Cookin etäisyysmittauksen ja yksikään poikkeavista havainnoista ei ylittänyt yhtä. Mahalanobisin etäisyys mittaa poikkeavien havaintojen etäisyyttä havaintojen keskiarvosta. Mahalanobisin etäisyyden ei ole olemassa mitään tarkkaa raja-arvoa, mutta Bernett ja Lewis (1978) ehdottavat raja-arvoja, jotka on suhteutettu otoskokoön ja muuttujien lukumäärään. Yli 500 otoskoossa ja viiden muuttujan mallissa raja-arvoksi esitetään 25, jonka ylittävät arvot saattavat tuottaa ongelmia. Yksikään poikkeavista havainnoista ei ylitä myöskään suositeltua Mahalanobisin raja-arvoa, joten päädyin pitämään havainnot mallissa.

7.4 Tilastolliset analyysimenetelmät

7.5 Riippumattomien otosten varianssianalyysi

Tarkasteltaessa koe- ja kontrolliryhmien välisiä keskiarvoja taulukosta 1. voitiin havaita, että keskihajonnat ovat melko suuria ja keskiarvojen erot koeryhmien välillä melko pieniä. Pelkkä keskiarvojen vertailu ei siis vielä riitä kertomaan onko ryhmien keskiarvojen välillä tilastollisesti merkitseviä eroja, vaan ryhmien välisten erojen merkitsevyys on todettava jollakin tilastollisella testillä. Riippumattomien otosten varianssianalyysia, eli ANOVA (*analysis of variance*) käytetään arvioimaan eroavatko useamman kuin kahden ryhmän keskiarvot toisistaan tilastollisesti merkitsevällä tavalla. Varianssianalyysissä tarkastellaan jokaisen ryhmän sisäistä varianssia, sekä ryhmien välistä varianssia. Mitä suurempi hajonta on, sitä suurempi täytyy keskiarvojen erotuksen olla, jotta ryhmien väliset erot ovat tilastollisesti merkitseviä. Myös otoskoko vaikuttaa keskiarvojen tilastolliseen merkitsevyyteen. Kun otos on suuri, otoskeskiarvot ovat keskimäärin lähempänä populaation odotusarvoa. (Nummenmaa 2004, 160–173.)

Varianssianalyysi asettaa melko tiukkoja esivaatimuksia, jotta tuloksesta saadaan luotettava. Niin kuin muutkin parametriset testit, myös varianssianalyysi edellyttää, että otos on poimittu normaalisti jakautuneesta populaatiosta, mutta varianssianalyysi on robusti menetelmä ja suurissa aineistoissa, normaalisuussäännön rikkoutuminen ei yleensä muodostu ongelmaksi. Riippuvan muuttujan on lisäksi oltava vähintään kvantitatiivinen ja välimatka-asteikollinen ja riippumattoman muuttujan laatueroasteikollinen. Vertailtavien ryhmien tulee lisäksi olla toisistaan riippumattomia, kooltaan suurempia kuin 20 ja keskenään samansuuruisia. Tosin harvoin on mahdollista saada kaikista ryhmistä saman verran havaintoja. (Nummenmaa 2004, 182.) Koska edellä esitetyt vaatimukset täyttyvät aineistoni osalta, on mahdollista käyttää parametristä testiä.

Kun testataan ryhmien välisiä keskiarvoeroja *Levenen testi* testaa hypoteesia, jonka mukaan ryhmien varianssit ovat yhtä suuret. Testituloksen p-arvo kertoo tilastollisen merkitsevyyden. Tilastollisen merkitsevyydestä kohdalla on yleisesti käytössä seuraavat termit ja p-arvot: tilastollisesti melkein merkitsevä ($p < 0,05$), tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,01$) ja tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p < 0,001$) (Valli 2001, 71.) P-arvojen, eli havaittujen merkitystasojen avulla pyritään arvioimaan hypoteesin paikkansapitävyys. Yleisesti tutkimuksessa asetetaan kaksi hypoteesia; H_0 , eli nollahypoteesi olettaa, että jonkun ilmiön esiintyminen on johtunut

sattumasta eikä sitä esiinny koko populaatiossa. H_1 , eli vaihtoehtoinen hypoteesi olettaa, että tutkittava ilmiö esiintyy koko populaatiossa ja tulokset ovat yleistettävissä. Vain toinen hypoteeseista jää voimaan. P-arvo siis kertoo sen, millä todennäköisyydellä vaihtoehtoinen hypoteesi on väärä. P-arvon ollessa lähellä ykköstä, todennäköisemmin nollahypoteesi jää voimaan. Vastaavasti taas p-arvon ollessa lähellä nollaa, vaihtoehtoinen hypoteesi on todennäköisemmin oikein. (Nummenmaa 2004, 135–137.)

Koska varianssianalyysi tutkii vain sitä ovatko ryhmien keskiarvot samoja, tarvitaan tueksi post-hoc testiä, jonka avulla saadaan selville mitkä ryhmät eroavat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi. Post-Hoc testi käy läpi jokaisen ryhmän pareittain ja tarkastaa näiden väliset erot. Post hoc -testi valitaan sen mukaan, onko perusjoukossa ryhmien varianssit yhtä suuria vai eri suuria. Levenen testistä saamani p-arvo on 0,014, joka tarkoittaa tilastollisesti merkitsevää tulosta ($<0,05$). Tämän perusteella voidaan päätellä, että ryhmien varianssit ovat eri suuria. Tässä tapauksessa voidaan valita joko Dunnetin T3 tai Tamhanen T2 post hoc testi. Post hoc testin parivertailujen p-arvojen tarkastelu kertoo minkä ryhmien välillä on tilastollisesti merkitseviä eroja. (Metsämuuronen 2003, 650–651.) Käyn varianssianalyysin tulokset tarkemmin läpi seuraavassa luvussa.

7.6 Lineaarinen regressioanalyysi

Koska tutkielmani tavoitteena on tarkastella muuttujien välisiä yhteyksiä, sekä pyrkiä ennustamaan valituilla selittäväillä muuttujilla selitettävää muuttujaa, olen valinnut toiseksi analyysimenetelmäksi lineaarisen regressioanalyysin. Regressiomenetelmä perustuu matemaattiseen malliin, jossa x-muuttujien arvojen avulla voidaan ennustaa henkilön y-muuttujan pisteet. (Nummenmaa 2004, 297.) Lineaarisuus tarkoittaa, että selitettävän ja selittävän muuttujien välillä vallitsee suoraviivainen yhteys. (Jokivuori & Hietala 2007, 40–41.) Tätä X:n ja Y:n riippuvuuden voimakkuutta voi ilmaista korrelaatiokertoimella (Töttö 2012, 249.) Regressioanalyysi paljastaa muuttujien välisen lineaarisen yhteyden, mutta ei vielä kerro yhteyden kausaalisuudesta. Muuttujien välinen yhteys voi olla näennäinen, eli johtua muista tekijöistä, joita ei ole mitattu. Kausaalisen yhteyden todentamiseen ei siksi riitä pelkkä tilastollinen analyysi, vaan tarvitaan kokeellista tutkimusasetelmaa. (Tapachnick & Fidell 2001, 114.)

Lineaarisen regressiomallin ihanteena on, että selittävät x-muuttujat ja selitettävä y-muuttuja korreloivat vahvasti keskenään, mutta x-muuttujat eivät korreloi toistensa kanssa. Tavoitteena

on löytää mahdollisimman pieni määrä x-muuttujia, jotka kykenevät itsenäisesti ennustamaan y-muuttujan vaihtelua. Oleellisten muuttujien valitseminen malliin edellyttääkin tutkijalta yleensä myös taustateoriaan ja kirjallisuuteen perehtymistä, sekä residuaalien, eli jäännöstermien normaalisuuden ja homoskedastisuuden tarkastelua. Jäännöstermi tarkoittaa riippuvan muuttujan havaittujen ja ennustettujen arvojen välistä erotusta, eli toisin sanoen mallin selittämättä jäänyttä osaa. (Tapachnich & Fidell 2001, 116, 119–122.) Mitä suurempi tuo jäännöstermin osuus on, sitä huonommin malli on toiminut kyseisen havainnon kohdalla. Vastaavasti jäännöstermin saadessa arvon nolla, ennustettu ja havaittu arvo ovat samat, jolloin mali on toiminut täydellisesti. (Nummenmaa 2004, 298.) Jäännöstermien tulee olla normaalisti jakautuneita ja niiden varianssi on tasaisesti jakautunut eli *homoskedastinen*. Tapaukset, joiden jäännöstermi on suuri, kutsutaan *outliereiksi*, eli poikkeaviksi havainnoiksi. (Tapachnich & Fidell 2001, 116, 119–122.)

Muuttujien voimakasta (0,90 tai yli) keskinäistä korrelaatiota kutsutaan multikollineaarisuudeksi. Singulaarisuus tarkoittaa, että y-muuttujat sisältävät keskenään samaa tietoa, jolloin todellinen y-muuttujien määrä on vähäisempi ja mallissa on turhia muuttujia mukana. (Tapachnich & Fidell 2001, 82–83.) Multikollineaarisuutta voidaan tutkia SPSS-ohjelmistossa Tolerance- ja VIF- (*variation inflation factor*) -indeksien avulla. Mitä vähemmän selittävät muuttujat korreloivat keskenään, sitä lähempänä indeksien arvot ovat lähellä yhtä. Kun multikollineaarisuus kasvaa, Tolerance-arvo pienenee ja VIF-arvo kasvaa. Tolerance-arvon lähestyessä arvoa 0,2 ja VIF- arvon ylittäessä arvon 4, voidaan puhua suuresta multikollineaarisuudesta. (Jokivuori & Hietala 2007, 50.) Tarkastelemalla selittävien muuttujien saamia Tolerance- ja VIF-arvoja (liite) voidaan havaita, että ne poikkeavat suositellusta raja-arvosta yksi, mutta minkään muuttujien kohdalla, ne eivät nouse kuitenkaan ongelmallisen suureksi.

Linearisessa regressiomallissa selittäviä muuttujia voi periaatteessa olla kuinka monta hyvänsä, mutta usein ei ole mielekäästä ottaa mukaan yli kymmentä muuttujaa. Monen selittäjän malli toimii samalla tavoin, kuin yhden selittäjän malli, mutta selitettävän muuttujan arvojen ennustamiseen käytetään useampaa muuttujaa. (Nummenmaa 2004, 302–303.) Mikäli muuttujien välillä vallitsee muita kuin lineaarisia yhteyksiä, kuten käyräviivaisia, malli ei toimi välttämällä parhaalla mahdollisella tavalla, mutta niidenkin muuttujien lisääminen malliin on mahdollista. Yhteyden tyyppi tarkistetaan sirontamatriisin avulla ennen regressiomallin muodostamista. Normaalijakaumaoletuksesta voidaan tinkiä myös lineaarisen regressiomallin kohdalla aineiston koon ollessa hyvin suuri. (Nummenmaa 2004, 303.) Malliin valittavien

selittävien muuttujien tulisi olla jatkuvia muuttujia, mutta luokittelu- ja järjestysasteikollisia muuttujia voidaan sisällyttää analyysiin, luomalla niistä kaksiluokkaisia dummy-muuttujia. (Jokivuori & Hietala 2007, 40–41.) Tutkielmani selitettävä ja tärkeimmät selittävät muuttujat ovat jatkuvia muuttujia ja luokitteluasteikollisista kontrollimuuttujista olen tehnyt kaksiluokkaisia dummy-muuttujia. Myös muut edellä esitetyt tärkeät vaatimukset toteutuvat, joten lineaarinen regressioanalyysi soveltuu hyvin analyysimenetelmäksi ja sen muodostamista voidaan jatkaa.

Regressiomallin muodostaminen

Regressioanalyysin muodostaminen jakaantuu kolmeen vaiheeseen. Ensin tutkija valitsee malliin mukaan tulevat muuttujat, joista yksi tai useampi on selitettävä muuttuja ja muut selittäviä muuttujia. Seuraavaksi toteutetaan itse regressioanalyysi parhaimmalla havaitulla tavalla ja lopuksi tehdään mallille diagnostiset tarkastelut. Tämä pitää sisällään edellä esitetyn jäännöstermien tarkastelun. Regressioanalyysia käytettäessä on tavoitteena muodostaa rakenteeltaan mahdollisimman yksinkertainen teoreettisesti mielekäs malli, joka on selitysasteeltaan mahdollisimman korkea. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että malli tulee olla teoreettisesti johdettavissa tutkimuksen taustateoriasta. (Nummenmaa 2004, 304–305.) Regressioanalyysin muodostamiseen on kolme eri tapaa, jolla muuttujat voidaan lisätä malliin: enter (*standard multiple*), hierarkkinen (*sequential* tai *blockwise entry*) ja askeltava (*stepwise*). Tutkijan määrittelemissä malleissa, eli enterissä ja hierarkkisessa mallissa tutkija valitsee malliin muuttujat itse teoreettisesti perustellen. Enter-mallissa kaikki valitut muuttujat syötetään malliin pakotetusti kerralla. Jokaisen yksittäisen selittävän muuttujan vaikutusta malliin arvioidaan, niin että muiden vaikutus on kontrolloitu. (Tapachnick & Fidell 2001, 131–133; Field 2005, 160).

Myös hierarkkisessa (*sequential* tai *blockwise entry*) mallissa tutkija valitsee aiempiin tutkimustulosten pohjalta muuttujat, mutta niiden lisäksi myös järjestyksen, jossa muuttujat tuodaan malliin. Hierarkkisessa mallissa muuttujat voidaan tuoda malliin yksitellen tai tietyissä ennalta valituissa blokeissa. Jokaista yksittäistä muuttujaa tai muuttujien blokkia voidaan arvioida sen mukaan mitä se omalla askeleellaan lisää malliin. Suositus on, että muuttujien tuominen malliin noudattaisi tärkeysjärjestystä niin, että teorian mukainen tärkein selittävä muuttuja tuotaisiin ensin malliin. (Tapachnick & Fidell 2001, 131–133; Field 2005, 160).

Askeltavaa (*stepwise*) mallia kutsutaan myös tilastolliseksi malliksi ja kuvaakin hyvin mallin toimintatapaa. Askeltavassa mallissa muuttujien valinta ja järjestys perustuu puhtaasti

tilastollisuuteen. Tavoitteena on ainoastaan löytää aineistoon tilastollisesti sopivin malli, mutta menetelmä ei ota lainkaan huomioon taustateorioita. (Nummenmaa 2004, 306–307.)

Kerrointen tulkinta

Aloitetaan tulosten analyysin korrelaatiokerrointen tarkastelulla. *Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokerroimella* eli korrelaatiokerroin, r on yleisimmin käytetty muuttujien välisen yhteyden voimakkuutta kuvaava mittari ja muodostaa perustan monimuuttujamalleille (Tapachnick & Fidell 2001, 53). Koska korrelaatiokerroin on parametrinen kerroin, muuttujien tulisi olla normaalisti jakautuneita, välimatka-asteikollisia ja havaintojen määrän tulisi mielellään ylittää 100. Korrelaatiokerroimen arvo on aina -1 ja 1 välillä. (Nummenmaa 2004, 267.) Korrelaatiokerroin tarkoittaa, että mitä voimakkaampi yhteys muuttujien välillä vallitsee, sitä lähemmäksi yhtä arvo nousee. Miinusmerkki kertoo negatiivisesta yhteydestä, eli toisen arvon kasvaessa toinen laskee. (Valli 2001, 60–61). Jos arvo on lähellä nollaa, voidaan muuttuja poistaa kokonaan mallista (Nummenmaa 2004, 309). Ihmistieteellisten tutkimusten korrelaatiot ovat usein tilastotieteen näkökulmasta varsin vaatimattomia. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa kuitenkin 0.20–0.40 korrelaatio on jo erittäin hyvä. (Jokivuori & Hietala 2007, 37.)

Tarkastelemalla regressiomallin F-testin tulosta, voidaan päätellä selittävätkö malliin valitut muuttujat lainkaan selitettävän muuttujan vaihtelua. F-testin p-arvo kertoo selittävätkö mallin ennustajat selitettävän muuttujan vaihtelua tilastollisesti merkittävällä tavalla. Tilastollisesti merkitsevä p-arvo voidaan tulkita niin, että malli soveltuu aineistoon (Jokivuori & Hietala 2007, 46.) Regressiokerroimen B avulla voidaan tarkastella yksittäisten muuttujien selitysvoimaa ja samalla mallin toimivuutta. Regressiokerroin ilmaisee kuinka paljon kukin x -muuttuja yksinään selittää y -muuttujan vaihtelusta. Kun regressiokerroin saa positiivisen arvon, myös y -muuttujan arvot muuttuvat samansuuntaisesti. Vastaavasti negatiivinen kerroin tarkoittaa, että x - ja y -muuttujien arvot muuttuvat päinvastaisiin suuntiin, jos toinen kasvaa, toinen pienenee. (Nummenmaa 2004, 309.) Standardoitu regressiokerroin β taas mahdollistaa regressiokerroimien keskinäisen vertailun huolimatta muuttujien erilaisista mitta-asteikoista. Kun muuttujat ovat standardoitu, muuttujat saavat keskiarvon 0 ja keskihajonnan 1. (Nummenmaa 2004, 310.)

Regressiomallin toimivuuden arvioinnissa apuna käytetään multippelikorrelaatiokerrointa R ja sen neliötä. Mallin selitysaste R^2 on regressiomallin selitysaste, joka kertoo, kuinka paljon valitulla mallilla voidaan kuvata selitettävän muuttujan vaihtelua. R^2 luku vaihtelee aina

nollasta yhteen. Mitä lähemmäksi yhtä päästään, sitä paremmin mallilla voidaan kuvata selitettävän muuttujan vaihtelua. Jos kerroin on lähellä nollaa, ei malli kuvaa lainkaan selitettävän muuttujan arvojen vaihtelua. Yhteiskunta- ja ihmistieteissä on tavanomaista, että kovin korkeisiin selitysasteisiin ei päästä. Yleisesti ottaen yli 30 prosentin selitysaste on jo erittäin hyvä. (Jokivuori & Hietala 2007, 4–46.) Seuraavaksi tulee tarkastella jäännöstermien jakaumaa sirontakuvion avulla, sillä koko regressiomalli perustuu jäännöstermeihin. Jäännöstermien tulisi olla mahdollisimman pieniä, eli lähellä nollaa ja satunnaisesti ja normaalisti jakautuneita. Mikäli nämä kriteerit eivät täyty, mallia voidaan tässä tapauksessa korjailla esimerkiksi poistamalla muuttujia mallista ja tutkia paranisiko jakauma tällä menettelyllä. Menettely saattaa kuitenkin laskea mallin selitystasetta ja nostaa jäännöstermien itseisarvoa. Toimivan regressiomallin muodostaminen vaatii tutkijalta tasapainoilua näiden kahden välillä. (Nummenmaa 2004, 311–313.)

Tarkistin molempien regressiomallien poikkeavat havainnot, eli outlierit. Mahalanobisin etäisyyden tarkastelu paljasti, että äärioikeistokoeryhmässä kaksi havaintoa ylittivät suositellun raja-arvon 25. Havainnot saivat arvot 29,08 ja 26,29. Suoritin samat tarkastelut myös Isis-koeryhmälle. Tarkastelussa löytyi kolme poikkeavaa havaintoa, joiden arvot olivat 26,71, 25,53 ja 25,17. Kävin läpi kaikki havainnot yksitellen, enkä löytänyt mitään merkittäviä epätavallisia tai ristiriitaisia arvojen kombinaatioita muuttujien välillä. Nummenmaa (2004, 153) suosittelee pitämään poikkeavan havainnon aineistossa, mikäli poikkeaman syytä ei pystytä täysin todentamaan. Kaikki vastaajat ovat tärkeitä analyysien kannalta, joten päädyin pitämään ne malleissa mukana.

Regressiomallien jäännöstermien sirontamatriisit ovat esitettynä liitteissä 5. ja 6. ISIS-ryhmän sirontamatriisista (Liite 5.) nähdään, että jäännöstermit muodostavat melko hyvin suorakulman muotoisen kuvion ja arvot pysyvät sallitun $-3 +3$ välillä. (Tapachnick & Fidell 2001, 157, 73). Vinous- ja huipukkuuskertoimet ($-0,286$ vinous, $-0,008$ huipukkuus) viittaavat siihen, että jakauma on hieman oikealle vino. Tästä syystä tarkistin normalisuuden Kolmogorov-Smirnovin normalisuustestillä, jonka tulos oli merkitsevä ($p=0,005$) joka tarkoittaa, että jäännöstermit eivät ole normaalijakautuneita, mutta koska aineisto on suuri ei normalisuuden rikkoutuminen muodostu suureksi ongelmaksi. Koska normalisuusoletus rikkoutui, tarkistin vielä jäännöstermien homoskedastisuuden Koenkerin (1981) testillä (Lyon & Tsai 1996, 339; makron asennus: <https://www.youtube.com/watch?v=dJFAkPLrbx4>), joka ei oleta normalisuutta. Testin tulos ei ollut merkitsevä ($p=0,061$), joten testituloksen perusteella voitiin todeta, että jäännöstermit ovat homoskedastisia.

Suoritin samat tarkastelut myös toiselle mallille. Liitteessä 6. on esitettyä äärioikeistomallin jäännöstermien sirontamatriisi ja normaalijakauma. Vinous- ja huipukkuuskertoimien (-0,202 vinous, -0,247 huipukkuus) vuoksi suoritin Kolmogorov-Smirnovin normaalisuustestin ja tulos oli jälleen merkitsevä ($p=0,023$). Koenkerin (1982) testituloksen ($p=0,073$) mukaan myös toisen mallin residuaalit ovat homoskedastisia. Seuraavassa luvussa käyn läpi analyysien tulokset.

8 TULOKSET

8.1 Varianssianalyysin tulokset

Koska varianssianalyysissa saamani Levenen testitulokset on alle 0,05 ($p=0,001$), voidaan nollahypoteesi hylätä ja todeta, että koeryhmien varianssit olivat eri suuria. Tällöin voidaan käyttää ryhmien keskiarvojen parivertailuun joko Dunnettin tai Tamhanen testiä. ANOVA:n tulos oli merkitsevä ($p<0,001$), joten se kertoo, että joidenkin ryhmien välillä on eroja keskiarvoissa. Tarkastelin *Dunnettin T3* Post-Hoc parivertailutestin avulla ryhmien välisiä eroja. Kotikutoisen ja muualta tulevan jihadistiryhmän keskiarvojen välillä ei ollut absoluuttisesti lainkaan tilastollisesti merkitsevää eroa ($p=0,999$). Tästä syystä oli perusteltua yhdistää jihadistiryhmät yhdeksi ryhmäksi. Muutoksen jälkeen ryhmiä oli kolme: 1.= ISIS-ryhmä (eli kotikutoinen ja muualta tuleva jihadistiryhmä), 2= kotimainen äärioikeistoryhmä, sekä 3=kontrolliryhmä. Muutoksen jälkeen suoritin uudella kolmeluokkaisella muuttujalla edellä mainitut testaukset uudelleen. Levenen testituloksen ($p<0,05$) mukaan valitsin jälleen Dunnettin T3 Post-Hoc parivertailun. Erot reaktioissa kontrolliryhmän ja molempien koeryhmän välillä olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä ($p<0,001$). Myös ero Isis-ryhmän ja äärioikeistoryhmän välillä oli tilastollisesti merkitsevä ($p=0,014$).

8.2 Muuttujien väliset korrelaatiot

Taulukossa 5. on esitettyä muuttujien väliset korrelaatiot, kun valittuna on ISIS-aiheisen uutisen lukeneet ryhmät. Muuttujien väliset korrelaatiotarkastelut osoittavat heti alkuun sen, että tilastotieteen näkökulmasta ne eivät ole kovin voimakkaita. Pelko korreloi voimakkaimmin sukupuolen kanssa ($r=-0,273$) negatiivisesti ja tilastollisesti erittäin merkitsevästi. Eli naissukupuoli ja pelko ovat yhteydessä toisiinsa. Suvaitsemattomuus ja pelko ($r=0,15$) korreloivat ISIS-ryhmässä seuraavaksi voimakkaimmin ja tilastollisesti erittäin merkitsevästi. Seuraavaksi voimakkain negatiivinen ja tilastollisesti erittäin merkitsevä korrelaatio on yleisen ihmisten välisen luottamuksen ja pelon välillä ($r=-0,129$). Eli luottamus ihmisiin on yhteydessä vähäisempään pelkoon. Neuroottisuuden ja pelon välinen korrelaatio on positiivinen ($r=0,114$) ja tilastollisesti erittäin merkitsevä. Pelko ja instituutioluottamus korreloivat heikon positiivisesti ($r=0,024$), mutta korrelaatio ei ole tilastollisesti merkitsevä. Pelko ja koulutus korreloivat heikon negatiivisesti, eli matalampi koulutus on yhteydessä korkeampaan pelkoon, mutta korrelaatio ei ole tilastollisesti merkitsevä. Perussuomalaisten kannatuksen ja pelon

välinen korrelaatio jää heikon positiiviseksi ($r=0,049$) eikä ole tilastollisesti merkitsevä. Korrelaation suunnasta voidaan kuitenkin päätellä, että puolueen kannatus on yhteydessä pelkoon. Ikä ja pelko korreloivat heikon negatiivisesti, mutta ei tilastollisesti merkitsevästi ($r=-0,04$). Korrelaation suunta viittaisi kuitenkin siihen, että jossain määrin aineistossa nuorempi ikä on yhteydessä vähäisempään pelkoon.

Voimakkaimmat korrelaatiot ovat yleistetyn luottamuksen ja instituutioluottamuksen välillä ($r=0,44$), sekä perussuomalaisten kannatuksen ja suvaitsemattomuuden välillä, jotka korreloivat niin ikään positiivisesti ja tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($r=0,318$). Ne ei kuitenkaan nouse ongelmallisen suureksi ($r<0,50$) eivätkä näin ollen aiheuta multikollineaarisuutta (Esim. Nummenmaa 2004, 278).

Taulukko 5. Muuttujien väliset korrelaatiot ISIS-uutisen nähneet ryhmät (n=1050)

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Pelko	1,000							
2. Sukupuoli ^a	,273**							
3. Ikä	-0,040	0,085**						
4. Koulutus ^b	-0,002	0,022	-0,028					
5. Suvaitsemattomuus	0,150**	0,107**	-0,042	-0,109**				
6. Neuroottisuus	0,114**	-0,095**	-0,185**	-0,020	0,078**			
7. Luottamus ihmisiin	-,129**	-0,014	0,145**	0,030	-0,323**	-0,189**		
8. Instituutioluottamus	0,024	-0,023	0,124**	0,051	-0,317**	-0,078**	0,404**	
9. Perussuomalaisten kannatus ^c	0,049	0,130**	-0,077**	-0,032	0,318**	0,047	-0,195**	-0,191**

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$.^a sukupuoli: 1= nainen, 2= mies, ^b koulutus: 0= muut (peruskoulu, opisto, lukio, alempi korkeakoulututkinto) 1= ylempi korkeakoulututkinto, ^c Perussuomalaisten kannatus: 0= muu puolue, 1= perussuomalaisten kannattaja

Taulukossa 6. on esiteltyä muuttujien väliset korrelaatiot kotimaisen äärioikeistoutisen lukeneiden osalta. Selitettävän muuttujan ja sukupuolen välinen negatiivinen korrelaatio ($r=-0,291$) säilyy edelleen voimakkaimpana ja on tilastollisesti erittäin merkitsevä, eli naissukupuoli on yhteydessä pelkoon myös ryhmässä, jotka ovat lukeneet oikeistoradikaalin uutisen. Mielenkiintoinen muutos korrelaatioissa tapahtuu neuroottisuuden osalta. Neuroottisuuden ja pelon välinen korrelaatio vahvistuu ($r=0,219$) oikeistoradikaaliryhmässä ja on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Eli neuroottisuus on vahvemmin yhteydessä pelkoon luettaessa kotimaisesta terrorismista kertovaa uutista. Yleistetty luottamus ja pelko korreloivat negatiivisesti ($r=-0,186$) ja tilastollisesti erittäin merkitsevästi. Luottamus ihmisiin on jälleen yhteydessä matalampaan pelkoon. Etnisen suvaitsevaisuuden ja pelon välinen korrelaatio ($r=0,149$) on positiivinen ja tilastollisesti erittäin merkitsevä kuitenkin myös tässä ryhmässä, mutta heikompi kuin ISIS-ryhmässä. Ikä ei korreloi tilastollisesti merkitsevästi pelon kanssa ja korrelaatio on heikko negatiivinen ($r=-0,025$). Sen sijaan koulutus ja pelko korreloivat heikosti negatiivisesti ($r=-0,076$) ja tilastollisesti merkitsevä. Eli matalampi koulutus on yhteydessä korkeampaan pelkoon.

Kaikkien korrelaatioiden osalta nähdään, että selitettävät muuttujat korreloivat myös keskenään, mutta minkään selittävien muuttujien keskinäinen korrelaatio ei nouse niin suureksi, että se muodostaisi ongelman regressiomallien muodostamiselle. Siitä syystä regressiomallien muodostusta valituilla muuttujilla voidaan jatkaa.

Taulukko 6. Muuttujien väliset korrelaatiot kotimaisen äärioikeistouutisen nähnyt ryhmä (n=504)

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Pelko	1,000							
2. Sukupuoli ^a	-,291**							
3. Ikä	-0,025	0,050						
4. Koulutus ^b	-,076*	0,108**	-0,033					
5. Suvaitsemattomuus	0,149**	0,153**	0,040	-0,241**				
6. Neuroottisuus	0,219**	-0,129**	-0,203**	-0,015	0,011			
7. Luottamus ihmisiin	-,186**	0,026	0,044	0,148**	-0,356**	-0,148**		
8. Instituutioluottamus	0,045	0,027	0,095*	0,143**	-0,305**	-0,099*	0,346**	
9. Perussuomalaisten kannatus ^c	0,048	0,025	-0,045	-0,048	0,291**	0,016	-0,143**	-0,151**

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$. ^asukupuoli: 1= nainen, 2= mies, ^b koulutus: 0= muut (peruskoulu, opisto, lukio, alempi korkeakoulututkinto) 1= ylempi korkeakoulututkinto, ^c Perussuomalaisten kannatus: 0= muu puolue, 1= perussuomalaisten kannattaja

8.3 Pelkoa ennustavat tekijät

Taulukoissa 7. ja 8. on esitetty regressioanalyysien tulokset. Mallit on toteutettu tuomalla kolmessa vaiheessa malliin muuttujat (*sequential*). Valitsin tämän menetelmän, koska haen vahvistusta aiemman tutkimuskirjallisuuden pohjalta muodostetuille tutkimushypoteeseille. Teorianäkökulmasta tärkeimmät selittävät muuttujat tuodaan ensin malliin, koska haluan nähdä säilyvätkö etnisen suvaitsemattomuuden ja neuroottisuuden yhteydet pelkoon läpi analyysien, kun kontrolloidaan myös muut taustamuuttujat. Ensimmäisessä vaiheessa lisään malliin tärkeimmät päämuuttujat, eli sosiaalipsykologiset ja persoonallisuuspsykologiset tekijät (suvaitsevaisuuden ja neuroottisuuden), toisessa vaiheessa yhteiskunnalliset muuttujat (yleistetty luottamus, instituutioluottamus, oikeistopopulismin kannatus), sekä viimeisessä vaiheessa sosiodemografiset taustamuuttujat (sukupuoli, ikä ja koulutus). Taulukossa 7. on esitetty regressiomallin tulokset ISIS-ryhmän osalta. Varianssianalyysin F-testituloksesta voidaan päätellä, että sekä ensimmäinen ($F=16,873$), toinen ($F=10,338$), että kolmas ($F=18,500$) vaihe sopivat aineistoon hyvin ja jokainen vaihe on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p<0,001$). Jokainen vaihe siis selittää pelkoa tilastollisesti erittäin merkitsevällä tavalla. Kolmas malli selittää pelon arvojen vaihtelusta yhteensä reilut 12 prosenttia ($R_a^2=0,124$).

Taulukko 7. regressiomallin tulokset: ISIS-aiheisen uutisen lukeneet ryhmät

Muuttuja	Malli 1			Malli 2			Malli 3		
	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Suvaitsemattomuus	0,219	0,048	,142 ***	0,224	0,054	0,145***	0,266	0,052	0,172***
Neuroottisuus	0,136	0,041	0,103**	0,12	0,042	0,091***	0,082	0,041	0,062*
Luottamus ihmisiin				-0,107	0,033	-0,115***	-0,105	0,032	-0,112***
Instituutioluottamus				0,151	0,043	0,123***	0,154	0,041	0,126***
Perussuomalaisten kannatus ^a				0	0,154	0	0,152	0,148	0,033
Sukupuoli ^b							-0,785	0,082	-0,290***
Ikä							0,001	0,002	0,007
Koulutus ^c							0,104	0,134	0,023
R ²		0,033			0,05			0,124	
R ² :n muutoksen F		16,873***			5,816**			30,553***	

Selitettävä muuttuja: Pelko, B= Standardoimaton regressiokerroin, SE B= Standardoimattoman regressiokertoimen keskivirhe, β = Standardoitu regressiokerroin, R²= selitysaste, R²:n muutoksen F= Selitysasteen muutoksen varianssien suhde

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$. *** $p < 0,001$ ^aPerussuomalaisten kannatus: 0= muu puolue, 1= perussuomalaisten kannattaja ^b sukupuoli: 1= nainen, 2= mies, ^c koulutus: 0= muut (peruskoulu, opisto, lukio, alempi korkeakoulututkinto) 1= yliopistokoulutus

Ensimmäisessä vaiheessa malliin lisättiin tärkeimmät selittävät muuttujat, eli suvaitsevaisuus ja neuroottisuus. Ensimmäisen vaiheen malli selittää pelkoa 3,3 prosenttia ($R_a^2=0,033$ $F=16,873$ $p<0,001$). Taulukosta 8. voidaan havaita, että suvaitsemattomuus on näistä kahdesta voimakkaampi selittäjä ($\beta = 0,142$, $p<0,001$). Myös neuroottisuus selittää pelkoa tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($\beta = 0,103$, $p<0,001$).

Toisessa vaiheessa toin malliin yhteiskunnalliset taustamuuttujat, eli luottamuksen ihmisiin, instituutioihin, sekä oikeistopopulismin kannatuksen. Toisessa vaiheessa suvaitsemattomuuden selitysvoima kiinnostavasti kasvaa entisestään ($\beta=0,145$, $p<0,001$). Sen sijaan neuroottisuuden selitysvoima laskee voimakkaasti ($\beta=0,091$, $p<0,001$) pysyen kuitenkin tilastollisesti erittäin merkitsevästä selittäjänä myös toisessa vaiheessa. Toiseksi vahvimmin pelkoa ennustaa instituutioluottamus ja sen selitysvoima on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($\beta =0,123$, $p<0,001$). Luottamus ihmisiin ennustaa pelkoa niin ikään tilastollisesti erittäin merkitsevästi. ($\beta =-0,115$, $p<0,001$). Standardoitu Beta-kerroin ilmoittaa, että luottamuksen lasku ihmisiä kohtaan yhden standardoidun yksikön verran kasvattaa pelkoa samalla standardoidulla asteikolla noin yhden kymmenyksen verran. Kiinnostavaa on myös se, että perussuomalaisten kannatus ei selitä lainkaan pelkoa toisella askeleella. Toisessa vaiheessa mallin selitystason kasvu on myös tilastollisesti erittäin merkitsevä.

Kolmannessa vaiheessa toin mukaan vielä sosiodemografiset taustamuuttujat, eli sukupuolen, iän ja koulutusasteen. Kolmannessa vaiheessa on kiinnostavaa huomata, että suvaitsemattomuuden selitysvoima kasvaa vielä entisestään ($\beta=0,172$, $p<0,001$) ja säilyy edelleen tilastollisesti erittäin merkitsevästä pelkoa ennustavana tekijänä. Sen sijaan neuroottisuuden selitysvoima ($\beta=0,062$, $p<0,05$) heikkenee vielä lisää verrattuna edellisiin malleihin. Sen selitysvoima säilyy siitä huolimatta vielä tilastollisesti merkitsevästä viimeisessäkin vaiheessa. Tässä vaiheessa huomataan, että kaikista voimakkaimmaksi pelkoa selittäväksi tekijäksi nousee naissukupuoli ($\beta=-0,290$, $p<0,001$) ja sen selitysvoima on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Naissukupuoli kasvattaa pelkoa siis noin kolmanneksen verran, jota voidaan pitää merkittävänä tuloksena. Iän selitysvoima on heikko, eikä se ole tilastollisesti merkitsevä ($\beta=0,007$, $p>0,05$). Samoin koulutus ei selitä pelkoa tilastollisesti merkitsevällä tavalla ($\beta=0,023$, $p>0,05$). Viimeisellä askeleella on kiinnostavaa havaita, että perussuomalaisten kannatuksen regressiokerroin vahvistuu verrattuna edelliseen vaiheeseen, mutta sen selitysvoima ei edelleenkaan ole tilastollisesti merkitsevä ($\beta=0,033$, $p>0,05$). Myös

viimeisen vaiheen selityksasteen nousu on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Kolmannessa vaiheessa tutkielmani kaikki muuttujat yhdessä selittävät pelkoa 12,4 prosenttia.

Tulokset äärioikeiston regressiomallista on esitetty taulukossa 8. Äärioikeisto-malli toteutettiin käyttämällä samoja muuttujia ja menetelmiä, kuten edellisessä mallissa jotta ne ovat keskenään vertailukelpoisia. Jälleen tarkastelemalla varianssianalyysin F-testin tulosta, havaitaan, että sekä ensimmäinen ($F=18,068$), toinen ($F=11,189$), että kolmas ($F=13,984$) vaihe sopivat aineistoon hyvin ja jokainen vaihe on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p<0,001$). Kaikki vaiheet tässäkin mallissa selittävät pelkoa tilastollisesti erittäin merkitsevällä tavalla. Kolmas malli selittää pelon arvojen vaihtelusta yhteensä noin 18 prosenttia ($R^2=0,176$).

Taulukko 8. Regressiomallin tulokset: äärioikeisto- uutisen lukenut ryhmä

Muuttuja	Malli 1			Malli 2			Malli 3		
	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Suvaitsemattomuus	0,254	0,076	0,146***	0,238	0,085	0,137***	0,339	0,084	0,195***
Neuroottisuus	0,334	0,067	0,217***	0,322	0,067	0,21***	0,27	0,066	0,176***
Luottamus ihmisiin				-0,166	0,049	-0,162***	-0,148	0,047	-0,144***
Instituutioluottamus				0,221	0,063	0,164***	0,241	0,061	0,179***
Perussuomalaisten kannatus ^c				0,037	0,239	0,007	0,016	0,228	0,003
Sukupuoli ^a							-0,891	0,127	-0,299***
Ikä							0,001	0,004	0,007
Koulutus ^b							0,01	0,225	0,002
R ²		0,065			0,095			0,176	
R ² :n muutoksen F		18,068***			6,214***			16,81***	

Selitettävä muuttuja: Pelko, B= Standardoimaton regressiokerroin, SE B= Standardoimattoman regressiokertoimen keskivirhe, β = Standardoitu regressiokerroin, R²= selitysaste, R²:n muutoksen F= Selitysasteen muutoksen varianssien suhde

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$. *** $p < 0,001$ ^asukupuoli: 1= nainen, 2= mies, ^b koulutus: 0= muut (peruskoulu, opisto, lukio, alempi korkeakoulututkinto) 1= yliopistokoulutus, ^c perussuomalaisten kannatus: 0= muu puolue, 1= perussuomalaisten kannattaja

Taulukossa 8. nähdään, että ensimmäisessä vaiheessa malliin lisättiin jälleen selittävät muuttujat, eli suvaitsemattomuus ja neuroottisuus. Ensimmäisessä vaiheessa voidaan havaita heti kiinnostava eroavuus verrattuna ISIS-ryhmään. Neuroottisuus nousee voimakkaammaksi pelkoa ennustavaksi tekijäksi ja tilastollisesti erittäin merkitseväksi ($\beta=0,217$, $p<0,001$). Myös suvaitsemattomuus on tilastollisesti erittäin merkitsevä selittäjä ($\beta=0,146$, $p<0,001$) ja sen regressiokerroin on miltei sama, kuin edellisessä ryhmässä, joka on kiinnostava havainto jo itsessään. Ensimmäisen vaiheen malli selittää pelkoa 6,5 prosenttia ($R_a^2=0,065$ $F=18,068$ $p<0,001$).

Toisessa vaiheessa toin jälleen malliin yhteiskunnalliset taustamuuttujat, eli luottamuksen ihmisiin, instituutioihin, sekä oikeistopopulismien kannatuksen. Toisessa vaiheessa suvaitsemattomuuden selitysvoima hieman laskee ($\beta=0,137$, $p<0,001$) mutta pysyy edelleen tilastollisesti erittäin merkitsevänä. Neuroottisuuden selitysvoima pysyy lähes entisellään ($\beta=0,21$, $p<0,001$) ja edelleen tilastollisesti erittäin merkitsevänä, toisin kuin edellisessä ryhmässä, jossa sen selitysvoima romahti tässä kohtaa mallia. Kolmanneksi vahvimmin pelkoa ennustaa instituutioluottamus ja sen selitysvoima on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($\beta=0,164$, $p<0,001$). Luottamus ihmisiin ennustaa pelkoa edelleen tilastollisesti erittäin merkitsevästi ja regressiokerroin on negatiivinen. ($\beta=-0,162$, $p<0,001$). Luottamuksen lasku ihmisiä kohtaan yhden standardoidun yksikön verran kasvattaa pelkoa samalla standardoidulla asteikolla noin 16 prosenttia. Perussuomalaisten kannatuksen regressiokerroin on myös tässä mallissa heikko eikä tilastollisesti merkitsevä ($\beta=0,007$, $p>0,05$). Toisessa vaiheessa mallin selitysvoiman kasvu on tilastollisesti erittäin merkitsevä.

Kolmannessa vaiheessa tuodaan jälleen malliin sosiodemografiset taustamuuttujat, eli sukupuoli, ikä ja koulutustaso. Kolmannessa vaiheessa havaitaan, että suvaitsemattomuuden regressiokerroin voimistuu ($\beta=0,195$, $p<0,001$) ja säilyy edelleen tilastollisesti erittäin merkitsevänä. Neuroottisuuden selitysvoima ($\beta=0,176$, $p<0,001$) heikkenee viimeisellä askeleella ainoastaan muutaman prosenttiyksikön verran, säilyen kuitenkin tilastollisesti erittäin merkitsevänä selittäjänä ja sen regressiokerroin on paljon suurempi, kuin edellisessä ryhmässä. Viimeisessä vaiheessa voidaan havaita, että jälleen kaikista voimakkaimmaksi pelkoa selittäväksi tekijäksi nousee naissukupuoli ($\beta=-0,299$, $p<0,001$) ja sen selitysvoima on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Naissukupuoli lisää pelkoa myös tässä ryhmässä noin 30 prosenttia. Instituutioluottamuksen regressiokerroin voimistuu lisää viimeisellä askeleella ja sen selitysvoima säilyy tilastollisesti erittäin merkitsevänä ($\beta=0,179$, $p>0,001$). Luottamus ihmisiin selittää edelleen tilastollisesti erittäin merkitsevästi pelkoa myös viimeisellä askeleella, vaikka sen kerroin laskeekin muutaman prosenttiyksikön verran ($\beta=0,144$, $p>0,001$).

Ikä ei ole tilastollisesti merkitsevä pelkoa ennustava tekijä ($\beta=0,007, p>0,05$). Myöskään koulutus ei tässä ryhmässä ennusta pelkoa tilastollisesti merkitsevällä tavalla ($\beta=0,002, p>0,05$). Perussuomalaisten kannatuksen regressiokerroin heikkenee kolmannessa vaiheessa lisää, eikä ole tilastollisesti merkitsevä ($\beta=0,003, p>0,05$). Myös viimeisen vaiheen selitysasteen nousu on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Kolmannessa vaiheessa kaikki muuttujat selittävät pelkoa 17,6 prosenttia.

9 KESKEISET TULOKSET JA POHDINTA

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin sitä minkälainen terrorismiskenaario herättää eniten pelkoa, kun ihmiset lukevat terrorismista kertovaa uutista. Tutkielman tulokset tukivat pääosin aiempia tutkimustuloksia, mutta osoittivat samalla sen, kuinka monisyinen ilmiö pelko on. Kaikki tärkeimmät selittävät muuttujat olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä, ja säilyivät merkitsevinä läpi analyysien, vaikka mukaan tuotiin muita taustatekijöitä. Tästä huolimatta selitysaste jäi noin 20 prosentin tuntumaan parhaimmillaan. Paljon ilmiön taustalla vaikuttavia tekijöitä jää siis vielä selittämättä malleilla. Tosin 20 prosentin selitysastetta voidaan ihmistieteissä melko hyvänä selitysasteena, vaikka tilastotieteen näkökulmasta se voi olla vaatimaton. Selitysastetta voidaan pitää hyvänä etenkin, kun kyseessä on monisyinen ilmiö. Vaikka ihmistieteissä on yleistä, että tutkittavaa ilmiötä ei voida koskaan selittää täysin auki, saattaa silti olla, että joidenkin muuttujien lisääminen malleihin olisi voinut nostaa selitysastella. Joka tapauksessa tutkimuksen tulokset antavat paljon uutta ajankohtaista ja tärkeää tietoa.

Koeryhmien keskiarvovertailu osoitti ensinnäkin sen pelkoreaktioissa ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja lainkaan siinä oliko Isis-ryhmä muualta tuleva vai kotikutoinen. Jihadistiskenaariot herättivät pelkoa äärioikeistoutusta enemmän, joten ensimmäinen hypoteesi voitiin vahvistaa. Tulokset myös osoittivat, että etninen suvaitsemattomuus, sekä big five - persoonallisuusulottuvuuksista neuroottisuus säilyivät pelkoa selittävinä tekijöinä läpi kaikkien analyysivaiheiden. Myös näiden osalta hypoteesit vahvistuivat. Teoreettiseen viitekehykseen pohjautuen oletettiin, että ulkoryhmiin liitettävät erilaiset uhat ja negatiiviset stereotypiat ovat yhteydessä pelkoon luettaessa islamistista uutista (Cottrell & Neuberg 2005). Yksittäinen kiinnostava ja yllättävä tulos oli se, että etninen suvaitsemattomuus selitti pelkoa myös kotimaiseen äärioikeistoutukseen liittyen. Kuten aiemmin kirjallisuuskatsauksessa tuli esiin, ennakkoluuloilla voi olla jonkinlainen yhteys persoonallisuuspiirteisiin aivan ennakkoluulojen ääripäiden ihmisillä. Näillä henkilöillä voi olla taipumusta hyvin mustavalkoiseen ja ihmisiä kategorisoivaan ajatteluun. (Esim. Brown 2010.) Siitä syystä on mahdollista, että kaikista suvaitsemattomimmilla ihmisillä on myös emotionaaliset reaktiot ovat voimakkaampia kaikenlaisissa uhkaavissa tilanteissa, kuten uhkaavaa uutista luettaessa.

Tutkimukset osoittavat, että pelko on muuttunut pysyväksi ilmiöksi Yhdysvalloissa ja Britanniassa. Pelko saattaa heikentää ihmisten välistä luottamusta ja avoimuutta, joka on tähän saakka ollut pohjoismaiden vahvuus. Suomi ja pohjoismaiset yhteiskunnat eroavat Yhdysvalloista siinä, että

luottamus ihmisiin ja instituutioihin on ollut meillä pitkään huomattavasti korkeampi. Käsillä olevan tutkimuksen tulokset vahvistivat hypoteesin myös luottamuksen osalta. Luottamus muihin ihmisiin oli yhteydessä alhaisempaan pelkoon, riippumatta siitä, minkälaisesta terrorismista on kyse. Tulos instituutioluottamuksen osalta oli täysin päinvastainen ja hypoteesi kumoutui. Tulos saattaa kertoa turvallisuuden tärkeydestä henkilökohtaisissa arvoissa. Suomalaisille turvallisuus on ollut vuodesta toiseen yksi tärkeimpiä arvoja (Puohiniemi 2002, 67). Sen pohjalta voidaan olettaa, että mitä tärkeämpää turvallisuus ihmiselle on, sitä vahvemmin hän tukeutuu eri yhteiskunnallisiin instituutioihin, kuten hallitukseen ja tiedotusvälineisiin hakee niistä turvaa. Aiempien tutkimustulosten mukaan etenkin konservatiiviset säilyttämisarvot ja erityisesti turvallisuus on ollut merkitsevä rikoksen pelkoa selittävä tekijä, senkin jälkeen, kun muut taustatekijät on kontrolloitu. (Barni, Vieno, Roccato & Russo 2016; Russo & Rocato 2009.) Mitä voimakkaammin samaistuu suomalaisuuteen, sitä tärkeämpää turvallisuus on ja sitä enemmän myös luottaa eri instituutioihin. Ainoan poikkeuksen näyttää muodostavan instituutioluottamuksen osalta EU, joka ei tunnu sopivan pienryhmään samastumisen teoriaan. Tämän suuntaisia tuloksia onkin saatu Suomessa. Ne kenelle säilyttämisarvot ovat tärkeitä, eurooppalaisuuteen samaistuminen on ollut vähäisempää. (Finell & Olakivi 2012, 161.) Tähän ei kuitenkaan saada täyttä varmuutta tämän aineiston puitteissa, sillä kyselyssä ei mitattu vastaajan henkilökohtaisia arvoja. Edellä esitettyihin tuloksiin pohjautuen voi olettaa, että lisäämällä arvomittari kyselyyn, olisi voitu mahdollisesti parantaa selitystasetta.

Tulokset osoittivat myös sen, että Perussuomalaisten kannatus ei ollut pelkoa ennustava tekijä, eli hypoteesi kumoutui tältä osin. Aiempien tutkimusten mukaan kyseisen puolueen kannatusta ennustaa erittäin vahvasti kielteiset maahanmuuttoasenteet Suomessa (Mäki 2018; Sivonen et al. 2018, 201). Tulosta saattaa selittää osin myös se, että tarkasteltaessa aineiston kuvailevia tunnuslukuja, voitiin havaita, että Perussuomalaisten kannattajissa on enemmän miehiä ja miehet raportoivat naisia vähemmän pelkoa.

Hypoteesi voitiin vahvistaa myös naissukupuolen osalta. Naissukupuoli oli kaikista voimakkain pelkoa ennustava tekijä molempien ryhmien osalta, joka on myös lukuisissa aiemmissä tutkimuksissa havaittu (Esim. Andersen & Mayerl 2017; Huddy et al. 2012; Vuori, Oksanen & Räsänen 2013a; Weiss et al., 2016; Wilcox, Ozer, Gunbeyi & Gundogdu 2009). Naisten pelkoon on olemassa monia eri selityksiä. Biologia ja psykologia selittävät tätä eroa hormonaalisilla eroilla naisten ja miesten välillä, joka aiheuttaa naisilla emotionaalista sensitiivisyyttä. Sosiaalipsykologiassa eroa on selitetty sukupuoliroolimalleilla, jotka omaksutaan jo varhain sosiaalisen oppimisen ja havainnoinnin tuloksena. Sukupuoliroolit ovat yleisesti hyväksytyjä käyttäytymismalleja, joiden mukaan naisten on miehiä suotavampaa näyttää pelkoa. On myös mahdollista, että naisten pelkoa on altruistista pelkoa,

eli pelkoa jonkun toisen ihmisen puolesta, kuten oman lapsen tai puolison. Tutkimukset osoittavat, että usein naiset yliarvioivat jatkuvasti terrori-iskujen ja sotien todennäköisyyden. Naiset ovat myös tutkimusten mukaan miehiä neuroottisempia, joka persoonallisuuden piirteenä altistaa laajalle joukolle negatiivisille tunteille ja mielenterveyden ongelmille, kuten masennukselle ja paniikkihäiriöille. (Costa, Terraciano & McRae 2011; Courbalai, Deroche & Woodman 2016; Feingold 1994; Lynn & Martin 1997; Schmitt, Realo, Voracek & Allik 2008.) Koska neuroottinen näkee maailman uhkaavana paikkana, huomio kiinnittyy helpommin uhkaaviin uutisiin ja ne saattavat jäädä mieleen paremmin.

Vaikka pelkkä median aktiivinen seuraaminen ei lisäisikään pelkoa, on se ollut yhteydessä negatiivisiin ulkoryhmästereotyyppioihin (Esim. Ramasubramanian 2010; Shoshani & Slone 2016). Tässä tutkielmassa analyysien ulkopuolelle päädyttiin lopulta jättämään median käyttöä mittaava muuttuja, mutta tulokset osoittivat, että aktiivinen, yli kahden tunnin uutisten seuraaminen päivässä sosiaalisesta mediasta tai perinteisestä mediasta, ei ollut tilastollisesti merkittävästi yhteydessä pelkoon. Alttiimpia median vaikutuksille saattavat olla jo valmiiksi pelokkaat ihmiset, jotka etsivät lisää tietoa terrorismiin liittyen. Palstatilaa mediassa saavat kaikista tuhoisimmat iskut, jotka ovat korostuneesti esillä tavoitteena mahdollisimman suuret katsojaluvut. Pelko antaa voimakkaan välineen poliittisten päätösten läpiviemiseksi, sillä pelokas ihminen on myöntyväisempi antamaan tukensa jopa ihmisoikeuksia kaventavalle ja perustuslaillisia periaatteita rikkoville päätöksille terrorismin kitkemiseksi. Poliittinen retoriikka esitetään mediassa usein ”uutisina”, jotka kehystetään vastaamaan omia tarkoitusperiä. (Gadarian 2010.)

Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että iäkkäät, etenkin maalla asuvat kuuluvat myös niin sanottuun riskiryhmään. Tässä tutkimuksessa vanhempi ikä ei kuitenkaan ennustanut pelkoa. Koska regressiomalli tunnistaa vain lineaarisen yhteyden muuttujien välillä, tarkistettiin vielä iän ja pelon välistä muunlaista yhteyttä, mutta mitään tilastollisesti merkitseviä eroja eri ikäryhmien välillä ei löytynyt. Myöskään koulutustaso ei ollut merkitsevä pelkoa selittävä tekijä. Korkean koulutuksen on aiempien tutkimusten perusteella havaittu olevan yhteydessä myönteisiin asenteisiin eri maista tulevia maahanmuuttajia kohtaan. Korkea koulutus lisää kriittistä ajattelua ja kehittää kykyä käyttää monipuolisemmin informaatiolähteitä. Korkeakoulutus tarkoittaa yleensä myös kansainvälisyyttä ja koulutuksen myötä myös kontaktit ulkomaalaisiin lisääntyvät ja samalla ymmärrys eri kulttuureita kohtaan laajenee. Elämänhallinnan tunteen on havaittu olevan myös yhteydessä korkeampaan koulutukseen, kun vaihtoehdot lisääntyvät ja monipuolistuvat työelämässä. (Jaakkola 2009, 81–82.)

9.1 Tutkimuksen vahvuudet ja rajoitukset

Aineiston vahvuutena voidaan pitää ensinnäkin sen hyvin suurta kokoa (N=2024) ja paneelin edustavuutta, joka taas parantaa tulosten yleistettävyyttä ja luotettavuutta. Lopullista vastausprosenttia (39,1) voidaan myös pitää hyvänä. Aineistossa oli puuttuvia tietoja, jotka saattavat joskus vääristää analyysien tuloksia. Käytin siitä syystä runsaasti aikaa puuttuvien tietojen huolelliseen käsittelyyn. Puuttuvien tietojen ongelmaa pyrittiin minimoimaan suorittamalla katoanalyysi. Katoanalyysin avulla saatiin varmuus siitä, että puuttuvat tiedot eivät muodostu ongelmaksi analyysien kannalta, sillä puuttuvissa tiedoissa ei havaittu systemaattisuutta muuttujien välillä, vaan kato oli satunnaista. Aineisto oli myös vinoutunut sukupuolen ja iän osalta. Tätä ongelmaa minimoitiin käyttämällä painokerrointa. Myös käytettävien menetelmien soveltuvuus aineistoon varmistettiin etukäteen huolellisesti tutustumalla menetelmäkirjallisuuteen.

Aineistoon liittyvänä rajoituksena on mainittava se, että neuroottisuutta mitattiin tässä kyselyssä Big Five Inventory (BFI-10), joka on hyvin suppea mittari verrattuna alkuperäiseen 44 kohdan patteristoon. En kuitenkaan voinut vaikuttaa itse mittarin valintaan, koska en osallistunut kyselyn suunnitteluun tai aineiston keruuseen. BFI-10 mittarissa neuroottisuutta mitataan ainoastaan kahdella väittämällä, joista muodostin summamuuttujan. Vaikka tutkin huolellisesti muodostamani summamuuttujan sisäistä konsistenssia, joka osoittautui riittäväksi, suurin rajoite on kuitenkin se, että tätä tyypistettyä mittaria ei ole validoitu Suomessa. Tämä vaikuttaa tulosten yleistettävyyteen. Tuloksiin tulee suhtautua varovaisuudella, koska ei ole varmuutta siitä toistavatko siihen valitut muuttajat Big five- typologian rakennetta Suomessa, toisin sanoen ovatko tulokset replikoitavissa (test-retest). Vaikka lyhyempi mittari säästääkin huomattavasti vastaajien aikaa, ei ajankäytön säästämällä välttämättä voida kompensoida mahdollisia puutteita mittauksen validiteetissa ja reliabiliteetissa. Usein onkin erittäin suositeltavaa käyttää vähintään 44 kohdan BFI-mittaria. (Gosling, Rentfrow & Swann 2003b; John & Strivastava 2008, 138; Rammstedt & John 2007).

9.2 Lopuksi

Suomalainen turvallisuusarvo on erityisellä tavalla kytkeytynyt myös suomalaiseen kouluinstituutioon. Jokelan koulusurma vuonna 2007 aiheutti valtavan särön tähän turvallisuudentunteeseen. Tekoa haluttiin ajatella vain yksittäistapauksena. Koulusurmat ovat kuitenkin vain kouluväkivallan näkyvin osa, jäävuoren huippu. Jokelan ja Kauhajoen koulusurmat eivät ole olleet ainoita henkirikoksia suomalaisissa kouluissa. Suuri osa tapauksista pysyy vain julkisuudelta piilossa. Yksi merkittävä tekijä kouluammuskeluilmion ”kansainvälistymisessä” on

ollut paljon julkisuutta saanut Columbinen tapaus, josta lukuisat muut kouluampujat ovat ottaneet vaikutteita. Koulusurmat myös johtivat poliittisiin muutoksiin. Kouluissa lisättiin turvallisuustoimia ja kiusaamisen vastaisia ohjelmia kehitettiin. Myyrmannin, Jokelan ja Kauhajoen iskut kaikki voitaisiin luokitella terrori-iskuiksi. Mutta kun tekijä tulee oman yhteisön sisältä, on sitä vaikea käsitellä terrorismina ja syitä teolle yleensä etsitty psykologiselta tasolta. Terrorismi-nimike on hyvin stigmatisoiva. Psykologisten tekijöiden lisäksi tulisi kuitenkin kiinnittää huomiota koulusurmien taustalla vaikuttaviin paljon laajempiin sosiaalipsykologisiin ja sosiologisiin tekijöihin. Hyvin usein tekijät ovat kokeneet tullessa jollain tavalla hyljeksityksi sosiaalisissa suhteissa. (Oksanen et al. 2013).

Tutkielman otsikko viittaa Suomessa edelleen elävään metaforaan lintukodosta, joka on välttynyt tähän saakka kaikelta terrorismilta, koska se ei kuulu suomalaiseen yhteiskuntaan tai poliittiseen elämään. Todellisuudessa Suomessa on toiminut terrorismiksi luokiteltavia äärioikeistoryhmiä jo 1920-30 luvulla. Voidaan pohtia, että onko viime vuosien aikana syntyneet terroristijärjestöt ja ääriliikkeet kuten SVL ja Soldiers of Odin moderneja versioita Lapuan liikkeestä ja Joensuun skineistä? Terrorismi mielletään lintukodon ulkopuolelta tulevaksi uhaksi ja ulkopuolisen toteuttamaksi. Viime vuosina Euroopan pakolaiskriisi ja terrorismi on keskusteluissa yhdistetty, vaikka suurin osa ihmisistä itse pakenee Lähi-idän konflikteja ja terrorismia. Lukuisissa Euroopan maissa nähtyjen terroristijärjestö ISIS:n toteuttamien tuhoisien iskujen myötä Suomessakin huoli mahdollisista terrori-iskuista on kasvanut. Tutkielman aineisto kerättiin alkuvuodesta 2017, joten ei saada selville onko pelko lisääntynyt entisestään Turun puukotustapauksen jälkeen. Näiden tulosten perusteella voi kuitenkin tehdä varovaisen oletuksen, että näin on tapahtunut.

Kollektiivinen huoli lisää myös hallituksen painetta tehdä nopeita päätöksiä pelkojen lieventämiseksi. Tästä on Suomessakin jo esimerkki. Eduskunta on juuri hyväksynyt kiireellisenä uuden siviilitiedustelulain, joka antaa suojelupoliisille valtuudet tarkastella Suomeen kohdistuvaa tietoliikennettä (Sisäministeriö 2019). Kyseessä on merkittävä muutos Suomessa, sillä luottamuksellisen viestin suojaan, eli kirjesalaisuuteen jouduttiin kajoamaan ensimmäistä kertaa perustuslain muutoksella. Vaikka tarkoituksena ei ole lukea yksittäisen kansalaisen viestejä tai kuunnella puheluita, laki käytännössä mahdollistaa sen. Uusi laki on saanut paljon kritiikkiä asiantuntijoilta perustuslakivaliokuntaa myöten. Myös Amnesty (2019) on ilmaissut huolensa siviilitiedustelulain perustuslainmukaisuuteen, mutta myös sen vaikuttavuuteen terrorismintorjuntakeinona. Perusoikeuksiin tehtävät muutokset tulisi olla mahdollisimman tarkkarajaisia. ”Kansallinen turvallisuus” ja ”vakava uhka”, joilla perusoikeuksiin puuttumista oikeutetaan hallituksen esityksessä, ovat ongelmallisia jo siltä kannalta, että itse terrorismin käsite on

vaikeasti määriteltävä. Riskinä on myös tiedustelutoiminnan muuttuminen massavalvonnaksi. (Korhonen 2019.)

Jihadistisen terrorismin uhkaa Suomessa lisää epäilemättä se, että tietoa on hyvin vähän, se on vaikeasti saatavilla ja tutkimus vie aikaa. Kuten Malkki ja Saarinen (2019) toteavat, terrorismi on ilmiönä ylipäättään marginaalinen, stigmatisoiva ja huomiota välttävä. Jatkuva uutisvirta tuhoisista terrori-iskuista vääristää tapahtumien todennäköisyyttä. Vaikka media ei suoraan lisäisikään pelkoa, se lisää ulkoryhmiin liittyviä negatiivisia stereotyyppioita, jotka automatisoituvat ajan myötä. Stereotyyppiat vaikuttavat ihmisen arviointiin ja käyttäytymiseen muita ihmisiä kohtaan jopa automaattisesti (Brown 2010, 79, 83).

Pelkoa on mahdollista vähentää monella eri tavalla. Ainakin tilastollisen ymmärryksen ja tiedon lisääminen on yksi keino. Uutisten seuraamista voi vähentää ja yrittää etsiä luotettavampia tiedonlähteitä. Näissä koulutus on avainasemassa. Myös onnistuneet positiiviset ryhmien väliset kontaktit ovat tutkimusten mukaan tehokkain keino vähentämään ennakkoluuloisuutta ja pelkoa. (Brown 1995, 238–239.) Mutta ennakkoluulot eivät automaattisesti vähene, jos ryhmät eivät todellisuudessa kohtaa. Lisäksi niillä alueilla, joilla on paljon työttömyyttä, omaksutaan herkemmin tiedotusvälineistä uhkakuvia maahanmuuttajista. (Pettigrew, Wagner & Christ 2010.) 1990-luvulla maahanmuuttajien määrä Suomessa oli vielä vähäinen (1,6 %). Silloinkin vähiten ennakkoluuloisia olivat ne, jotka tunsivat henkilökohtaisesti Suomessa asuvia ulkomaalaisia. (Jaakkola 2000, 29.) Zick ja kumppanit (2008) nostavat esiin myös uudelleenkategorioinnin yhtenä mahdollisuutena. Suomessa kuten muualla Euroopassakin vallitsee edelleen vahvat kansalliset identiteetit. Suomi niin kuin monet muutkaan Euroopan maat eivät miellä itseään vielääkään maahanmuuttomaaksi, vaikka etenkin muu Eurooppa on jo melko monikulttuurinen tänä päivänä. Maahanmuutto käsitetään edelleen uutena ongelmana ja uhkana. Useissa maissa kuten Britanniassa, Saksassa ja Ranskassa jopa kolmannen sukupolven maahanmuuttajia pidetään edelleen ulkomaalaisina, vaikka heillä olisi maan kansalaisuus. Jos ”suomalainen”, ”ranskalainen” tai ”saksalainen” kansallisten identiteettien sijaan omaksuttaisiin uusi yhteinen sisäryhmäidentiteetti ”eurooppalainen”, vahvat etniset kategoriarajat hälväisivät, joita kansalliset identiteetit edelleen luovat ja pitävät yllä.

Aitoa maahanmuuttajien integroimista tulisi edistää yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla, niin työyhteisöissä, kuin harrastus- ja järjestötoiminnassa. Todellinen kuuluvuuden tunne on erittäin merkittävä tekijä myös radikalisoitumisen ennaltaehkäisyssä, jotta ihminen ei hae seuraa vain oman etnisen vähemmistöryhmänsä sisältä (Crone & Harrow 2011).

Haasteen muodostavat myös pitkät turvapaikkaprosessit, josta johtuva epävarmuus vaikeuttaa kotoutumista, sekä toisaalta radikalisoitumisen ennaltaehkäisytyön aliresursointi Suomessa. Turun puukotustapauksen tutkinnassa havaittiin, että lähipiiri antoi ilmoituksen tekijän radikalisoitumisen alkuvaiheessa, mutta vihje ei johtanut toimiin. Vihjettä käsiteltiin vain poliisiorganisaatioissa. Usein pakolaisten luottamus poliisiin on huono, joten tarvittaisiin muita tahoja, joihin radikalisoitumisesta voi ilmoittaa. Yksinäisten susien toteuttamat iskut eivät vaadi pitkää valmistelua ja niiden toteuttaminen niin kutsuttuihin ”pehmeisiin kohteisiin” on helppoa ja tekijä on yleensä valmis kuolemaan, jolloin riskihenkilöiden tunnistaminen ja ennaltaehkäisyn tarve korostuu. Odottelu, joutilaisuus ja toivottomuus tulevaisuudesta luovat kuormittavan elämätilanteen, joka yhdessä tiettyjen yksilöllisten tekijöiden ja elämäkokemusten kanssa luovat otollisen pohjan väkivaltaiselle käyttäytymiselle. Kielteisen turvapaikkapäätöksen ja radikalisoitumisen välillä ei ollut Bouananen tapauksessa suoraa syy-seuraussuhdetta, mutta hän ajautui viettämään aikaa rukoushuoneella ja alkoi katselemaan islamistista propagandaa, joka pikkuhiljaa johti radikalisoitumiseen. Hän sai tukea ajatuksilleen ulkomaalaistaustaiselta suomalaiselta mieheltä. Uskonnollisten yhteisöjen ja sosiaali- ja terveystieteiden tahojen välinen yhteistyö voisi olla potentiaalinen ratkaisu ennaltaehkäisyyn ja riskihenkilöiden tunnistamiseen. (Onnettomuustutkintakeskus 2018.)

Radikalisoituminen koskettaa yhtä lailla suomalaisia, kuten kouluampumistapaukset ja Myyrmannin isku osoittavat. Niin Jokelan kuin Kauhajoenkin tapauksissa tekijöiden radikalisoituminen huomattiin koulussa, eivätkä tekijät peitelleet väkivaltaisia ajatuksiaan. Vihjeet eivät kuitenkaan johtaneet mihinkään toimiin. Kansainvälisissä vertailevissa tutkimuksissa on todettu, että läheisten sosiaalisten suhteiden puute ja heikko subjektiivinen hyvinvointi on merkittävä ongelma etenkin suomalaisnuorilla. Myös kouluviihtyvyydessä on parantamisen varaa. Tutkimusten mukaan suomalaiset nuoret kärsivät koulussa yksinäisyydestä, kiusaamisesta ja psykososiaalisista ongelmista. Lapset, jotka kohtaavat väkivaltaa koulussa ja kotona ovat alttiimpia kärsimään myöhemmin mielenterveysongelmista ja itsetuhoisista ajatuksista. Läheiset ystävyys-suhteet muodostuvat merkittäviksi hyvinvointia lisääväksi tekijäksi ja ennaltaehkäisevät itsetuhoisten ajatusten syntyä. Sittenkin kouluissa on kehitetty ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä, kuten esimerkiksi erilaisia kiusaamisen vastaisia ohjelmia. (Esim. Oksanen et al., 2013.) Mutta edelleen ennaltaehkäisyssä on paljon parannettavaa, kuten Turun tapaus osoittaa. Vastaavien kouluampumisten ja terrori-iskujen toteutuminen tulevaisuudessa voidaan estää. Vastatoimet ja resurssit kohdistuvat tällä hetkellä terrorismintorjuntaan eikä ennaltaehkäisyyn. Voidaankin pohtia, että miksi pelätään terrori-iskuja, mutta ei ennaltaehkäisyn aliresursointia Suomessa?

10 KIRJALLISUUSLUETTELO

- Aasland Ravndal, J. (2018). Right-wing terrorism and militancy in the Nordic countries: a comparative case study. *Terrorism and Political Violence*, 30(5), 772-792. DOI:10.1080/09546553.2018.1445888
- Abramson., P.R, Aldrich, J.H., Rickershauser, J., & Rohde, D.W. (2007). Fear in the voting booth: the 2004 presidential election. *Political Behavior*, 29(2), 197 -220. DOI:10.1007/s11109-006-9018-1
- Adorno T. W., Frenkel-Brunswik E., Levinson D. J., Sanford R. N. (1950). The authoritarian personality. New York, NY: Harper and Row.
- Allport, G.W. (1937). *Personality: A Psychological Interpretation*. New York: Holt.
- Allport, G.W. (1954). The nature of prejudice. Addison-Wesley.
- Altemeyer, B. (1996) The Authoritarian Specter. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Andersen, H., & Mayerl, J. (2017) Attitudes towards muslims and fear of terrorism. *Ethnic and Racial Studies*, 41 (51), 2634-2655. <https://doi.org/helios.uta.fi/10.1080/01419870.2017.1413200>
- Atwell Seate, A., & Mastro, D. (2015). Exposure to immigration in the news: The impact of group-level emotions on intergroup behaviour. *Communication Research*, 44(6), 817-840. Doi: <https://doi-org.libproxy.tuni.fi/10.1177/0093650215570654>.
- Atwell Seate, A., & Mastro, D. (2016). Media's influence on immigration attitudes: An intergroup threat theory approach. *Communication Monographs*, 83(2), 194-213. DOI: 10.1080/03637751.2015.1068433
- Aubé, B., & Ric, F. (2019). The Sociofunctional Model of Prejudice: Questioning the Role of Emotions in the Threat-Behavior Link. *International Review of Social Psychology*, 32(1), Doi: <http://doi.org/10.5334/irsp.169>.
- Barni, D., Vieno, A., Roccato, M., & Russo, S. (2016). Basic Personal Values, the Country's Crime Rate and the Fear of Crime. *Social Indicators Research*, 129(3), 1057-1074.
- Bar-Tal, D., & Labin, D. (2001). The effect of a major event on stereotyping: terrorist attacks in Israel and Israeli adolescents' perceptions of Palestinians, Jordanians and Arabs. *European Journal of Social Psychology*, 5(31), 265-280. DOI: 10.1002/ejsp.43.
- Basham, V.M., & Vaughan-Williams, N. (2013). Gender, Race and Border Security Practices: A Profane Reading of 'Muscular Liberalism'. *British Journal of Politics and International Relations*. Political Studies Association.
- Baumeister, R.F & Finkel, E.J. (2010). *Advanced social psychology. The state of science*. Oxford: Oxford University Press.
- Bergmann, W. (2008). Anti-semitic attitudes in Europe: A comparative perspective. *Journal of Social Issues*, 64(2), 343-362.
- Berry, J.W., Kim, U., Minde, T., & Mok, D. (1987). Comparative studies of acculturative stress. *International Migration Review*, 21(3), 491-511
- Berry, J.W. (1992). Acculturation and adaptation in a new society. *International Migration*, 30, 69-85.

- Berry, J.W., Phinney, J.S., Sam, D.L., & Vedder, P. (Toim.) (2006). *Immigrant youth in cultural transition: Acculturation, identity, and adaptation across national contexts*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Billiet, J., Maddens, B., & Beerten, R. (2003). National identity and attitude toward foreigners in a multinational state: A replication. *Political Psychology*, 24, 241-257.
- Blascovich, J., Mendes, W. B., Hunter, S. B., Lickel, B., & Kowai-Bell, N. (2001). Perceiver threat in social interactions with stigmatized others. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80, 253-267.
- Braithwaite, A. (2013). The Logic of Public Fear in Terrorism and Counter-terrorism. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 28(2), 95-101. DOI: <https://doi-org.libproxy.tuni.fi/10.1007/s11896-013-9126-x>
- Brown, R. (1995). *Prejudice. It's Social Psychology*. Blackwell: London.
- Brown, R. (2000). *Group processes*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Brown, R., Maras, P., Masser, B., Vivian, J., & Hewstone, M. (2001). Life on the ocean wave: Testing some intergroup hypotheses in a naturalistic setting. *Group Processes & Intergroup Relations*, 4(2), 81-97. Doi: <https://doi.org/10.1177/1368430201004002001>.
- Brown, R. (2010). *Prejudice: Its social psychology*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Brust, O.A., Häder, S., & Häder, M. (2016). Is the Short Version of the Big Five Inventory (BFI-S) Applicable for Use in Telephone Surveys? *Journal of Official Statistics*; Stockholm, 32(3), 601-618. DOI:10.1515/jos-2016-0031
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss. Volume 1: Attachment*. London: Hogarth Press.
- Bolger, N., & Schilling, E.A. (1991) Personality and the Problems of Everyday Life: The Role of Neuroticism in Exposure and Reactivity to Daily Stressors. *Journal of Personality*, 59:
- Bolger, N. (1990). Coping as a Personality Process: A Prospective Study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(3), 525-537.
- Bonanno, G. A. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *American Psychologist*, 59(1), 20-28. Doi:10.1037/0003-066X.59.1.20.
- Boscarino, J.A., Figley, C.R., & Adams, R.E. (2003). Fear of terrorism in New York after the September 11 terrorist attacks: implications for emergency mental health and preparedness. *International Journal of Emergency Mental Health*, 5(4).
- Carciofo, R., Yang, J., Song, N., Du, F., & Zhang, K. (2016). Psychometric evaluation of chinese-language 44-Item and 10-Item Big Five Personality Inventories, including correlations with chronotype, mindfulness and mind wandering. *PloS one*, 11(2), 1-26. Doi: 10.1371/journal.pone.0149963.
- Cherry, F. (2000). The nature of the nature of prejudice. *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 36(4), 489-498.
- Christensen, D.A., & Aars, J. (2017). Does democracy decrease fear of terrorism? *Terrorism and Political Violence*. <https://doi-org.helios.uta.fi/10.1080/09546553.2017.1287700>.
- Comer, J.S., & Kendall, P.C. (2007). Terrorism: the psychological impact on youth. *Clinical Psychology Science and Practice*, 14(3), 179-212. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2850.2007.00078.x>.

- Comer, J.S., Bry, L.J., Poznanski, B., & Golik, A.M. (2016). Children's mental health in the context of terrorist attacks, ongoing threats, and possibilities of future terrorism. *Current Psychiatry Reports, 18*(79). DOI: <https://doi-org.libproxy.tuni.fi/10.1007/s11920-016-0722-1>.
- Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1985). Concurrent validation after 20 years: Implications of personality stability for its assessment. Teoksessa J. N. Butcher & C. D. Spielberger (Toim.), *Advances in personality assessment* (s. 31-54). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Costa, P. T., Jr. & McCrae, R. R. (1992a). Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) professional manual. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Costa, P.T. Jr., Terracciano, A., & McCrae, R.R. (2001). Gender differences in personality traits across cultures: robust and surprising findings. *Journal of Personality and Social Psychology, 81*(2), 322-331.
- Cottrell, C.A., & Neuberg, S.L., (2005). Different emotional reactions to different groups: a sociofunctional threat-based approach to "prejudice". *Journal of Personality and Social Psychology, 88*(5).
- Cottrell, C. A., Richards, D. A.R., & Nichols, A.L. (2010). Predicting policy attitudes from general prejudice versus specific intergroup emotions. *Journal of Experimental Social Psychology, 46*(2). Doi: <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2009.10.008>.
- Courbalai, A., Deroche, T., & Woodman, T. (2016). Women's greater fear of pain is mediated by neuroticism. *Psychologie Française, 61*(2), 153-162. Doi:<https://doi.org/10.1016/j.psfr.2015.02.001>.
- Crone, M., & Harrow, M. (2011). Homegrown terrorism in the west. *Terrorism and Political Violence, 23*(4), 521-536. Doi: <https://doi-org.helios.uta.fi/10.1080/09546553.2011.571556>.
- Cuddy, A. J. C., Fiske, S. T., Kwan, V. S. Y., Glick, P., Demoulin, S., Leyens, J., . . . Ziegler, R. (2009). Stereotype content model across cultures: Towards universal similarities and some differences. *The British Journal of Social Psychology, 48*(1), 1-33. Doi:10.1348/014466608X314935
- Dalgaard-Nielsen, A. (2009). Violent radicalization in Europe: What we know and what we do not know. *Studies in Conflict & Terrorism, 33*(9), 797-814. Doi: <https://doiorg.helios.uta.fi/10.1080/1057610X.2010.501423>.
- Damasio, A.R. (2004). Emotions and feelings. A neurobiological perspective. Teoksessa Manstead, A.S.R., Frijda, N., & Fisher, A. (Toim.), *Feelings and Emotions. The Amsterdam Symposium* (s.49–57). Cambridge: Cambridge University Press.
- Das, E., Bushman, B.J., Bezemer, M.D., Kerkhof, P., & Vermeulen, I.E. (2009). How terrorism news reports increase prejudice against outgroups: A terror management account. *Journal of Experimental Social Psychology, Vol 45*. S 453-459.
- Eagly, A. H. (1987). Sex differences in social behavior: A social-role interpretation. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Echebarria-Echabe, A., & Fernández-Guede, E. (2006). Effects of terrorism on attitudes and ideological orientation. *European Journal of Social Psychology, 36*(2), 259-265. doi:10.1002/ejsp.294.

- Eller, A., Abrams, D. (2003). "Gringos" in Mexico: Cross-sectional and longitudinal effects of language school-promoted contact on intergroup bias. *Group Processes & Intergroup Relations*, 6, 55-75.
- Field, A. (2005). *Discovering Statistics Using SPSS*. 2. painos. Lontoo: Sage Publications.
- Feingold, A. (1994). Gender differences in personality: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 116, 429-456.
- Ferraro, K. (1995). *Fear of Crime: Interpreting Victimization Risk*. New York: State University of New York Press.
- Finell, E. & Olakivi, A. (2012). Paikkaidentiteetit pyhtääläisen ajan pyörteessä. Teoksessa K. Helkama & A. Olakivi (Toim.), *Pyhtää: yhteiskunnallinen ja psykologinen muutos. Sosiaalipsykologista seurantatutkimusta 1975–2007*. (s. 147-164). Helsinki: Unigrafia.
- Fineman, S. (2003). *Understanding Emotion at Work*. London: Sage Publications.
- Fisher, B. S., & Sloan, J. J. (2003). Unraveling the fear of victimization among college women: Is the "shadow of sexual assault hypothesis" supported? *Justice Quarterly*, 20, 633-659.
- Fiske, S.T., Cuddy, A.J.C., Glick, P., & Xu, J. (2002). A model of stereotype content: Competence and warmth respectively follow from the perceived status and competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 878-902.
- Fox, K.A., Nobles, A., & Piquero, A.R. (2009). Gender, crime victimization and fear of crime. *Security Journal*, 22(1), 24-39. DOI:10.1057/sj.2008.13.
- Friedland, N., & Merari, A. (1985). The psychological impact of terrorism: A double-edged sword. *Political Psychology*, 6(4), 591-604. Doi: 10.2307/3791018 <https://www.jstor.org/stable/3791018>
- Fritsche, I., Jonas, E., & Kessler, T. (2011). Collective reactions to threat: Implications for intergroup conflict and solving societal crises. *Social Issues and Policy Review*, 5, 101-136.
- Franks, A.S., & Scherr, K.C. (2014). A sociofunctional approach to prejudice at the polls: are atheists more politically disadvantaged than gays and Blacks? *Journal of Applied Social Psychology*, 44(10). <https://doi-org.libproxy.tuni.fi/10.1111/jasp.12259>
- Gadarian, S.K. (2010). The politics of threat: how terrorism news shapes foreign policy attitudes. *The Journal of Politics*, 72(2), 469-483. Doi:10.1017/s0022381609990910
- Getmansky, A., & Zeitzoff, T. (2014). Terrorism and voting: the effect of rocket threat on voting in Israeli Elections. *American Political Science Review*, 108(3), 588-604. Doi: <https://doi.org/10.1017/S0003055414000288>.
- Geys, B., & Qari, S. (2017). Will you still trust me tomorrow? The causal effect of terrorism on social trust. *Public Choice*, 173(3-4), 289-305. Doi:[10.1007/s11127-017-0477-1](https://doi.org/10.1007/s11127-017-0477-1).
- Ghasemi, A., & Zahediasl, S. (2012). Normality tests for statistical analysis: a guide for non-statisticians. *International Journal of Endocrinology Metabolism*, 10 (2), 486-489.
- Gosling, S. D., Rentfrow, P. J., & Swann, W. B., Jr. (2003b). A very brief measure of the Big-Five personality domains. *Journal of Research in Personality*, 37, 504–528.
- Goodey, J. (1997). Boys Don't Cry: masculinities, fear of crime and fearlessness. *British Journal of Criminology*, 37(3), 401-418. Doi: 10.1093/oxfordjournals.bjc.a014177.

- Grant, P.R., & Brown, R. (1995). From ethnocentrism to collective protest: Responses to relative deprivation and threats to social identity. *Social Psychology Quarterly*, 58(3).
- Greenberg, J., Pyszczynski, T., & Solomon, S. (1986). The causes and consequences of the need for self-esteem: A terror management theory. Teoksessa R. F. Baumeister (Toim.), *Public self and private self* (s. 189-212). New York: Springer-Verlag.
- Greenberg, J., Pyszczynski, T., Solomon, S., Rosenblatt, A., Veeder, M., Kirkland, S., & Lyon, D. (1990). Evidence for Terror Management Theory II. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(2), 308-318. doi: 10.1037/0022-3514.58.2.308.
- Gross, J.J. (2008). Emotion and emotion regulation. Personality processes and individual differences. Teoksessa In Pervin, L.A., & John, O.P. (Eds.), *Handbook of personality theory and research* (s. 699-724). New York: Guilford.
- Guido, G., Peluso, A.M., Capestro, M., & Miglietta, M. (2015). An Italian version of the 10-item Big Five Inventory: An application to hedonic and utilitarian shopping values. *Personality and Individual Differences*, 79, 135-140. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.11.053>.
- Haas B.W., Omura K., Constable R.T., & Canli., T. (2007). Emotional conflict and neuroticism: personality-dependent activation in the amygdala and subgenual anterior cingulate. *Behavioral Neuroscience*, 121(2), 249-256.
- Hale, C. (1996). Fear of crime: a review of the literature. *International Review of Victimology*, 4(2), 79-150.
- Hayley, K.J., & Smillie, L.D. (2019). To fear or fly to the unknown: Tolerance for ambiguity and Big Five personality traits. *Journal of Research in Personality*, 79, 67-78. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2019.02.003>.
- Hodson, G. (2011). Do Ideologically Intolerant People Benefit From Intergroup Contact? *Current Directions in Psychological Science*, 20(3) 154-159.
- Hoffman, B. (2006). *Inside Terrorism*. Columbia University Press. New York.
- Holopainen, M., Tenhunen, L., & Vuorinen, P. (2004). *Tutkimusaineiston analysointi ja SPSS*. Järvenpää: Yrityssanoma Oy.
- Hawdon, J., Oksanen, A., Räsänen, P., & Ryan, J. (2012). *School Shootings and Local Communities: An International Comparison between the United States and Finland*. University of Turku. Painosalama Oy.
- Huddy, L., Feldman, S., Taber, C. & Lahav, G. (2005). Threat, Anxiety and Support of Antiterrorism Policies. *American journal of political science*, 49 (3), 593-608.
- Jaakkola, M. (2000). Asenneilmasto Suomessa vuosina 1987–1999. Teoksessa Liebkind, K. (Toim.), *Monikulttuurinen Suomi. Etniset Suhteet Tutkimuksen Valossa* (s. 28–55). Helsinki: Gaudeamus.
- Jaakkola, M. (2009). *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta. Asennemuutokset 1987–2007*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Jalonen, J. (2011). Puolikuun pelko: Muslimivastaiset ääriliikkeet Euroopassa ja Suomessa. Teoksessa Kullberg, A. (Toim.). *Suomi, terrorismi, supo. Koira joka ei haukkunut. Miksi ja miten suomi on välttynyt terroristisen toiminnan leviämiseltä*. Helsinki: Werner söderström Oy.

- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K., Jaakkola, M., & Reuter, A. (2006b). Perceived discrimination, social support networks and psychological well-being among three immigrant groups. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 37(3), 1–19.
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K., Solheim, E. (2008). To identify or not to identify? National disidentification as an alternative reaction to perceived ethnic discrimination. *Applied Psychology*, 58(1), 105-128. Doi: <https://doi-org.libproxy.tuni.fi/10.1111/j.1464-0597.2008.00384.x>.
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K., & Perhoniemi, R. (2007). Perceived ethnic discrimination at work and well-being of immigrants in Finland: The moderating role of employment status and work-specific group-level control beliefs. *International Journal of Intercultural Relations*, 31, 223–242.
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K., & Vesala, T. (2002). *Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia*. Helsinki: Gaudeamus.
- John, O. P., Donahue, E. M., & Kentle, R. L. (1991). The Big Five Inventory-Versions 4a and 54. Berkeley, CA:University of California, Berkeley, Institute of Personality and Social Research.
- John, O. P., & Srivastava, S. (2008). The Big Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. In L. A. Pervin & O. P. John (Eds.), *Handbook of personality theory and research* (3rd ed., pp. 102-138). New York: Guilford.
- Johnston, B. M. & Glasford, D. E. (2014). A Threat-Emotion Profile Approach to Explaining Active Versus Passive Harm in Intergroup Relations. *Social Psychology*, 45(5), 399-407. doi: 10.1027/1864-9335/a000199.
- Jokinen, T. (2011). Ääriliikkeet suomessa 1990- ja 2000-luvuilla. Teoksessa Kullberg, A. (Toim.). *Suomi, terrorismi, supo. Koira joka ei haukkunut. Miksi ja miten suomi on välttynyt terroristisen toiminnan leviämiseltä*. Helsinki: Werner söderström Oy.
- Jokivuori, P., & Hietala, R. (2007). *Määrällisiä tarinoita: Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta*. WSOY.
- Jost, J.T, Glazer, J., Kruglanski, A.W., & Sulloway, F.J. (2003). Political conservatism as motivated social cognition. *Psychological Bulletin*, 129, 339-75.
- Kaakinen, M., Oksanen, A., & Räsänen, P. (2018). Did the risk of exposure to online hate increase after the November 2015 Paris attacks? A group relations approach. *Computers in Human Behavior*, 78, 90-97. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.09.022>
- Kamans, E., Otten, S., & Gordijn, E.H. (2010). Power and threat in intergroup conflict: How emotional and behavioral responses depend on amount and content of threat. *Group Processes and Intergroup Relations*, 14(3), 293-310. DOI: 10.1177/1368430210372525.
- Khosrokhavar, F. (2005). *Suicide bombers: Allah's new martyrs*. London: Pluto Press.
- Kibris, A. (2010). Funerals and elections: The effects of terrorism on voting behavior in Turkey. *Journal of Conflict Resolution*, 55(2), 220-47. Doi:10.1177/0022002710383664.
- King, M., & Taylor, D.M. (2011). The Radicalization of Homegrown Jihadists: A Review of Theoretical Models and Social Psychological Evidence. *Terrorism and Political Violence*, 23(4), 602-622. <https://doi-org.helios.uta.fi/10.1080/09546553.2011.587064>.
- Keith, T.Z. (2015). *Multiple regression and beyond. An introduction to multiple regression and structural equation modelling*. 2. painos. New York ja Lontoo: Routledge.

- Kokkonen, M., & Pulkkinen, L. (2001). Extraversion and neuroticism as antecedents of emotion regulation and dysregulation in adulthood. *European Journal of Personality*, 15(6), 407-424. Doi:10.1002/per.425.
- Korhonen, K. (2019). Siviilitiedustelulakiin liittyy edelleen ongelmia – kuinka pitää kiinni perusoikeuksista? Haettu: <https://www.amnesty.fi/siviilitiedustelulakiin-liittyy-edelleen-huolenaiheita-kuinka-pitaa-kiinni-perusoikeuksista/>.
- Kullberg, A. (Toim. 2011). *Suomi, terrorismi, supo. Koira, joka ei haukkunut. Miksi ja miten suomi on välttynyt terroristisen toiminnan leviämiseltä*. Helsinki: Werner söderström Oy.
- Kutner B., Gordon N. B. (1964). Cognitive functioning and prejudice: A 9-year follow-up study. *Sociometry*, 27, 66-74.
- Kääriäinen, J., & Lehtonen, H. (2006). The variety of social capital in welfare state regimes - a comparative study of 21 countries. *European Societies*, 8(1), 27-57. Doi:10.1080/14616690500491399
- Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto (2008). KvantimOTV: *Kyselyaineistojen havaintojen painottaminen*. Haettu: <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/painottaminen/painotus.html>.
- Lagerspetz, K. (1990). *Psykologia – Järjen ja Tunteen Tiede*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Lang, F.R., John, D., Lüdtke, O., Schupp, J., & Wagner, G.G. (2011). Short assessment of the Big Five: robust across survey methods except telephone interviewing. *Behavior Research Methods*, 43(2), 548-567. Doi: <https://doi.org/10.3758/s13428-011-0066-z>.
- Lane, J., & Fisher, B.S. (2009). Unpacking the Relationship Between Gender and Fear of Crime. Explaining Why There Are Similarities and Differences. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 25.
- Levin, S., Matthews, M., Guimond, S., Sidanius, J., Pratto, F., Kteily, N., . . . Dover, T. (2012). Assimilation, multiculturalism, and colorblindness: Mediated and moderated relationships between social dominance orientation and prejudice. *Journal of Experimental Social Psychology*, 48(1), 207-212. Doi:10.1016/j.jesp.2011.06.019.
- LeDoux, J. E. (2000). Emotion circuits in the brain. *Annual Review of Neuroscience*, 23, 155-184.
- Lemyre, L., Turner, M.C, Lee, J.E.C., & Krewski, D. (2006). Public Perception of Terrorism Threats and Related Information Sources in Canada: Implications for the Management of Terrorism Risks. *Journal of Risk Research*, 9(7), 755-774. Doi: 10.1080/13669870600924477.
- Levä, I., Näre, S., & Oksanen, A. (2003). Nuorten yksilöllisyyden hajoaminen — teknologisoitumisen riski jälkitraumaattisessa yhteiskunnassa. In S. Kangas & T. Kuure (Eds.), *Teknologisoituva nuoruus, Nuorten elinolot -vuosikirja*, 3, 117–127. Helsinki: Advisory Council for Youth Affairs & Finnish Youth Research Society & National Research and Development Centre for Welfare and Health (STAKES).
- Liebkind, K. (2000). *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Liebkind, K., Jasinskaja-Lahti, I., & Solheim, E. (2004). Cultural identity, perceived discrimination, and parental support as determinants of immigrants' school adjustments: Vietnamese youth in Finland. *Journal of Adolescent Research*, 19(6), 635-656. <https://doi.org/10.1177/0743558404269279>
- Liebkind, K., Mähönen, T.A., Solares, E., Solheim, E., & Jasinskaja-Lahti, I. (2013). Prejudice-reduction in culturally mixed classrooms: The development and assessment of a theory-driven

- intervention among majority and minority youth in Finland. *Community & Applied Social Psychology*, 24(4), 325-339. Doi: <https://doi.org/10.1002/casp.2168>.
- Lynch, O., & Veale, A. (2015). Being muslim and being irish after 9/11: Self-conceptions of place in irish society. *Ethnic and Racial Studies*, 38(11), 2003-2018. Doi:10.1080/01419870.2015.1050047.
- Lynn, R., & Martin, T. (1997). Gender differences in extraversion, neuroticism, and psychoticism in 37 countries. *Journal of Social Psychology*, 137, 369-373.
- Lyon, J., & Tsai, C. (1996). A Comparison of Tests for Heteroscedasticity. *Journal of the Royal Statistical Society. Series D (The Statistician)*, 45(3), 337-349. Doi:10.2307/2988471.
- Mackie, D. M., Devos, T., & Smith, E. R. (2000). Intergroup emotions: Explaining offensive action tendencies in an intergroup context. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(4), 602-616. Doi:10.1037//0022-3514.79.4.602.
- Maccoby, F.E., & Jacklin, C.N. (1974). *The psychology of sex differences*. Stanford: Stanford University Press.
- Maddens, B., Billiet, J., & Beerten, R. (2000). National identity and the attitude towards foreigners in multi-national states: The case of Belgium. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 26, 45-60.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1991). Adding liebe und arbeit: The full five- factor model and well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17, 227-232.
- McLaren, L. M. (2003). Anti-immigrant prejudice in europe: Contact, threat perception, and preferences for the exclusion of migrants. *Social Forces*, 81(3), 909-936. Doi:10.1353/sof.2003.0038.
- Malkki, L., & Paastela, J. (2007). *Terrorismin monet kasvot*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Malkki, L. (2011). Suomessa ei ole terrorismia, koska ”Suomessa ei ole terrorismia”? 2000-luvun väkivallanteot ja tulkintojen merkitys. Teoksessa Kullberg, A. (Toim.). *Suomi, terrorismi, supo. Koira joka ei haukkunut. Miksi ja miten suomi on välttynyt terroristisen toiminnan leviämiseltä*. Helsinki: Werner söderström Oy.
- Malkki, L. (2014). Political elements in post-Columbine school shootings in Europe and North America. *Terrorism and Political Violence*, 26(1), 185-210. Doi:10.1080/09546553.2014.849933.
- Malkki, L., Fridlund, M., & Sallamaa, D. (2018). Terrorism and political violence in the nordic countries. *Terrorism and Political Violence*, 30(5), 761-771. Doi: <https://doi-org.helios.uta.fi/10.1080/09546553.2018.1447184>.
- Malkki, L. & Sallamaa, D. (2018). To call or not to call it terrorism: public debate on ideologically-motivated acts of violence in Finland, 1991–2015. *Terrorism and Political Violence*, 30(5), 861-881. Doi: <https://doi-org.helios.uta.fi/10.1080/09546553.2018.1447191>.
- Malkki, L., & Saarinen, J. (2019). *Jihadistinen liikehdintä Suomessa*. Sisäministeriön julkaisuja 2019:14.
- May, D.C., Herbert, J., Kline, K., & Nellis, A. (2011). Predictors of fear and risk of terrorism in a rural state. *International Journal of Rural Criminology*, 1(1), 1-22.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1987). Validation of a five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 81-90.

- McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (2006). *Personality in Adulthood. A Five-Factor Theory Perspective*. New York: The Guilford Press.
- McNally, R.J. (2012) Fear, Anxiety and Their Disorders. Teoksessa Lazier, B. & Plamper, J. (Toim.) *Fear: Across the Disciplines* (s. 15-34). Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Metsämuuronen, J. (2003). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Milikowska, M. (2017). Development of anti-immigrant attitudes in adolescence: The role of parents, peers, intergroup friendships, and empathy. *British Journal of Psychology*, 108(3), 626-648. Doi: <https://doi-org.libproxy.tuni.fi/10.1111/bjop.12236>
- Mullinix, K. J., Leeper, T. J., Druckman, J. N., & Freese, J. (2015). The generalizability of survey experiments. *Journal of Experimental Political Science*, 2(2), 109-138. doi:<http://dx.doi.org.libproxy.tuni.fi/10.1017/XPS.2015.19>
- Mäki, E. (2018). *Vieras vai inhimillinen? Sosiaalisen aktiivisuuden, osallistumisen ja ekstroversion yhteys suomalaisten ja ranskalaisten ennakkoluuloihin maahanmuuttajia kohtaan*. Haettu: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201805291808>.
- Nellis, A.M., & Savage, J. (2012). Does Watching the News Affect Fear of Terrorism? The importance of media exposure on terrorism fear. *Crime & Delinquency*, 58(5) 748-768. Doi: 10.1177/0011128712452961.
- Nellis, A.M. (2009). Gender differences in fear of terrorism. (2009). *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 25(3), 322-340. <https://doi-org.helios.uta.fi/10.1177/1043986209335012>.
- Newton, K. (2001). Trust, Social Capital, Civil Society, and Democracy. *International Political Science Review*, 22(2), 201-214. Doi: <https://doi.org/10.1177/0192512101222004>.
- Nummenmaa, L. (2004). *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Nummenmaa, L. (2010). *Tunteiden Psykologia*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wyche, K. F., & Pfefferbaum, R. L. (2008). Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness. *American Journal of Community Psychology*, 41(1), 127-150. Doi:10.1007/s10464-007-9156-6
- Nykänen, L. (2018). *Yksi meistä vai joku muu? Suomalaisten sisä- ja ulkoryhmäluottamukset erot ja selittäjät luottamuspelissä*. Haettu: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201809272607>.
- Oates, S., Kaid, L.L., & Berry, M. (2009). *Terrorism, Elections, and Democracy: Political Campaigns in the United States, Great Britain, and Russia*. New York: Palgrave Macmillan.
- Oksanen, A. (2009). *Äärimmäistä kulttuuria*. ExtremeHelsinki. Helsinki: Johnny Kniga Kustannus.
- Oksanen, A., Nurmi, J., & Räsänen, P. (2011). Pahuus ja väkivallan käsittelemisen ongelma Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien jälkeen. *Janus*, 19(2), 104-121.
- Oksanen, A., Räsänen, P., Nurmi, J., & Lindström, K. (2010). "This can't happen here!" Community Reactions to School Shootings in Finland. *Research on Finnish Society*, 3, 19-27.
- Oksanen, A., Kaakinen, M., Minkkinen, J., Räsänen, P., Enjolras, B., & Steen-Johnsen, K. (2018). Perceived societal fear and cyberhate after the november 2015 paris terrorist attacks. *Terrorism and Political Violence*, 4, 1-20. doi:10.1080/09546553.2018.1442329.
- Oksanen, A., Nurmi, J., Vuori, M., & Räsänen, P. (2013). Jokela: The Social Roots of a School Shooting Tragedy in Finland. Teoksessa Böckler, N., Seeger, T., Sitzer, P., & Heitmeyer, W.

- (Toim.) *School Shootings: International Research, Case Studies and Concepts for Prevention*, (s. 189-215). New York: Springer.
- Paastela, J. (2005). *Terrorismi. Ilmiön tausta ja aikalaisanalyysijä*. (Toim.) Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry.
- Panksepp, J. (1998). *Affective Neuroscience. The foundations of human and animal emotions*. New York: Oxford university Press, Inc.
- Pantazis, C. (2000). "Fear of Crime", Vulnerability and Poverty. *British Journal of Criminology*, 40(3), 414-436.
- Paolini, S., Hewstone, M., & Cairns, E. (2007). Direct and indirect intergroup friendship effects: Testing the moderating role of the affective cognitive bases of prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33, 1406-1420. doi: 10.1177/0146167207304788.
- Passini, S., & Morselli, D. (2016). Blatant domination and subtle exclusion: The mediation of moral inclusion on the relationship between social dominance orientation and prejudice. *Personality and Individual Differences*, 1(89), 182-186. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.10.022>.
- Pettigrew, T.F. (1998). Intergroup contact theory. *Annual Review of Psychology*, 49(1), 65-85.
- Pettigrew, T. F., & Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90, 751-783.
- Pettigrew, T.F., & Tropp, L. (2008). How does intergroup contact reduce prejudice? Meta-analytic tests of three mediators. *European Journal of Social Psychology*, 38(6), †922-934. Doi:<https://doi-org.libproxy.tuni.fi/10.1002/ejsp.504>
- Prinz, J.J. (2004). *Gut Reactions: A Perceptual Theory of Emotion*. Oxford: Oxford University Press.
- Puohiniemi, M. (2002). Arvot, asenteet ja ajankuva. Opaskirja suomalaisen arkielämän tulkintaan. Vantaa. Limor Kustannus.
- Ramasubramanian, S. (2010). Television viewing, racial attitudes, and policy preferences: exploring the role of social identity and intergroup emotions in influencing support for affirmative action. *Communication Monographs*, 77(1), 102-120. DOI: <https://doi.org/10.1080/03637750903514300>
- Rammstedt, B. (2007). The 10-Item Big Five Inventory: Norm Values and Investigation of Sociodemographic Effects Based on a German Population Representative Sample. *European Journal of Psychological Assessment*, 23(3),193-201.
- Rammstedt, B., & John, O.P. (2007). Measuring personality in one minute or less: A 10-item short version of the big five inventory in english and german. *Journal of Research in Personality*. Volume, 41(1), 203-212.
- Ray, D. G., Mackie, D. M., Rydell, R. J., & Smith, E. R. (2008). Changing categorization of self can change emotions about outgroups. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44(4), 1210-1213. doi:10.1016/j.jesp.2008.03.014.
- Reuter, M., Stark, R., Hennig, J., Walter, B., Kirsch, P., Schienle, A., & Vaitl, D. (2004). Personality and Emotion: Test of Gray's Personality Theory by Means of an fMRI Study. *Behavioral Neuroscience*, Vol 118(3), 462-469.
- Rokeach, M. (1951). Prejudice, concreteness of thinking, and reification of thinking. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 46, 83-91.

- Rubin, A. M., Haridakis, P., Hullman, G., Sun, S., Chikombero, P. M., Pornsakulvanich, V. (2003). Television exposure not predictive of terrorism fear. *Newspaper Research Journal*, 24, 128-145. DOI:10.1177/073953290302400115.
- Russo, S., & Roccato, M. (2009). Values and fear of crime. In E. P. Lamont (Toim.), *Social psychology: New research* (pp. 267-282). New York. Nova.
- Räsänen, P., Hawdon J., Näsi, M., & Oksanen, A. (2014). Social Solidarity and the Fear of Risk: Examining Worries about the Recurrence of a Mass Tragedy in a Small Community. *Sociological Spectrum: Mid-South Sociological Association*, 34(4), 338-353, Doi: 10.1080/02732173.2014.917248.
- Sandberg, S., Oksanen, A, Berntzen, L.E., & Kiilakoski, T. (2014). Stories in action: the cultural influences of school shootings on the terrorist attacks in Norway. *Critical Studies on Terrorism*. DOI: 10.1080/17539153.2014.906984.
- Schmid, K., Hewstone, M., Küpper, B., Zick, A., & Tausch, N. (2014). Reducing aggressive intergroup action tendencies: Effects of intergroup contact via perceived intergroup threat. *Aggressive Behavior*, 40(3), 250-262.
- Shechory-Bitton, M., & Cohen-Louck, K. (2016). Does Fear of Terrorism differ from fear of crime and sexual assault: A question of geographical location and residential area. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(3). <https://doi-org.helios.uta.fi/10.1177/0306624X16658472>
- Schmitt, D.P. Realo, A., Voracek, M., & Allik, J. (2008). Why can't a man be more like a woman? Sex differences in Big Five personality traits across 55 cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94(1), 168-182.
- Shoshani, A., & Sloan, M. (2016). Through the looking glass: the role of ethnicity and affiliation in responses to terrorism in the media. *Frontiers in Psychology*, 05/16. Doi: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.01911>
- Sidanius J., Pratto F. (1999). *Social Dominance: An Intergroup Theory of Social Hierarchy and Oppression*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Sinisterra, J., Finell, E., & Geschke, D. (2009). "I can feel we don't like them": On the emotional nature of prejudice. Teoksessa I. Jasinskaja-Lahti, & T. A. Mähönen (Toim.), *Identities, intergroup relations and acculturation – The cornerstones of intercultural encounters* (pp. 125-136). Helsinki: Gaudeamus.
- Sisäministeriö (11. 3. 2019). *Siviilitiedustelulaki parantaa Suomen kansallista turvallisuutta*. https://intermin.fi/artikkeli/-/asset_publisher/siviilitiedustelulaki-parantaa-suomen-kansallista-turvallisuutta. Vierailtu 18.4.2019.
- Sivonen, J., Koivula, A., & Saarinen, A. (2018). Asiantuntijaluokan uusi jako perussuomalaisten vaalimenestysten taustalla. *Politiikka*. 60(3), 192-207.
- Smith, E.R. (1993). Social identity and social emotions: Toward new conceptualizations of prejudice. In D.M.Mackie & D.L. Hamilton (Toim.), *Affect, cognition and stereotyping* (s. 297-315). San Diego, CA: Academic Press.
- Solomon, R.C. (2008). *True to Our Feelings: What Our Emotions Are Really Telling Us*. Oxford: Oxford University Press. Doi:10.1093/acprof:oso/9780195368536.003.0003

- Stein, M.B., Simmons, A.N., Feinstein, J.S., & Paulus, M.P. (2007). Increased amygdala and insula activation during emotion processing in anxiety-prone subjects. *The American Journal of Psychiatry*, *164*(2), 318-327.
- Stephan, W. G., Stephan, C. W., & Gudykunst, W. B. (1999). Anxiety in intergroup relations: A comparison of anxiety/uncertainty management theory and integrated threat theory. *International Journal of Intercultural Relations*, *23*, 613-628.
- Sunstein, C.R. (2003). Terrorism and probability neglect. *The Journal of Risk and Uncertainty*, *26*(2-3), 121-136. Doi: <https://doi-org.libproxy.tuni.fi/10.1023/A:1024111006336>.
- Suojelupoliisi. (2017). Terrorismin uhka-arvio. https://www.supo.fi/terrorismintorjunta/terrorismin_uhka-arvio. Vierailtu 18.4.2019.
- Sutton, R.M., & Farrall, S. (2005). Gender, socially desirable responding and the fear of crime: are women really more anxious about crime? *British Journal of Criminology*, *45*, 212-224. Doi: 10.1093/bjc/azh084
- Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2014). Using multivariate statistics. Pearson Education Inc.
- Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2001). Using multivariate statistics. Pearson Education Inc. Needham Heights, MA.
- Tajfel, H., & Turner, J. (1979). An integrated theory of intergroup conflict. – W.G.Austin & W.C. Worchel (Toim.), *The social psychology of intergroup relations*. Monterrey CA: Brooks/Cole, 33-47.
- Tajfel, H. (1982). Social psychology of intergroup relations. Teoksessa M. R. Rosensweig & L. W. Porter (Toim.), *Annual review of psychology* (s. 1-39). Palo Alto, CA: Annual Reviews.
- Tajfel, H., & Turner, J. (1986). The social identity theory of intergroup behaviour. – W.C.Worchel & W.G. Austin (Toim.), *Psychology of intergroup relations*. Chicago: Nelson, 7-24.
- Tam, T., Hewstone, M., Kenworthy, J., & Cairns, E. (2009). Intergroup trust in Northern Ireland. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *35*, 45-59. Doi: 10.1177/0146167208325004
- Tapias, M.P., Glaser, J., Keltner, D., Vasquez, K., Wickens, T. (2007). Emotion and Prejudice: Specific Emotions Toward Outgroups. *Group Processes & Intergroup Relations* *10*(1) 27-39.
- Tilastokeskus. (2017). Suomi lukuina 2017. Haettu: http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_sul_201700_2017_17860_net.pdf.
- Tutkintaselostus. (2018). Onnettomuustutkintakeskus. Puukotukset Turussa 18.8.2017. Saatavilla: https://turvallisuustutkinta.fi/material/attachments/otkes/tutkintaselostukset/fi/poikkeukselliset_tapahtumat/nuxEHJjYF/P2017-01_Turku.pdf.
- Tovote, P., Fadok, J.P., & Lüthi, A. (2015). Neuronal circuits of fear and anxiety. *Nature Reviews Neuroscience*, *16*, 317-332.
- Töttö, P. (2012) Paljonko on paljon? Luvuilla argumentoinnista empiirisessä tutkimuksessa. Tampere: Vastapaino.
- Valli, R. (2001). Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. PS-kustannus. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

- Vescio, T. K., Sechrist, G. B., & Paolucci, M. P. (2003). Perspective taking and prejudice reduction: The mediational role of empathy arousal and situational attributions. *European Journal of Social Psychology, 33*, 455-472.
- Victor, J.S. (2006). Why the terrorism scare is a moral panic. *The humanist, 66*(4), 9-13.
- Vidino, L. (2009). Homegrown Jihadist terrorism in the United States: A new and occasional phenomenon? *Studies in Conflict & Terrorism, 32*(1), 1-17. <https://doi-org.helios.uta.fi/10.1080/10576100802564022>
- Vuori, M., Oksanen, A., & Räsänen, P. (2013a). Fear of crime in local communities after school shootings. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention, 14*(2), 154-171. Doi: <http://dx.doi.org/10.1080/14043858.2013.797244>
- Vuori, M., Oksanen, A., & Räsänen, P. (2013b). Local responses to collective and personal crime after school shootings. *Crime Law Soc Change, 59*, 225-242. Doi: 10.1007/s10611-013-9421-6
- Warr, M. (2000). Fear of crime in the United States: Avenues for research and policy. *Criminal Justice, 4*, 45-489.
- Watson, D. (2000). *Mood and Temperament*. Guilford: New York.
- Weiss, D., John, R., Rosoff, H., Baumert, T., Buesa, M., González Gómez, J., ... Rosenboim, M. (2016). Worth the risk? Terrorism-induced fear of flying. ¿Vale la pena el riesgo? Miedo inducido por el terrorismo a volar. *Universitas Psychologica, 15*(3). Doi: <http://dx.doi.org/10.11144/Javeriana.upsy15-3>.
- Whitley, B. E. (1999). Right-Wing Authoritarianism, Social Dominance Orientation, and Prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology, 77*(1), 126-134.
- Wilcox, P., Ozer, M.M., Gunbeyi, M., & Gundogdu, T. (2009). Gender and Fear of Terrorism in Turkey. *Journal of Contemporary Criminal Justice, 25*(3), 341-357. Doi: <https://doi-org.helios.uta.fi/10.1177/1043986209335011>
- Wollebæk, D., Enjolras, B., Steen-Johnsen, K., & Ødegård, G. (2012). After Utøya: How a High-Trust Society Reacts to Terror—Trust and Civic Engagement in the Aftermath of July 22. *PS: Political Science and Politics, 45*(1), 32-37. Doi: 10.1017/S1049096511001806.
- Zick, A., Pettigrew, T.T., & Ulrich, W. (2008). Ethnic prejudice and discrimination in Europe. *Journal of Social Issues, 64*(2), 233-251. Doi: <https://doi-org.libproxy.tuni.fi/10.1111/j.1540-4560.2008.00559.x>.
- Zekulin, M. (2016). Endgames: Improving our understanding of homegrown terrorism. *Studies in conflict & terrorism, 39*, 521-523.
- Öhman, A. (2012). The biology of fear: Evolutionary, neural and psychological perspectives. Teoksessa Lazier, B. & Plamper, J. (Toim.) *Fear: Across the Disciplines*. (s.35–50). Pittsburg: University of Pittsburg Press.
- Öhman, A., & Wiens, S. (2004). The concept of an evolved fear module and cognitive theories of anxiety. Teoksessa Manstead, A.S.R., Frijda, N., & Fisher, A. (Toim.), *Feelings and Emotions. The Amsterdam Symposium* (s.58–80). Cambridge: Cambridge University Press.

11 LIITTEET

Liite 1. Mediakoe

27.10.2016

Sisäministeriön lehdistötilaisuus

Pelko terrori-iskuista Suomessa

Sisäministeriö on kehottanut paikallisviranomaisia lisäämään valvontaa sen jälkeen, kun helsinkiläisestä asunnosta löydettiin epäilyttäviä tiedostoja.

Löydetyissä tiedostoissa suunnitellaan oletettavasti laajaa Pariisin iskujen kaltaista terrori-iskua useisiin julkisiin kohteisiin kuten valtion rakennuksiin, kouluihin ja urheiluareenoille Suomessa, sisäministeriön edustaja kertoi tänään lyhyellä varoitusajalla järjestetyssä lehdistötilaisuudessa.

Kytköksiä islamilaisiin ääriryhmiin

Tiedostot löydettiin asunnosta, jonka olivat vuokranneet kaksi Vantaalla kasvanutta irakilaisistaista nuorta miestä. Lähteiden mukaan miehillä on oletettavasti kytköksiä Isisiin. Kannettavilta tietokoneilta löydettyjen tiedostojen kerrotaan sisältävän suunnitelman laajamittaisen terrori-iskun toteuttamiseksi Helsingissä lähiviikkojen aikana.

”Meillä on syytä uskoa, että miehet tekevät yhteistyötä Isisin muiden kaupunkien jäsenosastojen kanssa, suunniteltuna Pariisiin marraskuun 2015 kaltaiset iskut tai pienemmät koordinoitua hyökkäykset, kuten viime kuukausina New Yorkissa, New Jerseyssä ja Brysselissä”, sisäministeriön edustaja toteaa.

Vaikeita estää

Suomen turvallisuusviranomaiset ovat toistuvasti varoittaneet terrori-iskun mahdollisuudesta kotimaassa lähikuukausien aikana. Viranomaiset pelkäävät, että Isisin hiljattainen kehoitus aseisiin tarttumisesta voi kannustaa niin sanottuja yksinäisiä susia iskuihin. Yksinäisten susien tekemät iskut ovat erityisen vaikeita estää ja ne voivat aiheuttaa paljon tuhoa, suojelupoliisin edustaja kertoo.

Sisäministeriö kehottaa paikallisviranomaisia kohottamaan valvonnan tasoa ja noudattamaan varotoimenpiteitä suurissa yleisötapahtumissa. Puolustusvoimat on myös asetettu valmiustilaan. Suurissa kaupungeissa, kuten Helsingissä, seurantaa lisätään myös käyttämällä ydinaseiden havaitsemislaitteita mahdollisten liikaisten pommien havaitsemiseksi, sisäministeriön edustaja kertoo.

Sisäministeriö kehottaa kansalaisia tarkkaavaisuuteen ja ilmoittamaan viranomaisille välittömästi julkisilla paikoilla havaitsemistaan epäilyttäviä henkilöistä tai esineistä.

Viranomaiset päättivät julkistaa asian sen vakavuuden vuoksi, vaikka se saattaakin herättää pelkoa ihmisissä.

Juttua päivitetään lisäinformaation myötä

27.10.2016

Sisäministeriön lehdistötilaisuus

Pelko terrori-iskuista Suomessa

Sisäministeriö on kehottanut paikallisviranomaisia lisäämään valvontaa sen jälkeen, kun helsinkiläisestä asunnosta löydettiin epäilyttäviä tiedostoja.

Löydettyissä tiedostoissa suunnitellaan oletettavasti laajaa Pariisin Iskujen kaltaista terrori-iskua useisiin julkisiin kohteisiin kuten valtion rakennuksiin, kouluihin ja urheiluareenoille Suomessa, sisäministeriön edustaja kertoi tänään lyhyellä varoitusajalla järjestetyssä lehdistötilaisuudessa.

Kytköksiä islamilaisiin ääriryhmiin

Tiedostot löydettiin asunnosta, jonka olivat vuokranneet kaksi hiljattain Irakista Vantaalle muuttanutta nuorta miestä. Lähteiden mukaan miehillä on oletettavasti kytköksiä Isisiin. Kannettavilta tietokoneilta löydettyjen tiedostojen kerrotaan sisältävän suunnitelman laajamittaisen terrori-iskun toteuttamiseksi Helsingissä lähiviikkojen aikana.

”Meillä on syytä uskoa, että miehet tekevät yhteistyötä Isisin muiden kaupunkien jäsenosastojen kanssa, suunniteltuna Pariisiin marraskuun 2015 kaltaiset iskut tai pienemmät koordinoitut hyökkäykset, kuten viime kuukausina New Yorkissa, New Jerseyssä ja Brysselissä”, sisäministeriön edustaja toteaa.

Vaikeita estää

Suomen turvallisuusviranomaiset ovat toistuvasti varoittaneet terrori-iskun mahdollisuudesta kotimaassa lähikuukausien aikana. Viranomaiset pelkäävät, että Isisin hiljattain kehoitus aseisiin tarttumisesta voi kannustaa niin sanottuja yksinäisiä susia iskuihin. Yksinäisten susien tekemät iskut ovat erityisen vaikeita estää ja ne voivat aiheuttaa paljon tuhoa, suojelupoliisin edustaja kertoo.

Sisäministeriö kehottaa paikallisviranomaisia kohottamaan valvonnan tasoa ja noudattamaan varotoimenpiteitä suurissa yleisötapauksissa. Puolustusvoimat on myös asetettu valmiustilaan. Suurissa kaupungeissa, kuten Helsingissä, seurantaan lisätään myös käyttämällä ydinaseiden havaitsemislaitteita mahdollisten likaisten pommien havaitsemiseksi, sisäministeriön edustaja kertoo.

Sisäministeriö kehottaa kansalaisia tarkkaavaisuuteen ja ilmoittamaan viranomaisille välittömästi julkisilla paikoilla havaitsemistaan epäilyttävistä henkilöistä tai esineistä.

Viranomaiset päättivät julkistaa asian sen vakavuuden vuoksi, vaikka se saattaakin herättää pelkoa ihmisissä.

Juttua päivitetään lisäinformaation myötä

27.10.2016

Sisäministeriön lehdistötilaisuus

Pelko terrorismi-iskuista Suomessa

Sisäministeriö on kehottanut paikallisviranomaisia lisäämään valvontaa sen jälkeen, kun helsinkiläisestä asunnosta löydettiin epäilyttäviä tiedostoja.

Löydetyissä tiedostoissa suunnitellaan oletettavasti laajaa terrorismi-iskua useisiin julkisiin kohteisiin kuten valtion rakennuksiin, kouluihin ja urheiluareenoille Suomessa, sisäministeriön edustaja kertoi tänään lyhyellä varoitusajalla järjestetyssä lehdistötilaisuudessa.

Kytköksiä äärioikeistoryhmiin

Tiedostot löydettiin asunnosta, jonka olivat vuokranneet kaksi vantaalaista nuorta miestä. Lähteiden mukaan miehillä on oletettavasti kytköksiä Suomen vastarintaliikkeeseen. Kannettavilta tietokoneilta löydettyjen tiedostojen kerrotaan sisältävän suunnitelman laajamittaisen terrorismi-iskun toteuttamiseksi Helsingissä lähiviikkojen aikana.

”Meillä on syytä uskoa, että miehet tekevät yhteistyötä Suomen vastarintaliikkeen muiden kaupunkien jäsenosastojen kanssa, suunniteltuaan Oklahoma Cityn pommi-iskun ja Norjan Utøyan saaren kaltaiset iskut tai pienemmät hyökkäykset, kuten ampumishyökkäys McDonald’sissa Münchenissä”, sisäministeriön edustaja toteaa.

Vaikeita estää

Suomen turvallisuusviranomaiset ovat toistuvasti varoittaneet terrorismi-iskun mahdollisuudesta kotimaassa lähikuukausien aikana. Viranomaiset pelkäävät, että Suomen vastarintaliikkeen hiljattainen kehoitus aseisiin tarttumisesta voi kannustaa niin sanottuja yksinäisiä susia iskuihin. Yksinäisten susien tekemät iskut ovat erityisen vaikeita estää ja ne voivat aiheuttaa paljon tuhoa, suojelupoliisin edustaja kertoo.

Sisäministeriö kehottaa paikallisviranomaisia kohottamaan valvonnan tasoa ja noudattamaan varoimenpiteitä suurissa yleisötapauksissa. Puolustusvoimat on myös asetettu valmiustilaan.

Suurissa kaupungeissa, kuten Helsingissä, seurantaan lisätään myös käyttämällä ydinaseiden havaitsemislaitteita mahdollisten likaisten pommien havaitsemiseksi, sisäministeriön edustaja kertoo.

Sisäministeriö kehottaa kansalaisia tarkkaavaisuuteen ja ilmoittamaan viranomaisille välittömästi julkisilla paikoilla havaitsemistaan epäilyttävistä henkilöistä tai esineistä.

Viranomaiset päättivät julkistaa asian sen vakavuuden vuoksi, vaikka se saattaakin herättää pelkoa ihmisissä.

Juttua päivitetään lisäinformaation myötä

Arvoituksellinen kivilaatta paljastaa merkkejä muinaisesta kirjoitusjärjestelmästä

Muinaiseen kivenpalaan on kaiverrettu hyönteisiä, maissintähkiä, kaloja ja muita symboleja, mutta sen viesti ei vielä ole avautunut tutkijoille. Varmaa on kuitenkin, että kyseessä on todiste läntisen pallonpuoliskon varhaisimmasta kirjoitusjärjestelmästä.

Muinainen intinaanikansa olmeekit on todennäköisesti näiden heikosti kaiverrettujen symbolien takana, ja niiden arvellaan olevan peräisin ajalta 900 eaa. eli noin kolme vuosisataa ennen tähän asti Amerikan mantereen vanhimpina pidettyjä kirjoituksia.

“Kyse on ensimmäisistä kiistattomista todisteista, jotka kertovat kirjoitustaidosta Uudessa maailmassa”, totesi antropologi Stephen Houston Brownin yliopistosta. Houston kollegoineen kuvaa löytöä ja sen analysointia tällä viikolla Science-lehdessä julkaistussa tutkimuksessa.

Kivistä löytynyt kirjoitus pitää sisällään 28 erilaista symbolia, joista osa toistuu kolme tai neljä kertaa. Tutkimuksen mukaan kirjoitus ei näyttäisi olevan yhteydessä mihinkään tunnettuun kirjoitusjärjestelmään, mikä saattaa osoittaa kyseisen kirjoitusjärjestelmän kadonneen.

“Kyseessä on ehdottomasti tekstin tunnuspiirteet täyttävä kirjoitus, jossa kirjalliset merkit kuvaavat puhutun kielen sanoja”, selitti mesoamerikkalaisen kirjoituksen asiantuntija, antropologi William Saturno New Hampshiren yliopistosta.

Paikalliset asukkaat löysivät kivilaatan Veracruzian osavaltion Meksikosta jo ennen vuotta 1999, kun he olivat louhimassa tienrakennusainesta olmeekkien rakentamasta maakummusta. Tieto löydöstä paljastui vähitellen, ja nyt julkaistun tutkimuksen kirjoittajat matkustivat paikalle vasta tänä vuonna tutkimaan ja valokuvaamaan kiveä.

“Tämä löytö on vuosisatoja varhaisempi kuin se, mitä tähän asti olemme tienneet olmeekkien kulttuurista. On väitelty siitä, oliko olmeekeilla ylipäätään kirjoitustaitoa. Tämä vahvistaa asian, siitä ei ole enää epäilystäkään”, kommentoi Texasin yliopiston mesoamerikkalaisen kirjoituksen asiantuntija David Stuart uutta löydöstä.

Löydös vahvistaa olmeekkien kulttuurin varhaista merkitystä. Olmeekkien kukoistuskausi ajoittui ajanjaksolle n. 1200 - 400 eaa, vuosisatoja ennen muiden suurten Väli-Amerikan kulttuureiden kuten mayojen ja atsteekkien nousua. “Mielestäni tämä löytö muistuttaa meitä jälleen kerran siitä, että

ainakin kirjoitustaito samoin kuin monet Mesoamerikan kulttuureihin yhdistämämme asiat, on todella lähtöisin tältä alueelta”, Stuart sanoi.

Liite 2. Muuttujien multikollineaarisuuden tarkastaminen. Kollineaarisuus ja VIF-arvot. Selitettävä muuttuja: pelko.

ISIS-uutisen nähneet koeryhmät

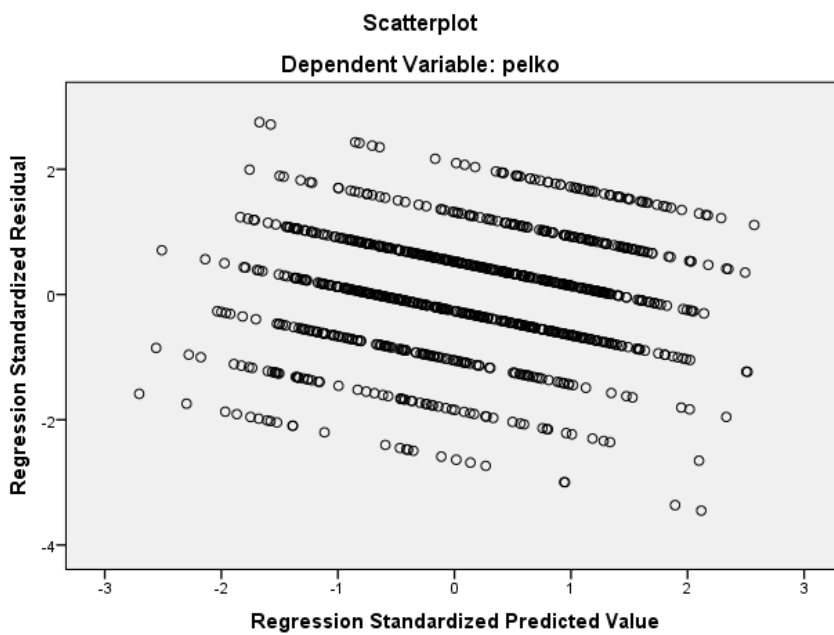
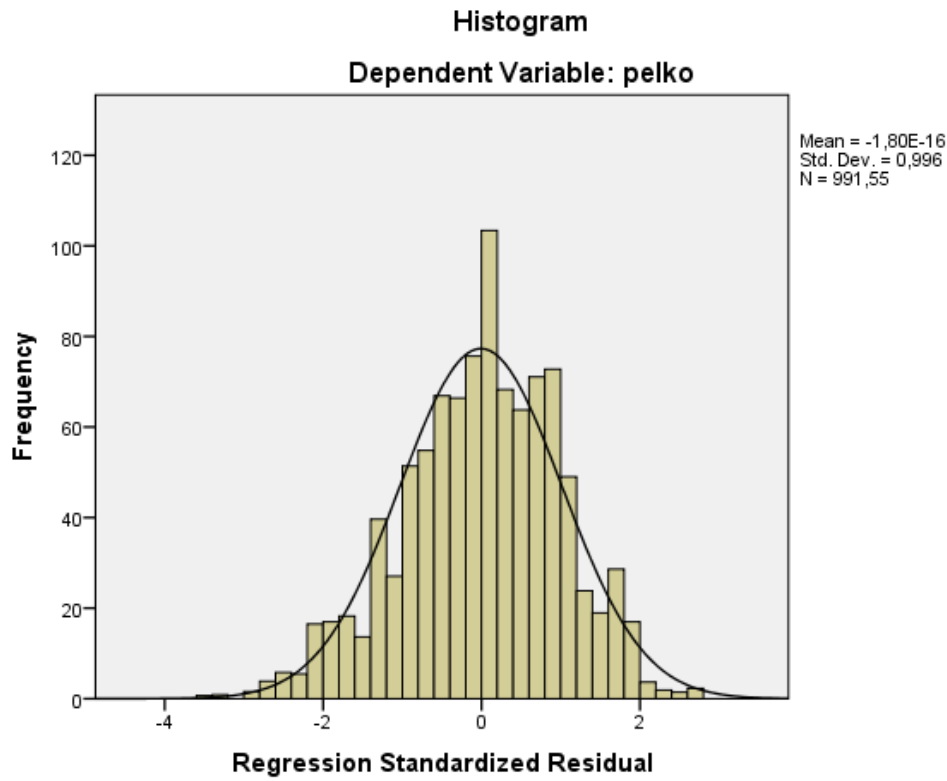
Muuttuja	Kollineaarisuustoleranssi	VIF-arvo
Etninen suvaitsemattomuus	0,785	1,274
Neuroottisuus	0,931	1,075
Yleistetty luottamus	0,765	1,308
Instituutioluottamus	0,789	1,267
Perussuomalaisten kannatus	0,872	1,146
Sukupuoli	0,96	1,042
Ikä	0,938	1,066
Koulutus	0,985	1,015

Liite 3. Muuttujien multikollineaarisuuden tarkastaminen. Kollineaarisuus ja VIF-arvot. Selitettävä muuttuja: pelko.

Kotimaisen äärioikeistoutisen nähnyt koeryhmä

Muuttuja	Kollineaarisuustoleranssi	VIF-arvo
Etninen suvaitsemattomuus	0,722	1,385
Neuroottisuus	0,924	1,082
Yleistetty luottamus	0,793	1,262
Instituutioluottamus	0,825	1,212
Perussuomalaisten kannatus	0,907	1,103
Sukupuoli	0,932	1,073
Ikä	0,945	1,059
Koulutus	0,913	1,096

Liite 4. Jäännöstermien tarkastelu: Regressiomallin jäännöstermien normaalijakauma ja sirontamatriisi ISIS-uutisen lukeneet ryhmät

Liite 5. Jäännöstermien tarkastelu: Regressiomallin normaalijakauma ja sirontamatriisi oikeistoradikaalin uutisen lukeneessa ryhmä

